

Прича,

први и једини часопис за причу и приче о причама
Београд, 2020, година XIV, број 50

Издавач

Књижевно друштво „Свети Сава“
Београд, улица Гандијева 167–177

За Издавача

Живко Николић

Главни и одговорни уредник

Славољуб Марковић

Уредник

Небојша Ћосић

Дизајн

Тамара Пајковић

Часопис **Прича** излази четири пута годишње

Тираж – 300

Штампа „Горапрес“ – Београд

Корице:

аутор проф. др Слободан Радојковић

наслов: *Граница*, димензије 48x68 cm,
комбинована техника, 2019. година

ВРХОВИ

Антологија постмодерних прича
генерације 50-их
Приредио Васа Павковић

ПРИЧА

Часопис за причу и приче о причама
Београд, септембар-децембар 2020,
година XIV, број Приче 50

Штампање овог броја помогло је
Министарство културе Србије

САДРЖАЈ

Васа Павковић <i>Предговор Врховима</i>	7
Давид Албахари <i>Курс креативног писања</i>	19
Миленко Пајић <i>Плави џуџ преко брда</i>	29
Милорад Грујић <i>Мува</i>	33
Стана Динић Скочајић <i>Нисам дуго боловала после</i>	39
Бранко Анђић <i>Берман на Титанику</i>	43
Бранко Пиргић <i>Марсејски шарош</i>	53
Мира Поповић <i>Хармонија</i>	57
Славољуб Марковић <i>Пројекат или нова форма</i>	67
Васа Павковић <i>Кључ</i>	81
Милован Марчетић <i>Песак што га ветар развејава</i>	91
Драган Великић <i>Тракташ о тишини</i>	101
Радослав Петковић <i>Човек који је живео у сновима</i>	107
Светислав Басара <i>Фантомски бол</i>	121
Славиша Николин Живковић	
<i>Панцир од ојачаних нула</i>	127
Лабуд Драгић <i>Гости</i>	131
Љубица Арсић <i>Фрау Јејер и Шварценејер</i>	135
Сава Дамјанов <i>Златоруни поштичак</i>	141
Гордана Ђиријанић <i>Матнејна резонанца</i>	149
Ђорђе Писарев <i>In vitam aeternam</i>	157
Ивана Димић <i>Набрајање, усјоменина сестра рођена</i>	165
Михајло Пантић <i>Шта се збива у блоку 21</i>	169
Фрања Петриновић <i>Изубљен на мосту</i>	177
Драган Алексић <i>Банаш</i>	183
Небојша Ћосић <i>Место на крају света</i>	187

<i>Даница Вукићевић Мали животи</i>	
<i>у свету представљеном као да је велики</i>	197
<i>Јелена Ленголд Животи у најкраћем</i>	201
<i>Милета Продановић Бубло</i>	205
<i>Илија Бакић Нечије руке</i>	211
<i>Дејан Симоновић Сведоци</i>	219
<i>Владимир Пиштало Ускрс у Новом свету</i>	225
<i>Немања Митровић Тајни животи</i>	229
<i>Белешке о ауторима</i>	235

ПРЕДГОВОР ВРХОВИМА

Брзо је прошло тих 40 година.

Негде почетком 80-их година прошлог века на страницама Књижевне речи, пре свега, али и у Пољима, Књижевним новинама, у Летопису Матице српске, и по онда доста бројним омладинским и студентским новинама и часописима, почели су да објављују прозу, а највише кратке приче, припадници моје генерације – генерације писаца који су рођени у 50-им годинама прошлог века.

Још од времена Лазе Лазаревића кратка прича, прича и приповетка биле су важне у српској књижевности, да би у делима Боре Станковића, Матавуља, Сремца и Ускоковића односно раног Винавера и Исидоре Секулић, те краће прозне врсте постале врло битан део прозне и књижевне продукције. У том иницијалном периоду српска књижевност је добила и првог двоструко одређеног жанровског приповедача, Лазара Комарчића, који се бавио фантастиком али и крими прозом, паралелно. По завршетку Првог светског рата у кратким и нешто дужим прозама младог Андрића и Црњанског, Драгише Васића, Вељка Петровића, Вељка Милићевића, Зоровавеља и других, авангардних али и неавангардних писаца, прича се изборила за значајно место на глобалној књижевној сцени. Тако је било до пред сам Други светски рат, када су се јавили млади Бранко Ћопић, Фрида Филиповић, Стеван В. Живадиновић и други реалистички приповедачи.

У педесетим годинама 20. века српска прича је наставила да се мења и профилише, а соцреалистички поетички кључ (код Јована Поповића, рецимо) замењен је *модернистичким* (ослоњен на укупно поетички сложено искуство претходних пола века) као и рецентне токове светских књижевности. У

причама и прози уопште Антонија Исаковића, Павла Угринова, Момчила Миланкова, Боре Ћосића, Светлане Велмар Јанковић, у штампи и по књигама, са константно присутним Андрићевим приповеткама, она је наставила да богати српску књижевност и уметност уопште. А тако је било и у наредној деценији када су се на књижевној сцени одлучно јавили приповедачи Александар Тишма, Данило Киш, Мирко Ковач, Воја Чолановић, Борислав Пекић, Филип Давид, а мало доцније и Милорад Павић, Мирослав Караулац и други... Тај, доста брзо освојени модернистички простор слободе, добио је *огјовор* у *прози новој стили*, односно у причама и романима стварносне прозе Миодрага Булатовића, Жике Павловића, Драгослава Михаиловића, Видосава Стевановића, Милисави Савића, РБ Марковића, Милице Мићић Димовске, Слободана Селенића, Радослава Братића и других писаца тзв. „црног таласа“. Реч је била о миметичкој, натуралистичкој прози друштвено критичког ангажмана, која је скоро паралелно објављивана, у време када су југословенским а посебно српским филмом владали филмови исто тако именовани од стране културтрегера али и неких озбиљнијих критичара (Ж. Павловић, Саша Петровић, Душан Макавејев, Кокан Ракоњац етц.).

Видљиво је да је, како то бива диљем света, у овој области уметности речи, *реалистички принцип* сликања света и стварања фикција, односно писања прича, био вишедеценијска доминанта српске прозе. И да су „скретања“ са тог магистралног смера, била више индивидуални гестови (у деловима књижевних каријера неких прозних писаца), него икакво правило.

У таквом контексту – јавила се *млада српска проза*, почетком 80-их. Био је то јединствен моменат у стогодишњем трајању модерне српске прозе – да прича постане централни жанр *објављења* једне генерацијске естетике. То потврђује много ствари – да је *високи реализам* генерације 60-их (Тишма, Киш, Чолановић...) замењен једном другачијом поетичком шифром, а наредни генерацијски отклон стварносних писаца 70-их (Ж. Павловић, Стевановић, Савић...), по принципу потпуног оповргавања, одбачен од већине мла-

дих писаца који су почетком осамдесетих кренули као генерација, сасвим друг(ачиј)им поетичким путем. Једна од последица је било и мењање неких стварносначких поетика у наредним књигама и већ крајем девете деценије 20. века, приближавање поетикама младих. Мислим како на Милисава Савића и Милицу Мићић Димовску тако и на својеврсни *формизам* код Мирослава Јосића Вишњића, Радослава Братића и РБ Марковића, односно делимичне промене које су захватиле и прозне светове других писаца „стварносног“ опредељења. Колики је у свему томе био значај генерацијске критике једног Љубише Јеремића, као и његове антологије „Нова српска приповетка“ (1972), није овде место да пишем више.

У исто време је на прозној сцени деловала и Мирјана Павловић, која је отпочетка своје литерарне авантуре и формално и садржински односно суштински, била ближа младима, него генерацији којој је календарски припадала и у коју ју је „убацио“ Љ. Јеремић. Исто важи и за Миодрага Вуковића и Јудиту Шалго, односно Мирослава Караулца и још неке писце.

У појави, пробоју и успону генерације српских писаца које сврставамо у „младу српску прозу“, најбитнију појединачну улогу одиграла је књижевна активност и пустоловина Давида Албахарија – у њеном списатељском, преводилачком и уредничком делу – зато њиме и започиње ова антологија прича српских писаца који су рођени 50-их година прошлог века, у Југославији.

Али било-како-да-је-било, тачно је: постмодернизам је ступио у српску прозу са првим књигама младе српске прозе и захваљујући њима (њиховој упорности и квалитету њихове књижевне продукције) до данас остао у њој.

Брзо је прошло тих 40 година.

Али још памтимо и вреди понављати – контекст у којем су се јавили писци „младе српске прозе“ био је далеко сложенији, него што би неки људи данас желели да је било. Постојао је у том часу широки *југословенски културни про-*

сѿор, а ниво превођења прозе из светске књижевности био је на много вишем нивоу него што је то данас и замисливо, у Београду и Новом Саду, али и у Загребу и Сарајеву. Комуникације међу књижевностима које су настајале у Србији, Хрватској, Босни и Херцеговини, па чак и у Црној Гори, биле су готово непосредне, свакодневне, као и интерференције између књижевних кретања, и у прози и у поезији. Српскохрватски језик, као *линџва франка* уједињавао је културни простор четири републике, али шта више, у јасној мери и културне просторе и писце у Словенији и Македонији, са оним што се збивало у четири друга републичка културна простора. Српски писци су објављивали, често и премијерно, своје прозе или пак поезију у часописима помених четири републике, као што су писци из тих република објављивали у српској периодици, али и код српских издавача. Постојале су сталне везе између редакција разних часописа, рецимо између Књижевне речи и Кворума, или Питања и Поља итд. Социјалистичко издаваштво, у доброј мери потпомагано од режима, објављивало је не само дела писаца различитих генерација и поетика, него је штампало и велики број некомерцијалних, теоретских, филозофских и иних едиција, које је било знатно лакше набавити у јединственој држави, са јединственим поштанским системом, него данас, када су високе царине и на најобичнију књигу и разлике у стандарду држава односно у ценама књига, често тешко премостива односно непремостива препрека.

Чак две снажне едиције посвећене тзв. првим књигама, у Србији, објављивале су сваке године велики број нових младих гласова – едиција „Пегаз“ Књижевне омладине Србије 1982. године близу 20 наслова. Идуће године исто толико! Са друге стране, у тзв. Првој књизи Матице српске, која је обично бележила по шест наслова, првенце су објављивали и хрватски писци, као и писци из других република. Колики је био значај ове две едиције, показује и чињеница да су своје прве књиге (без обзира на врсту и жанр!) у ед. „Пегаз“ објавили: Басара, С. Марковић, В. Павковић, Дамјанов, Писарев и Петриновић, Н. Ћосић, Д. Вукићевић, Ј. Ленголд,

М. Продановић, Д. Симоновић, Пиштало и Н. Митровић. (Чак 14 аутора, из овог избора!) У Првој књизи Матице српске то су учинили Д. Великић, Љ. Арсић и М. Пантић. Мада ми то нисмо тада тако видели, важну улогу у промовисању младе српске прозе одиграла је и београдска „Просвета“, у то доба најзначајнији југословенски издавач, у којој су прве књиге објавили: М. Пајић, Б. Анђић, Р. Петковић, Г. Ћирјанић, И. Димић, Д. Алексић (дакле чак шест аутора из овог избора!). Да не говорим о томе да су код овог издавача многи аутори из „Пегаза“ штампали своју другу књигу! (Обично је, да забележим и то, у томе важну улогу имао њен уредник Милисав Савић.) Матица српска је објавила првенце Давида Албахарија и М. Грујића – док су преосталих 7 приповедача из ове антологије кренули са објављивањем књига код других издавача, или пак знатно касније, од почетка 80-их, што је било условљено како индивидуалним поетикама, тако и индивидуалним судбинама. (Најкасније се појавила Мира Поповић која је прву књигу штампала тек 2007. године.) Ови писци су се доцније, на неки начин, случајно или намерно, прикључили главнини српске младе прозе, у њеним поетички настојањима да се *постмодернизам* имплицитно или експлицитно објави и учврсти у српској књижевности последње две деценије двадесетог века.

Свему овоме треба додати чињеницу да су редакције Књижевне речи и Поља, односно Књижевних новина (у време Богдана А. Поповића и Милутина Петровића) односно Летописа Матице српске, у време главног уредника Бошка Ивкова, била својеврсна састајалишта писаца разних генерације, али превасходно писаца који су се на сцени српске белетристике премијерно појавили на самом почетку 80-их. Ту се дословце сваким радним даном разговарало, размењивале су се идеје, дружило се – што је било од великог значаја за стварање *духа јегне ејохе*.

Између осталог, тако је дошло и до необичног феномена да се наредне генерација писаца српске прозе, она која је рођена у 60-им годинама прошлог века, поетички надовезала на претходну, *нашу* или *моју*, како вам драго, не супрот-

стављајући јој се као што су се млади писци супротставили прецима, после Првог светског рата или млади модернисти социјалним приповедачима после Другог светског рата. Такође, и припадници тзв. стварносне прозе оштро су се супротставили Кишовој генерацији, а *млада српска проза* њима. Својим књижевним прецима, у области прозе, ми смо углавном сматрали Киша, Тишму, Чолановића, Павића итд. док су нас у тој улози, вероватно, видели Г. Петровић, З. Ђирић, В. Матијевић и други прозаисти рођени деценију доцније.

Брзо је прошло тих четрдесет година.

Али још увек памтимо да је на самом почетку осамдесетих дух креативне отворености већине аутора, дух игривости и међусобне сарадње, односно естетизације и бриге о стилу, неотекстуалности, еклектичности, космополитизма, урбаности, честе употребе различитих облика фантастике, палимпсестности итд. на плану текста прожимао прозу и уопште српску књижевност а не мање укупну уметност у читавом, већ оцртаном контексту. Пишући приче (и романе, а могло би се рећи и поезију), припадници генерације писаца рођени 50-их година, обраћали су се на неки начин читавом свету. За већину од њих тзв. локални колорит, локалне фолклорне или (псеудо)митске теме, толико битне за стварносну прозу, а у великој мери и непосредни социјални ангажман, нису представљале битан ауторски изазов. Окренутост светским постмодернистичким токовима обележавала је искуство приповедања како Давида Албахарија, тако и оних који су му као уреднику нудили своје прозе у Књижевној речи или пак своје рукописе у едицији Прве књиге Матице српске. Ране књиге Петковића, Великића, Пајића, Басаре, Славољуба и Предрага Марковића, Анђића, Пантића, Митровића, Арсићке, Писарева и Петриновића, Дамјанова, моје готово да су жуделе контакт и дијалог са страним литературама – налазећи често и драгоцене садржаје на (поп)културном небу западноевропских књижевности колико и америчке. То се понављало и у нашим другим и трећим књигама – те је, рецимо Корто

Малтезе могао бити епизодни јунак у роману Петковића и насловни јунак код Пиштала, Агата Кристи и Салвадор Дали су били јунаци Басаре, а Мерилин Монро Пајића, Стиви Вондер је обележио другу приповедачку књигу Михајла Пантића, а мој јунак је у првој приповедачкој збирци био и Хауардов Конан...

Прожетост светом и интернационалним ликовима из најразличитијих области, као и страним просторима и културама, остала је трајни знак прозе Гордане Ћирјанић, Бранка Анђића, Драгана Великића, Љубице Арсић, Владимира Пиштала, Ђорђа Писарева, Мире Поповић – као што је *инџимистичка урбаност* у свој својој многообразности стална и смисаоно најважнија одредба проза Јелене Ленголд, Иване Димић, Драгана Великића, Мире Поповић, Фрање Петриновића, Милорада Грујића, Данице Вукићевић, Дејана Симоновића... Рубни простор (великих) градова или пак провинција присутна је знатно, знатно мање – било да је као код Бранка Пиргића посвећена Ваљеву или код Лабуда Драгића завичајним црногорским пределима. Слично се може устврдити за неке прозе Славољуба Марковића (југоисточна Србија) или пак Драгана Алексића (Банат). Специјални случај је писац Славиша Николин Живковић, којег је прерана смрт спречила да развије врло сериозан и надреалан облик посматрања провинције и писања о њој. Својим стилогеним средствима он је у приповедном првенцу *Гримасе* знатно удаљен од стварносне прозе, којој се, само површно посматрано, чини блиским. (То је важило и за Миодрага Вуковића, одн. Мирјану Павловић, у односу на *стварносњаке*.)

О важности култивисаног стила у писму наше или моје генерације важну улогу има и чињеница да је неколико писаца почело своју књижевну пустоловину као песници (М. Грујић, Милован Марчетић, Јелена Ленголд, Гордана Ћирјанић, Предраг Марковић, Славиша Николин Живковић, Милан Ђорђевић, Даница Вукићевић и ја), а потом су почели да објављује прозу. Неки други припадници генерације младе српске прозе су у току прозне каријере, да тако

кажем, објавили и једну или више песничких збирки или књига лирских записа (Стана Динић Скочајић, Славољуб Марковић, Милета Продановић, Илија Бакић, Немања Митровић, Владимир Пиштало, Бранко Пиргић...) Треба додати да су се неки од аутора из ове антологије паралелно са књижевном каријером бавили и критичким радом на готово дневном нивоу: Пиргић, Дамјанов, Писарев, Пантић, Петриновић, Илија Бакић и ја, а да су Дамјанов и Пантић остварили и завидне универзитетске каријере.

Испитивање природе (нове)текстуалности и продор ауто-поетичких разматрања у приче и романе, код моје генерације постало је готово правило и од првих књига обележава не само прозу Албахарија него, константно, С. Марковића, Дамјанова, Петриновића и Писарева, Пајића, Пантића, Великића, Ћирјанићке итд. Мислим да је ту важну подстицајну улогу одиграла и проза Јовице Аћина, како у њеном зачетном есејистичком облику, тако и у потоњем приповедачко-романсијерском. Током читаве своје каријере Аћин је, више него и један други писац његове генерације, био поетички близак настојањима „младе српске прозе“.

Заокружујући овај фрагмент разматрања, послужићу се цитатом из Павићевог *Хазарској речника*, којим се 1992, дакле пре скоро тридесет година, послужио и Александар Јерков у *Антологији српске прозе њојсјмодерној доба*:

„Не треба од истине правити књижевност, него од књижевности истину“. Такав би могао бити кредо генерације писаца „младе српске прозе“, који прецизно означава типолошки пресудну разлику њихових поетика од писаца „стварносне прозе“.

Све ово – као и поетизам једне генерације, *младе српске прозе* – доведено је у питање крвавим распадом Југославије у 90-им, и трајним губитком свега што је она у културном смислу представљала. Збирке прича и романи, као и песничке односно критичке књиге, скоро свих писаца из овог избора, изашли у то време, нашли су се у једном сасвим другачијем културолошком контексту. Али, с поносом могу рећи – скоро да ниједан од писаца моје генерације није

поклекао, нити је напустио поетичке оквире својих раних радова, него су наставили да пишу у кључевима које су изградили већ у првим књигама, развијајући, мењајући и најчешће због људског и уметничког сазревања, унапређујући властиту текстуалност. Код неких је то пратило и више место на друштвеној сцени, у очима савременика и савремених медија. Доста писаца ове генерације понело је НИН-ову награду критике за роман године, као и Андрићеву награду за приповетке. Други су, насупрот томе, настојали да очувају положај на маргини културне сцене и властиту анонимност. Различити и разноврсни од почетка, припадници ове књижевне генерације су, остајући у извесном смислу оно што су као писци били отпочетка, све више, од стране критике и нових генерација писаца и критичара, били посматрани као појединци – а слика генерације или нараштаја, као јединственог феномена, губила се не само у очима шире и најшире публике, него и књижевне критике. Први знак таквог тренда указао се у књизи Саве Дамјанова *Шта њо беше „млада српска проза“?* из 1990. године, која се може сматрати и каменом међашем будућег односа шире јавности према насловном феномену. О припадницима некадашње младе стварносне прозе у том кључу су почели да пишу и критичари претходних, а посебно наредних генерација. Истакао бих међу њима по објективности и валидности критичке текстове, критике и есеје Марка Недића.

Брзо је прошло тих четрдесет година.

Малочас сам поменуо антологију Александра Јеркова, једину релевантну антологију која се позабавила постмодерним добом и српском књижевношћу тог времена. Импонује како њен предговор од око 60 страна, тако и садржај. У њему су се нашле приче (ређе одломци из дужих проза), које одишу квалитетом и које би могле бити вредносно високо позиционирана лична карта савремене српске прозе. Ипак, у врло интелигентно формираном садржају, који у облику четири односно шест кругова презентује врхове приповедаштва, пада у очи да је знатан део антологије испу-

њен или класичним модернистичким прозама (Андрић, Десница, Црњански, Б. Петровић, Светлана Велмар-Јанковић) или високо модернистичким прозама (Б. Ћосић, Угринов, Тишма, Киш, Пекић, Давид, Павић). Такође, у антологији су и приче одличних прозаиста, против чије поетике је у одређеној и јасној мери усмерен Јерковљево предговор, тзв. стварносњака (Михаиловић, Стевановић, Ковач).

Антологија коју држите у рукама, из генерацијских али и поетичких разлога установљена овако, заступљена је у Јерковљевој књизи причама Дамјанова, Пантића, Пајића, Великића и Писарева односно Албахарија, Басаре, Петковића, П. Марковића и Продановића, те у завршном, поентном кругу, Пиштала и Митровића. (Последњи писац у Антологији, Сретен Угричић, не улази у наш избор због године рођења, као ни десетине других прозаиста следеће деценије.) Остала два писца у антологији (Д. Стојановић и М. Тохол) су представљени по мени нејасном кључу.) Видљиво је да чак двадесет прозаиста који су рођени у 50-им годинама 20. века нема своје приче међу корицама Јерковљеве књиге. Разлози су разноврсни, али међу врло важне, незаобилазне спада и чињеница да неки у то доба нису имали прозне књиге или су имали тек једну.

Много већа замерка коју са ове повлашћено удаљене тачке могу упутити Јерковљевој антологији тиче се изостанка проза Милице Мићић Димовске, МЈ Вишњића, Милисави Савића и РБ Марковића (ако се већ уопште посезало за примерима стварносне прозе), те још изразитије: Миодрага Вуковића, Мирјане Павловић, Јудите Шалго, Мирослава Караулца..., који су исто време већ врло јасно указали како на поетичке блиске и постмодерне карактеристике своје прозе, тако и на несумњиву његову вредност.

Но као што сам давно пишући о њој рекао, ова антологија је камен темељац за свако дубинско проучавање прозе постмодерног доба и његових темеља у националној књижевности.

Брзо је прошло тих четрдесет година.

Историјски ломови, борба за свакодневно преживљавање, у друштву које је после распада Југославије у великој мери окренуло леђа књижевности и култури уопште, препуштајући их стихији потрошачког друштва, психолошки и суштински су убрзали пролазак те четири деценије.

Оно што остаје су романи и приче одн. приповетке генерације писаца „младе српске прозе“. По мојим рачунима, и изостављајући песничке књиге оних који су се лириком бавили паралелно са прозом, иза генерације 50-их остало је око 180 књига прича. Читава једна библиотека најчешће добрих, врло добрих и често одличних књига микроприча, прича, приповетки. Њихови наслови се наводе у кратким биобиблиографским белешкама на крају.

Време је прошло, брзо, али није у неповрат однело могућност писања прозе у српском језику, заслугом ових тридесетак писаца из једне генерације која је, упркос много чему, успела да очува како слободу избора у писању прозе тако и саму неизвесну ватру стварања у чему су је подржавали истовремено и њихови претходници из националне књижевности, из друге половине 19. века и целог 20. као и светска књижевност, као отворен и добродошао медијум огледања. Снажна подршка били су јој и млађи писци, они који су рођени 60-их година прошлог века и који су писали на трагу непосредних претходника, често сарађујући с њима по часописима и у другим медијима односно облицима.

Тако, да ако има *смисла*, он је, ту, у тим књигама, настајалим упркос свему.

КУРС КРЕАТИВНОГ ПИСАЊА

Најбоље су оне приче, каже мој пријатељ писац, које уопште не звуче као приче, али када му предложим да нам прочита или исприча једну такву причу, он одлучно одбија.

Па, то је апсурдно, каже Емануела, дошли смо вечерас овде да бисмо чули уваженог писца, а он сада одбија да говори.

Пардон, буну се мој пријатељ писац, нисам одбио да говорим. Одбио сам да истог часа прочитам или испричам неку причу. То су, ипак, две различите ствари.

Можда јесу а можда и нису, оглашава се студенткиња архитектуре чијег имена никада не могу да се сетим, јер све зависи од тога како дефинишемо кратку причу. О томе нам је још на првом часу изузетно надахнуто причао господин Шошкић.

Шта, пита мој пријатељ писац, Шошкић је био овде?

Да, каже студенткиња архитектуре, прошле недеље.

Не могу да верујем, каже мој пријатељ писац, да си звао Шошкића пре мене! Да сам то знао, другачије бих одговорио на твој позив.

Морао сам некога да позовем, покушавам да се оправдам, јер си ти био заузет прошле недеље. Звао сам разне људе, али једино је Шошкић био слободан.

Дивно је причао, каже Емануела, и много тога смо научили од њега, баш много.

Шта сте научили, пита мој пријатељ писац, баш ме занима?

А и прича му је била дивна, умеша се госпођа Миловановић. А тек како он чита сатима сам могла да га слушам. Ево што сам те вечери записала у дневник...

Не занима ме, каже оштрим гласом мој пријатељ писац.

Дневнички записи су део редовних вежби писања, шапнем на уво мом пријатељу писцу, и морамо да је саслушамо. Изволите, кажем госпођи Миловановић.

Госпођа Миловановић се накашље, намести косу и почне да чита гласом дрхтавим од узбуђења: Вечерас је наш гост био господин Шошкић. Ништа нисам раније читала од њега, али од вечерас он је мој најомиљенији писац. Боже, како је млад и како лепо чита! Штета само што су му приче толико кратке. Таман човек уђе у њих, постане њихов део, а већ је на излазу. Ако господин Шошкић дође поново, предложићу му да нам прочита нешто дуже, неки одломак из романа, јер он, колико сам схватила, пише и романе. Надам се да његови романи ипак нису тако кратки као његове приче, јер бих...

Још су краћи, госпођо, још су краћи, гунђа мој пријатељ писац. Он је објавио три романа у једној књизи од непуних сто страна.

Чит'о сам их, каже Живадин. Живадин је кондуктер и увек седи у првој клупи.

И, пита мој пријатељ писац, како вам се чини?

Чини ми се добро, одговара Живадин, мада нисам још прочитао трећи.

А прва два, упорно се распитује мој пријатељ писац, како вам они изгледају?

Изгледају ми добро, одговара Живадин, иако их нисам баш најбоље разумео. Мислим, разумео сам их у доброј мери, али онај други, онај што је написан у једној реченици, ту сам се изгубио.

Свако се ту изгуби, тријумфално закључује мој пријатељ писац, а највише се изгубио Шошкић.

Ви га, изгледа, не волите, оглашава се госпођа Миловановић, јесам ли у праву?

Није то важно, покушавам да се умешам, јер нисмо овде да бисмо истраживали односе међу људима. Стога вас молим, обраћам се госпођи Миловановић, да преформулишете своје питање и преусмерите га на однос између њихових поетика или техника писања.

Таман посла, каже госпођа Миловановић, поетика ме уопште не занима и баш бих волела да дознам јесу ли они пријатељи или нешто друго.

У учионици у којој се налазимо завлада тајац. Помишљам на тренутак да устанем и нешто напишем на табли, али ништа ми не пада на памет. Могао бих да напишем „Поетика кратке приче,, кажем у себи и остајем да седим. Као сви остали, и ја пиљим у нашег госта.

Немам шта да кријем, каже он. Не, нисмо пријатељи.

И шта мислите о његовим причама, упорно наставља госпођа Миловановић, да ли вам се допадају?

Ја пишем другачију прозу, одговара мој пријатељ писац.

А он, поново се оглашава студенткиња архитектуре, какву прозу он пише?

Постмодернистичку, каже мој пријатељ писац и, док му грашци зноја избијају по челу, упућује ми преклињући поглед.

И на томе ћемо стати, кажем и бацам поглед на сат изнад табле. Сада имамо паузу од петнаест минута, па ћемо онда наставити даље и замолити нашег госта да нам прочита неку своју причу.

Полазници курса за креативно писање полако се извлаче из клупа и одлазе у школски ходник. Смешни су, наравно, док седе у клупама које су намењене за забавиште. Из неког нејасног разлога, увек нам дају ту учионицу иако сам већ неколико пута протествовао у канцеларији директора и тражио да нам доделе учионицу неког старијег разреда. Тешки ме, једино, то што се полазници курса не буне. Кондуктер Живадин је чак рекао да су добили клупе какве заслужују, будући да су они, као писци, тек на нивоу обданишта. Нисмо ни за сликовнице, рекао је Живадин, а камоли за нешто озбиљније. Сви су потврдно климали главама, само је госпођа Миловановић рекла да је она ипак прерасла сликовницу јер је објавила збирку љубавних песама и намерава да напише љубавни роман.

За време паузе, мој пријатељ писац ћаска са полазницима курса као да се ништа није догодило. Сви пуше. Једино ја стојим мало издвојен, са стране, и крадомице удишем дувански дим, будући да сам оставио пушење пре две године. Прошла је пауза, кажем после десетак минута, али нико не обраћа пажњу на мене. Сачекам још десет минута, а онда се

претварам да сам љут и строгим гласом наређујем да одмах уђу у учионицу. И доиста, они сви послушно улазе и седају у своје мале клупе. Једино мој пријатељ писац оклева пред вратима.

Шта је, питам, није ваљда да имаш трему?

Не, каже мој пријатељ писац, никада је нисам имао, него нисам сигуран коју причу би требало да прочитам.

Ако им се толико допала Шошкићева прича, онда морам да одаберем нешто што ће им се више допасти, нешто кратко што ће их оборити с ногу.

Онда прочитај, саветујем га, „Зиму у Португалу“. Та прича мене обара с ногу сваки пут када је прочитам.

Стварно? Никада ми то ниси рекао.

Никада ме ниси питао, кажем.

И доиста мислиш, понавља мој пријатељ писац, да је то најбољи могући избор?

Апсолутно, кажем, премда има један мали проблем. Наиме, јунакиња твоје приче, ако сам добро упамтио, зове се Емануела, је ли то тачно?

Јесте, каже мој пријатељ писац.

Незгода је у томе, настављам, што се једна од девојака које похађају курс тако зове. Можда би током читања могао својој јунакињи да доделиш неко друго име.

Али моја јунакиња, објашњава мој пријатељ писац, не зове се тек тако Емануела. Она *јест* Емануела, онај лик који се појавио у неколико филмова и безброј еротских романа. Сигуран сам да ће овдашња Емануела то разумети. Рекавши то, он чврстим кораком ступа у учионицу и прилази малој катедри.

Остајем поред врата и, у потпуној тишини, најављујем мог пријатеља писца. Вечерас ће нам он, кажем, прочитати своју причу „Зима у Португалу“.

Ипак ће да чита, оглашава се Емануела, шта сам вам рекла?

Наравно да ћу да читам, каже мој пријатељ писац, зато сам и дошао овде вечерас.

Ма, они ме напали на паузи, објашњава Емануела, кажу ми: ето, неће човек да чита због тебе, а ја сам им –

Хајде прво да чујемо причу, кажем, после ћемо дискутовати.

Емануела фркне и љутито прекрсти руке на грудима.

Мој пријатељ писац се накашље и почне: Када је остарила, Емануела је одлучила да оде у Португал.

На те речи, Емануела се усправља у својој малој клупи и упућује ми запрепашћен поглед. Слежем раменима и стављам кажипрст на усне. То ипак не зауставља кикотање које допире са неколико страна.

Није она, у ствари, била толико стара, наставља да чита мој пријатељ писац, колико се осећала старом. Њено тело је и даље мамило уздахе, о њеним ногама се свугде говорило, за њеним додиром се венуло као у романтичарска времена.

Неко тихо зазвжди, што изазове громогласан смех.

Мој пријатељ писац не обраћа пажњу на то. Он је професионалац и зна да се програм не прекида, те стога наставља: Емануела је осећала умор у души. Искусила је све што је хтела и оно што јој је некада највише пријало, оно чему се прикрадала као ловац у ражи, није је више ни најмање занимало. Зато је отишла у Португал, уверена да ће наћи неко мало место на мору и да ће тамо, сама на плажи, загледана у бескрајну игру таласа, наћи свој спокој, свој мир.

Ма, какав мир, каже Емануела, била сам у Португалу и никада, ни-ка-да нисам могла да будем сама на плажи. Чим негде седнеш, одмах се крај тебе створи неки мушкарац.

Тако је и у Грчкој, каже госпођа Миловановић.

И у Италији, каже студенткиња архитектуре чије име ми стално измиче. Не можеш ни пет минута да будеш сама.

Ма, којих пет, каже Емануела, никада нисам била сама дуже од три минута. После пет минута око тебе је већ цела ергела. Једном док сам сама седела...

Међутим, наставља мој пријатељ писац, док је једног јутра Емануела седела сама на плажи, зачула је нечији глас.

– Зачула сам како неко нешто говори, каже Емануела.

Окрнула се, чита мој пријатељ писац, али није никога видела иза себе.

Погледала сам на све стране, каже Емануела, и схватила да сам сасвим сама. Глас се тада поново чуо, нешто разговезнији него малопре.

Тада је поново чула глас, наставља да чита мој пријатељ писац, сасвим близу њеног уха, тако да је чак осетила и додир усана.

Помислила сам, говори Емануела пригушеним гласом, да то мора да буде Бог, никог другог не знам ко је невидљив а има уста.

То мора да је Бог, помислила је Емануела, чита мој пријатељ писац, и легла сам на леђа, на топли песак, да бих боље видела небо изнад себе.

Легла сам на леђа, сад већ шапуће Емануела из своје мале клупе, и осетила како ми те невидљиве усне дотичу врат.

О, Боже, рекла је Емануела, каже мој пријатељ писац, и одигла бедра у ваздух, не верујући да јој се то догађа. Низ тело јој се сјурио талас ужитка и брзо је стргла са себе доњи део костима за купање.

Таласи похоте, наставља да шапуће Емануела, преплавили су моје тело и одједном сам осетила да могу да водим љубав са ваздухом, ветром или сенком, са свиме што је било део божанског бића, и рекла сам себи...

Не чекај више, корила је Емануела себе, предај се, дај се, дај! И док су португалски рибари, чита даље мој пријатељ писац, у даљини настављали да крпе мреже, Емануела је осетила како се Бог улива у њу, силовит и велик као Атлантски океан.

Да, рекла сам себи, каже Емануела нешто гласније, опусти се и цео свет ће бити твој. И могла сам да осетим како постајем део плиме, како се у мени гнезде мора и океани, а небо је, онако паперјасто и бело, и даље почивало на мени, у мени, око мене. Где год сам била ја, било је и небо. Је ли небо, каже она одједном гласно, друго име за Бога?

Њене речи, међутим, не ометају мог пријатеља писца и он наставља да чита: А онда је дошла осека, океан је исцурио из ње, и Емануела је наједном осетила ужасан притисак, као да јој је тело постало оловно и вукло је у дубину песка.

И када су касније португалски рибари кренули на ручак, Емануела је лежала непокретна и разголићена. Мртва је, рекао је први рибар који се усудио да јој приђе, а онда су пришли остали рибари, и ко зна колико би ту дуго стајали и загледали празнину између Емануелиних бутина да нису дошле њихове жене и потерале их кућама уз грдње које обично чувају за децу када претерају у свом несташлуку. Када су се после поподневног одмора рибари вратили својим мрежама, узалуд су гледали: Емануела више није била тамо, а песак, без обзира на то да ли је на обали океана или у пустињи, ионако ништа не памти.

То није одговор на моје питање, јогуни се Емануела, јер нема ни једне једине речи о небу.

За бедуине, кажем, и песак је небо, питање је само где ко гледа.

Не знам за бедуине, узвраћа Емануела, али ја никада нисам била у Португалу.

Ни ја, каже мој пријатељ писац.

Није требало то да каже, јер већ видим израз недоумице на неким лицима. Сада ће да питају како је могао да напише причу о Португалу ако никада није био тамо.

Како сте онда могли, пита младић са сасвим кратком косом, да напишете причу о месту које никада нисте видели? То некако, не знам, није у реду...

Нисам видео ни Емануелу, одговара мој пријатељ писац, па сам ипак писао о њој, а песак је песак, било у Португалу било на Дунаву.

Да ли има још неко нешто да каже, питам, о причи нашег госта?

Мени је некако, одговара госпођа Миловановић, прича пре-кратка. Тек што сам ушла унутра, већ сам морала да изађем.

То сте рекли и за приче господина Шошкића, подсећа је студенткиња архитектуре. Вама су, изгледа, све приче кратке?

Јесу, каже госпођа Миловановић, поготово када говоре о Емануели. Некада сам толико желела да будем... да будем као... Силвија Кристл. Тада сам била много млађа, наравно. Држала сам дијету... у ствари, нисам ништа јела, само сам

мазала тело разним помадама, све док нисам... мислим, онда су ме одвели у болницу, а таман сам почела да личим, нарочито колена. Моја колена су била иста као Силвијина, то се одмах видело... а онда сам пала и колено ми је толико отекло да сам изгледала као слон. Од онда се све променило у мом животу и колена ми више никада нису била као њена. Ево, уверите се сами. Госпођа Миловановић устаје, задиже сукњу и, доиста, колена јој изгледају као две главице кеља.

Мој пријатељ писац не зна где да гледа, а слутим да не зна ни шта да каже. Сада вероватно проклиње што је уопште прихватио мој позив да говори полазницима курса креативног писања.

Мене и даље највише занима небо, поново се оглашава Емануела, јер није се све завршило на лежању на песку. Било је ту и угриза и којекаквих других догодовштина. На једној дојци још увек се види траг зуба. Раскопчава два-три дугмета на блузи и загледа дојке. Само да нађем, каже она, увек заборавим где је.

Мој пријатељ писац се нагиње према мени. Зар не мислиш, каже, да су мало претерали? Зашто им то уопште дозвољаваш?

То само показује, кажем, да им се твоја прича допала. Рекао сам ти већ – та прича обара с ногу. Њихова реакција треба да те радује.

Не могу да нађем, објављује Емануела, али не мари, имам један угриз на стомаку и тачно знам где се тај налази.

Када Емануела почне да извлачи крајеве блузе из сукње, мој пријатељ писац нагло креће према вратима учионице. Међу полазницима курса истог трена завлада тишина. Мој пријатељ писац настави да хода и једино се чује бат његових корака. Када стане поред врата, узимам креду и пишем на табли тему за домаћи задатак: Отисак на песку (2 стране).

Студенткиња архитектуре пита да ли је час завршен и, када кажем да јесте, прилази мом пријатељу писцу и моли га за посвету на књизи коју вади из ранца. Мој пријатељ писац узима књигу, али се испоставља да нема оловку. Вадим хемијску из цепа и пружам му је.

Он пита студенткињу архитектуре како се зове и она му каже. Говори тихо и њен одговор не допире до мене. Никада нећу дознати како се зове, то је сада јасно. С друге стране, нема сумње да ћу још много тога дознати о госпођи Миловановић, која ми се лагано приближава. Сукња јој је и даље мало задигнута, тако да се виде подбула колена и листови. Међутим, скочни зглобови су јој изненађујуће витки а стопала мала и уска.

Никада раније, каже госпођа Миловановић, нисам то никоме испричала. У угловима очију почињу да јој се уобличавају крупне сузе.

Најбоље су оне приче за које се не зна у ком ће правцу кренути, кажем, као и оне за које се не може одмах рећи о чему говоре.

Сузе почињу полако да се котрљају низ њене образе.

Некад мислим, шмрче госпођа Миловановић, да је цео мој живот само једна прича.

Крајичком ока видим како Емануела хвата мог пријатеља писца под руку. Потом заједно излазе из учионице.

Узимам сунђер и бришем таблу. Госпођа Миловановић стрпљиво чека иза мојих леђа. Када је табла сасвим чиста, враћам сунђер на место и окрећем се.

Ја ништа не знам о песку, каже госпођа Миловановић.

Никог другог нема у учионици, сви су отишли.

Прилазим госпођи Миловановић и кажем: Никада није касно да научите нешто о песку, поготово ако намеравате да напишете љубавни роман.

Прво бих хтела да научим да пишем приче, одговара госпођа Миловановић и гледа ме право у очи. Реците ми, наставља скоро шапатом, да ли постоји златно правило за писање прича?

Присећам се њених колена и кажем: Наравно да постоји.

Госпођа Миловановић задржава дах и, док јој се очи шире, приноси руку срцу. И, шапуће она, како гласи?

Нема савршених прича, кажем, и неће их никада бити.

ПЛАВИ ПУТ ПРЕКО БРДА

Мрко брдо. Тамна громада боје умбре. Маса која се готово без прелаза наставља у пусто, сиво небо. И преко тога укусо, уска, плава трака: плави пут преко брда. То би било скоро све. Можда још по неки прамен магле и нејасно комешање – оно хујање од проласка времена; или стишавање ваздуха и таложeње хоризонта у пејзажу, после неког, скоро неважног догађаја.

КОМЕНТАР* ЗА ПЛАВИ ПУТ ПРЕКО БРДА

Када би хтела да се односи искључиво на ону слику (или сећање) коју сам намеравао да опишем, ова белешка би садржала само две реченице. Те две реченице гласе:

Плави љућ љреко брда. То би било све.

Али доживљај се – из разних разлога – наставља. После узнемирујућег *мркої брда* које нема тектонско порекло, него је плод смишљене литерарне атракције, у следећој реченици опис се проширује, понавља и заобилазним путевима

* Као што ће се видети, и овај коментар може имати коментар, као што и то следеће тумачење може, такође, имати своје тумачење – и тако до у бесконачност. Дакле, ако основни текст има наслов *Плави љућ љреко брда*, следећи запис могао би бити Коментар за Плави пут преко брда, па Белешка уз Коментар за Плави пут, затим – Напомена о Белешци уз Коментар, или Допуна Напомене о Белешци, а, наравно, и Исправка Допуне, итд.

и радњама које се само подразумевају, од случајног „брда“ – жели да начини симбол. Затим: језик тражи жртву за себе. Па тек онда, после вештог околишења и одлагања, помиње се: *илава њрака њуша њреко брда*. И чини се да би ту могао бити крај записа. Али, не: нејасан и вољно неубедљив ути- сак о *брду* компликује се, намерно, извесном поетском прео- буком, онда се додаје мала доза тајновитости, не би ли се заташкала судбинска тежина поруке, која остаје да лебди у искричавом (и по ивицама већ згуснутом) простору уобразиље – у ком препознајем, по мрешкању fine, беле скраме на плохи опсена које ми лелујају и трепере под капцима, прве знаке зрелости и учвршћавања...

ИСТИНА О ПЛАВОМ ПУТУ ПРЕКО БРДА

1. Да не би неко помислио како је све ово пажљиво размештено и маскирано да би се скрпила скица будућег књижевног дела, износим овде потпуну истину о „Плавом путу преко брда“. Права истина гласи:

„Сећајући се белешке о *Човеку на навијање* и како је настала, одлучио сам да поновим експеримент: усредсредило сам пажњу на то шта ће се појавити кад затворим очи, решен да запамтим, опишем и искористим то што се појави – под капцима – па ма шта било. И појавио се *Плави њуш њреко брда!* Ето, баш то! Нисам био нарочито одушевљен. Зашто баш *Плави њуш њреко брда?* Претходно дешавање чинило ми се много бољим. Али, свеједно. Ухватићу се укоштац с њим, с *Плавим њушем*, рекох себи, покушавајући да не мислим на то шта ће се затим догађати.“

2. Зашто сам поменуо *Човека на навијање*? Како се *Плави њуш* може ослонити на нешто такође неодређено и неубедљиво?!

3. Можда је то била сасвим обична мисао, затечена у свом видном праоблику – кратко време личила ми је на

некакав *ѡлави ѡуѡ* – који води... можда води у заборав? И стварно: када сам осетио да ће се слика распршити, отворио сам очи, широм, да бих сачувао оно што се још могло спасти. Нисам намеравао да варам, нити сам на почетку овог једноставног догађаја могао претпоставити шта се све може догодити. Истина је да су моји мотиви били поштени. Друга је ствар што се текст, сам од себе, отимао – и отима! – изван моје власти.

4. Заборавио сам боју! *Плави ѡуѡ* преко брда! Зашто баш плави?! То је, изгледа, веома важно питање. Да је пут обичан, сив, црн или мрк – све би било у реду, све би било обично. Али баш та плава боја, та светло-плава боја даје путу и причи благ, магичан тон. Али зашто благ, зашто магичан? Зашто плав, а не црвен? То, ипак, не знам.

5. Игра, каприц, хир! Инерција, апстракција, егзибиција! Дрхтај, блесак, трен. Привид ... (Волео бих да речи: игра, хир, привид – дрхтај – гарантују тачност исказа коме тежим. Међутим, још нисам сигуран.)

6. На крају, кад све испитам и опипам, ништа ми неће ни остати. Као кад љубиш одсутну или обамрлу жену и одлазиш згађен и празан, не знајући да ли ће се она икад пренути или ће, охлађена и мирна, остати да лежи заувек. Тајна неће бити досегнута. Једино ће можда бити упрљана, унакажена и намучена твојим присуством.

п Схватам да се на овај начин може писати о било чему и да се одатле, по избору и укусу писца и читаоца, може стићи било куда: од *Плавоѡ ѡуѡ*

– до свакакве несреће и зла; или: *Плавим ѡуѡем*

– до спознаје, лепоте и мира.

ДНЕВНИК ПЛАВОГ ПУТА ПРЕКО БРДА

(Пошто је за дневник потребан – однос према времену и изванредан отпор према њему – *Дневник Плавој љуџи преко брда* не постоји! – јер је *Плави љуџи* постојао само за трен, колико и додир капка о капак, лет неспретне варнице с тоцила или звезде падалице на летњем небу.)

ОПЕТ ПЛАВИ ПУТ ПРЕКО БРДА ИЛИ ЕПИЛОГ

Белешка и коментари после текстова дају ми шансу да се ослободим *јоејској баласи*, да обичним речима и смиреним тоном кажем све, али – баш све, о теми која ме занима или ми се намеће на било који начин. Поступак непрестаног присећања о чему се заправо ради, шта је у основи и сржи, упорно враћање на почетак и понављање до ивице стрпљења, треба, такође, да онемогући оно „поетско залетање“ замах пера, удвајање замисли, удварање језика (или, још горе, удварање језику!) и слабост према њему... Све то треба одбацити!

– Пут је тежак и приметан, често води кроз мрак и бесмисао – то је *Плави љуџи*.

– Белешка од неколико редака, сасвим неважна и случајна – захтева разматрање на неколико табака. И онда: зашто показивати све то што је можда требало заборавити? По свему судећи, *Плави љуџи* до чистоће и у њено име води преко непрегледних, отровних поља, на којима треба свући нечисто рубље, зле намере и труле кутњаке. А затим наг и невин поћи даље, преко брда...

МУВА

Баба, умри већ једном, преклињао сам у себи, док сам је износио у WC. Била је лака, не знам да ли је имала више од четрдесет килограма. Али сам се гадио. Онда бих је нахранио, кашичицом. А она би све повратила, за неколико минута, на јастук. Променим пресвлаку на јастуку, седнем у фотељу, узмем неке новине. Чекам пола три, да се тата и мама врате с посла. Мислим се зашто човек не може понекад да умре. Гледам ту моју бабу која је сама кост и кожа. Нешто ју је појело. Шапућу по кући да је рак. Међутим, нешто, нешто друго не да јој да умре. Нешто је држи.

До десет година пишкио сам у кревет, ноћу, и више нису знали шта ће са мном. Баба ме је узела за руку и одвела код врачаре. Врачара је била страшна. Баба јој је дала белу кошуљу у коју је врачара завила једно јаје. Јаје се разбило. Врачара је навукла цак на мене. Викала је неразумљиво, мумлала, циктала. Трчала је око мене. Дизала је руке и пропињала се на прсте. Од страха сам престао да звиркам кроз порозни цак и зажмурио. Није престала све док нисам почео да плачем јако, да хистерично вриштим. Једва су ме умирили. Баба ми је запретила да ником ништа не кажем. После тога више нисам пишкио у кревет, иако не мора да значи, и вероватно и не значи, да ме је врачара излечила.

Плашио сам се своје бабе.

Баба је у младости била врло лепа. Позната лепотица. Али, омиљена никад није била. Шта јој вреди што је била толико лепа, и позната, што је, докле год је могла, неговала своје тело, шминкала се све до пре годину дана, шта јој све вреди, кад је људи нису волели. Била је хладна и одбијала је. Увек сам више волео ону другу бабу, мамину маму. Можеш да будеш не знам какав, леп, добар, јак или паметан, ако те

људи не воле. Сви у кући једва чекамо да умре. А њој се не да.

Дошли су мама и тата, па сам се повукао у своју собу. Врућина је. Већ недељу дана стално преко 35 степени, не вреди ни на купање да се иде. На Штранду се окупља и по пет хиљада људи и сви они дишу температуру близу 37 степени, па је тамо још топлије. Изнурен сам потпуно. Како је ова врућина не убије? Не могу ни да учим. Све ми смета да се сконцентришем. Неће ми ни ове године успети да упишем четврту годину, мораћу да се пребацим у ванредне студенте. Пролазим кроз бабину собу, идем у купатило да се истуширам. Случајно погледам на кревет, видим да баба хоће нешто да каже. Није први пут. Већ неколико дана покушава нешто да нам саопшти, али је не разумемо. Сагнем се до њених уста, скоро прислоним своје десно уво, али из бабе само шишти, не могу да разаберам ни једну реч. Питам да ли да је окренем, да је боље наместим. Она одриче главом. Гледам у њене мутне очи. Хоће нешто да ми каже. Гледам око кревета, питам да ли би јела, треба ли у WC. Ништа од тога. За сваки случај мало је померим, наместим јој јастук више под леђа. Леђа су јој израњављана од лежања, али о томе се мама брине. Ујутру јој маже леђа нечим и превија. Каже да су јој леђа пуна чирева. Сташно. Да зовем маму, тату? Неће. Добро, баба, не знам шта хоћеш.

При повратку из купатила, опет ме зове, погледом. Имам само велики пешкир око паса и кажем јој у пролазу да сачека да се обучем.

Док се пресвлачим, гледам се у огледалу. Зар је могуће да ћу и ја једнога дана умрети? Ово тело? Пипам мишиће, тврде и еластичне. Леп сам, и згодан, на бабу ваљда, на кога бих иначе био. И исто као и моја баба, нисам баш омиљен. Не знам зашто ме људи не воле. Једноставно, не воле. Понеко тек, али ни тај, никад онако до краја, као што ја осећам да волим неке од свих тих особа које познајем и са којима живим. Људи могу страшно да мрзе. Ја не. Никад никог нисам мрзео, можда сам им због тога мало одвратан. Понекад ми дође да заплачем од беса, али су сузе некорисне.

Пре него што кренем у град да се нађем са Богданком, поново наслањам уво толико близу бабиних уста да ми њен дах овлажи шкољку. Тргнем се, убришем и поново сагнем. Зачујем где шуштећи шапуће: Мува... Мува! Дигнем главу, осврнем се, нигде никакве муве. Прозор је заштићен мрежом. У нашој кући и нема мува. Насмејем се. Нема, баба, муве, нигде, то се теби само чини.

Откад те знам, откад се забављамо, само о тој твојој проклетој баби која никако да цркне, сикће Богданка на мене. О њој нећу ни реч више да чујем, издере се док сам је пратио кући, а пред уласком у зграду окрене се према мени, погледа ме љутито у очи и закључи: Нећеш, уосталом, више имати ни прилике!

Сутрадан ујутру, пре него што сам ушао у бабину собу, у тренутку кад сам већ ухватио за браву, поглед ми кроз стакло, кроз онај мали процеп који завеса не покрива, падне на бабин кревет. Задржим се, притајено. Баба укочено гледа изнад себе, а на висини од око 20 сантиметара понад њене главе кружи велика мува, зунзара, и чак је и ја чујем како несносно зуји. Баба немоћно диже руке, полако, а на лицу јој се поред све исцрпљености показује неки бес, а онда изненадно, невероватном наглошћу замаше десном и стисне шаку у ваздуху. Учини ми се да је уловила муву.

Уђем код ње, приђем кревету. Баба тешко дише, непомична је. Десна рука положена покрај тела, као мртва, али са грчевито затвореним прстима. Питам је да ли је уловила муву, али она нема снаге ни да ми одговори. Ни покретом главе. Отворим шаку, једва успевши да раздвојим прсте, али не нађем ништа. Потражим муву, али мува је одлетела. Одем у кухињу, узмем спреј против инсеката, добро попрскам собу. Направим промају после десетак минута и седнем поред бабе са новинама у рукама. Она је заспала и једва сам је чуо да дише. Неколико пута сам устајао да проверим да није можда умрла. Пробудила се сва ознојана. Донео сам вентилатор и укључио га усмеривши ветар на њено лице. То јој је пријало, па је мало живнула. Покушавала је да прича, и причала је, али за мене је то било само

неразумљиво отварање уста, па сам најзад дигао руке од тога да чујем шта говори. О чему би ми баба причала? О томе како је била лепа, како су је јурили мушкарци, или како је имала не знам како узбудљив или неузбудљив живот, онај емоционални о којем се у породици увек најмање зна? Шта ме се тиче. Умри, баба, молим те, не дај да се ја са тобом више овде мучим, пусти ме да живим. Шта се, проклета, ниси удала за неког парајлију, да сад имамо пара да изнајмимо медицинско особље да се о теби брине, а не ја да свако пре подне ту преживљавам најгора гађења, грчеве у стомаку, а понекад чак и повраћам од твог живог леша. Шта ти не да да умреш, питам се као да њу питам, у себи, као да са њом, о томе што мене тишти, разговарам. Изгледа као да је већ умрла, као да труне већ, а неки живот је још у њој. Тата каже да су у нашој фамилији сви имали јако срце. Стисни, баба, то срце, видиш да се мучиш и ти, и ми, нашто ће ти овакав живот. Баба је загледана, мутним погледом као од куваног леда да је, у плафон, али не иде у плафон, него мало ниже. Њен поглед не допире до таванице. Завири јој у очи. Јесу ли те очи некада стварно биле лепе?

Поглед јој гасне, и спушта се још ниже. Не види ни она мене који сам нагнут над њом, као да се поглед од нечега уморио. Очи јој се укрштају, постају мало разроке и баба склапа очи. Заспала је. Тек, неочекивано, тргне се, нешто је прене и као уплашено поново отвори очи. Отвара уста. Успе ми да разаберем: Зуји... стално зуји! Ко зуји, питам, погледам унаоколо, нигде муве. Нема муве, баба, попрскао сам „Дум-думом“, цркла је, само ти мирно спавај. Опет говори. Прво не могу да рашчујем шта, онда развоетно прсне са њених уста: Убиј је! Цркла је, вичем, за сваки случај, не знам да ли ме чује. Ваљда чује.

Сунце, врућина и суша и следећих дана. И тата и мама су сазнали за бабину муву. Фантазира, нема никакве муве. Трагали смо за мувом, прскали собу, ставили лепак, на прозор тањире са течним отровом. Од муве ни трага.

У среду, само што сам заспао, пред јутро кад се све већ мало охладило, зачујем где нешто из бабине собе лупа.

Устанем и погледам кроз стаклена врата. Не могу да верујем. Баба, као авет, у белој ланеној спаваћици, онако слаба, креће се по соби са пресмотаним новинама у руци и лупа, час по зиду, по столу, час по орману и кревету. Како је тако слаба и исцрпљена, болесна особа уопште могла да устане, томе не могу да се начудим. Као костур клопара по соби, придржава се левом руком за намештај да не падне, и шибана новинама око себе. На лицу јој неизрецива мржња, у покрету руке немогућа жустринина и чврстинина. Већ сам хтео да кренем у њену собу, да је вратим у кревет, кад она сама престане са трескањем новина, седне на лежај и извали се. Покрила се чаршавом и умирила. Вратим се и ја у кревет.

Устао сам нешто касније. Прво одем у купатило, да се ја средим, после дођем по бабу. Дотакнем је, али не мрда. Не дише више. На лицу осмех, блажен, и смиреност нека, необјашњива. У руци грчевито стиснула новине. На новинама мува, спљескана, и крвава мрља изнад датума.

(1982)

НИСАМ ДУГО БОЛОВАЛА ПОСЛЕ

Имаћемо једну лепу љубав, одвалио је, гледајући у мрак, који су као црни снег, разгртали фарови његовог аутомобила, бацајући га на леву и на десну страну пута. И ја сам одмах у ту мрклину, уз његов, спуштала свој знатижељни поглед. Била сам сигурна да Величина поред мене стварно нешто сагледава у тој помрчини, па, да ћу и сама, ако упорно будем гледала, открити тајанство за којим сам трагала.

Једну лепу љубав, поновио је као да врача. Пре него што сам села у његов ауто, проверила сам његов књижевни укус. Једнако је уважавао двојицу наших класика, тада савременика. Било је то време када сам саговорнике делила на оне који читају Андрића и на оне друге, који преферирају Мешу Селимовића. Припадник једне или друге сорте био би дисквалификован у случају да није чуо за роман *Кристина*, *Лаврансова кћи*, ауторице Сигрид Ундсет. Препознавање најинтимније лектире мојих тадашњих саговорника, био је услов да неке поклоним или ускратим пуну пажњу.

А мој возач био је и мој идол. Књиге поштованих ми писаца лично је бирао за објављивање, у великој и славној, давно рашчињеној издавачкој кући. Био је мој водич кроз најновија издања. За нове књиге сазнавала сам још док су биле рукописи њихових аутора или преводилаца, тек спуштени на уреднички сто.

Свеже отиснут први примерак интегралне верзије *Лолиџе*, чудесан дар, увалио ме задуго у његов загрљај. Само, то је тајна коју му никада нећу открити. Има гласова који увек могу да вас дозову, има доживљаја отпорних на протицање времена. Аве, Александаре, сада си ти на реду.

Мајка му је још жива, здрава и одлучна да господари. А ја, трапава, какву ме Бог дао, изгубим из вида његову стару

спутаност и с времена на време га препаднем. Код мене не можемо, далеко је, кажем у неком од престоничких ресторана, док ми се, блажен, смеши преко винске чаше. Али ви овде имате кућу, погледам га значајно. Он замукне, као да је у бунар пао. После ме избегава. Мора да, сиромаш, жмури како би постао невидљив. *Драћи слейи њушнице, добро вече*, знала сам да га ословим преко телефона, стихом Лава Семјоновича Рубинштајна, колеге песника, уредника часописа *Велики траг*, из Москве.

Замишљам Александра, како жмурећи излази из куће, улази у аутобус, излази, па кратко хода познатим путем, до зградурине у којој ради. Тамо прогледа пред компјутером и занесе се, отварајући пошту. Али се тргне и скврчи при свакој звоњави мобилног телефона. Јер, он непрестано очекује да му ја банем у миран живот, сачињен од уједначених смењивања дана и ноћи, пролећа, лета, јесени и зиме.

Само понекад, као претпрошле године у цик лета, пошаље и он мени врелу своју мисао из далека, поруком, у чији садржај једва поверујем, али... поверујем. *Желим да те зграбим*, као да му је неки шалјивција украо телефон и покушао да га насамари. Јој, он ме жели, мене жели... Од таквог нечег ја полудим, спакујем свом директору збрдаздолисан разлог за пут, па се у подне обрем у престоници. Неки људи ме већ чекају у кафеу П. да обавимо разговоре због којих сам, као, допутовала. Сретнем се са њима, зађем у тај разговор стварно, искрено се предајући својим саговорницима. Али ме мисао на садржај оне поруке повуче усред приче, нешто ме шчепа за срце и извуче на свеж ваздух.

Напољу откуцам његово име и позовем га. Не сећам се тачно баш сваке речи коју је тада изрекао. Био је на неком састанку. Ваљда ме питао зашто нисам јавила да долазим и колико остајем... Жамор људи са шеталишта, где сам тренутно стајала, прождирио је делове његових реченица. Питао је и када се враћам. Одмах, рекла сам. Па зашто си долазила на тако кратко време, запиткивао је. Морала сам, морала сам да дођем, казала сам му тада, сигурна да је ону поруку заиста написао и послао неки изругивач.

Сваког пролећа, у ствари, кад блесне неки од оних дана који потпуно заличе на лето, сетим се како је лако било доживети чудо. Једанпут, у Сингидунуму, на аутобуској станици, тик испред аутобуса *Наисус експреса* из којег сам изашла, искрсао је зелени *сѝачек*. Ту ли ме чекаш, запрепастим се, згазиће те аутобус. Ма, упадај у лимузину, добаци ми Алехандро.

Најпре смо одјездили код њега. Мајка му беше у Бањи Ковиљачи. А кућа на Сењаку хладовита, удобна. Степениште је мирисало на цимет и ванилу, као да је лења пита тек извађена из рерне. Његова соба воњала је на *олд сѝајс*. Дрвене ролетне допола спуштене па одгурнуте ка дворишту, а на симсу мушкатле, розетле и босиљак. Какви сте ми ви Београђани, узвикнем. Никакви, каже ми он, моји су са Власине.

Чим је закључао улазна врата, почео је да ме свлачи. По ходницима који воде до купатила, остајале су наше крпице. Онда смо заједно стали под туш. Трљали смо се и лизали.

Испијам ти животне сокове, мрмљао је међу мојим ногама. А његова моћ се надимала у тами. И плазила је, потом, склиским својим путем. Полагано се пробијала до циља. Из дворишта у собу уђе један тежак дах. Са коване капије ригали су га орлови нокти, на ограду наваљен нарамак изувијане лозе у пуном цвату. Када сам крикнула, удари киша. Није се имало куда журити. Мама још неће доћи. Тата је већ био заувек отишао. Задатке смо завршили и сада можемо да радимо безобразне ствари, мој драги ауторитет и ја. Па смо се неко време, као аветиње, гањали око лустера, напуштајући своја задовољена тела још мокра од нашег присуства... Када смо слетели, сковасмо план, увлачећи се у своје корпусе. Изаћи ћемо да пред светом прошетамо још врелу срећицу. И наново смо сели у његовог спака. Одвезли смо се у Земун. И тамо лаки, ручали рибу за вечеру.

Сваког пролећа, крајем маја, кад блесне један од оних дана што сасвим, сасвим заличе на лето, сетим се како је лако било доживети чудо.

Такав беше некад Алехандро. А какав је сада? Ех, након телефонског разговора са њим, ја сам се у онај кафе вратила тек да се поздравим са сарадницима. Нико од распрличаних није ни приметио да сам излазила. Нити је ико чуо када сам, узевши своју ташну са столице, рекла да ми кроз пола сата полази аутобус. Спустила сам се низа стрмину и из затрке улетела у крнтију *Наисус експреса*.

Прошло је нешто дана након тога и Александар се јавио. Путовао је до крајњег југа, правдао се налазећи прагматичан разлог, па је пролазио кроз Наисус... Ја сам стрпљиво слушала.

Знаш, застао је као да ми оставља време да се припремим за промену теме, био сам три ноћи сасвим сâм, кад си оно позвала.

Стварно, ускликнула сам и одмах ми се завртело у глави.

Ја бих згрешила поново са тобом, Александаре, рекла сам му, намерно погрешно изговарајући његово име, као да се шалим. А била сам озбиљна.

Он је ћутао.

Да ли твоја мајка још увек одлази у бању, усудила сам се.

Да, али ове године Наталија је у кућу позвала рођену сестру, Ангелину, да ми кува, да храни мачке и да редовно залива баштенско цвеће...

Е, да ме убију, не знам шта ми је још рекао. Углавном нешто што је деловало сувисло у том трену. Бар за њега. И ја сам покушала да испетљам падобран, повучем узицу и залелујам изнад света, какав ме миран, полумртав дочекао када у њега меко сам се спустила.

Нисам дуго боловала после.

Јесен је. Већ су и кише кренуле. Сурово би било у недоба испрепадати га поново неком лудошћу.

БЕРГМАН НА ТИТАНИКУ

Ја не мрзим да идем сам у биоскоп, али више волим кад није тако. Фани ми се редовно подсмева кад свечано изрекнем неко опште место – ово или неко друго или онако, уопште. Раније ме је то помало погађало. Подсећало ме је на онај поглед моје жене који ми је упућивала кад бих се враћао с пијаци с пуним цегерима а она, уместо пазара, вадила оцене. Али касније, не. Можда зато што ме је Фани убедила да је мало оних од којих очекује нешто више од општих места. Кад бих показивао знаке изразите нервозе, отворено је признавала да сам ја један од њих. Само тада. Ја бих додао – само зато.

Кад је о биоскопу реч, још да кажем како Фани није неко нарочито друштво за гледање филмова. Она, на пример, увек ћути у биоскопу. Не памтим да је икада неко морао да је опомене што се прегласно дошаптава у тами сале. Фани, међутим, има и једну врлину коју морам да јој признам: уме да одабере филм. Има људи који се поводе за оним што им кажу новине: награде на филмским фестивалима, мега-комерцијални хитови, филмови за децу, смех до суза за целу породицу... Не бирају свој репертоар, већ га похађају. Моја жена каже, рецимо, да је моја тежња за издвајањем у том погледу просто болесна. Да тај напор да самостално пронађем филм који није скренуо ничију пажњу а који би могао да ме обрадује није нормалан. Оно што су одабрали професионалци, оно што се допада милионима, не може бити предмет ничије сумње, па ни моје, тврди. У филму, и иначе. Али не, ја вечито морам да тражим нешто ван читавог света! Неке филмове о неким непознатим људима који се појављују по принципу сад-и-никад-више и који ни по чему не привлаче пажњу обичног

света. И зато она ретко кад иде са мном у биоскоп, једино кад пристанем да ја њу пратим. Али то је, наравно, за мене нешто сасвим друго од одласка у биоскоп. Није сад тренутак да се упуштам у анализе колико има истине у томе што каже моја жена, али оно о чему говорим је далеко од било каквог самољубља или привлачења пажње. Фани, на пример, бира своје филмове потпуно неупадљиво. То никад нису шокантни, ни бизарни, ни бунтовнички експерименти који више говоре о онима који их гледају него о онима који их снимају. Укратко Фани мрзи филмове о суштини.

Ето, у томе се уствари слажемо Фани и ја, и мада немамо много тога заједничког, зато понекад идемо заједно у биоскоп. Као сада, проналазимо у новинама оне неупадљиве, готово прећутане, фино рађене мале приче у којима се сем живота не дешава баш ништа. Нигде специјалних ефеката, ни трага од суштине, као да је сам Бергман потонуо на *Тишанику* и оставио локалног бакалина да ћаска с комшијама о филму који није стигао да види. Филмови које Фани и ја гледамо не поштују нарочито ни оно што се у животу догађа, јер то испремећу по својој вољи, измешају и закувају као да је баш све што њиховим творцима падне на памет могуће. А није. Баш њих брига за поуку.

Сала је полупразна, што значи – добро проветрена. Као ни због живота, не волим да патим ни због уметности – било које. Понајмање ми прија да се гушим и Фани ме никад не доводи у такву ситуацију. Зато подносим њено упорно ћутање у сали, једном кад се светла погасе. Да кажем овде још једно опште место док је она заузета читањем шпиче: живот је збир уступака и нагодби. Мени је то, док седим у биоскопу поред Фани, јасније него било где. Јер уз њено ћутање добијам, рецимо, и ову симпатичну романтичну комедију која није победила ни на једном фестивалу, коју није препоручио ниједан филмски критичар, чијим плакатима није облепљен град, и у којој се не појављују ни Мег Рајан, ни Били Кристал.

Тешко је, сем тога, сада поверовати да је напољу дан. То се ни по чему не примећује у замраченој сали, али иако је све исто као да је једанаест ноћу, ја *знам* да је друкчије – да је напољу дан, да сија мартовско сунце и да смо уз филм добили и порцију ноћи. Понекад, нарочито док траје најавна шпица, чини ми се да је то довољно да ми се филм допадне.

Имам то осећање као да ноћ тек почиње и као да ће оно у шта нас филм увлачи некако морати да се добро заврши. Упркос свим перипетијама (којих ће сигурно бити); догађаће се свашта и пре но што изиђемо да попијемо кафу и поједемо по виршлу у кифли, знам да ће потпуно поништити оно тињајуће осећање да се већ догодило све што је требало да се догоди.

Ја сам, упркос свему што Фани тврди, врло рационалан тип. Хоћу да кажем да ми не кане суза чим видим како опада жути лист при заласку сунца. Али понекад, кад однекуд допре део старе, познате песме са удаљеног, лоше подешеног радија, начас ме обузме нека равнодушност према будућности. Кад читава прошлост стаје у ракијску чашу, шта тек остаје за будућност? Слично се осећам и док гледам неке филмове. Не увек, али ипак. Да ме сад чује, Фани би ми сигурно казала – „Је л’ видиш?“, и не би ништа више додала, као да увек могу да читам њене мисли. То ме просто излуђује. Ја сам јој већ рекао да то могу да радим само понекад и увек кад ме принуди да то поновим, она се само насмеје, али некако усиљено и изгледа ми као да тада хоће да прикрије нелагодност. Тад на мене дође ред да се насмејем, јер њој нема због чега да буде нелагодно, пошто и она мени може да чита мисли и то, рекао бих, чешће и боље него ја њој. Можда зато што ја то прихватам тако како је и не покушавам да објасним, нити да од тога утекнем. А, поште-но речено, ни не могу.

Све ми се чини да управо сада чита моје мисли јер ме сваки час погледава испод ока, ево овако, иако је филм већ

почео. Наравно да у биоскопу треба уживати, треба мислити само на филм, као да неће трајати сат и по него читаву вечност. Не знам зашто ме мисли увек повуку некуд другде. Фани има обичај да каже како је тама саучесник грешних мисли и да зато не ужива да гледа телевизију јер се тада све види – са обе стране екрана. Јер није мрак. Има нешто у томе, мада не знам да ли да јој због те изјаве вадим душу или да се сложим с њом.

Као обично, ни сада нисмо оптерећени величином, боље рећи одсуством величине филма који гледамо. Нема много људи у сали и очигледно је да би мало ко од њих прихватио опкладу да ће наредних сат-два бити бољи део овог дана. То су углавном људи којима биоскоп нуди решење како да проведу време од до, да одремају не плаћајући хотелску собу, да предахну. Фани и ја смо нешто друго, ми смо дошли да уживамо. Јер једно од општих места у којима се слажемо из наше љубави према филму, наравно, а не због евентуалне сагласности наших карактера – јесте да је филм шири од живота. У филму је, просто речено, могуће све што у животу није. За нас је филм добар, ако оно што је немогуће не постаје само могуће, него и вероватно. Никад нисмо о томе разговарали, али ја мислим да и са наше стране, као гледалаца, мора да постоји добра воља. Спремни смо да будемо убеђени, мада признајем да је Фани у том погледу спремија од мене. Нема потребе да ме крадом погледа у тами, то моје мишљење је непроменљиво.

Ево, на пример, сада. Видимо тог налицканог, младог и лепушкастог адвоката како плива као риба у води по свету у којем је звекет новца амбијентална музика. Чак и увече, кад мртав уморан напушта свој *buffet*, коса му делује свеже опрано и очешљано, кошуља му није ни изгужвана ни знојава, а лице је и даље избријано и умивено као да је осам ујутро; предострожан неки тип: носи и каиш и хозн-трегере, искључиво беле кошуље и искључиво тамна одела. Зато што верујемо редитељу, а не зато што су нам млади, богати правници страст,

тип нам је од прве симпатичан и једва чекамо да видимо шта ће му се исподешавати. Удобно заваљени у својим седиштима, спремни смо да се насмејемо било чему (Фани ми додаје парче Милка чоколаде, а ја њој киселе бомбоне) што иде у прилог његовој добродушности, али и смушености. А он крајње смушен и крајње успешан у исто време. Знамо да је само на филму смушеност симпатична и ја сам сигуран да се Фани понекад кришом насмеши у тами кад се ја запитам да ли ће икад тако бити и у животу. Та смушеност неће, наравно, сметати младом адвокату да на себе подједнако скрене пажњу крупног бизнисмена, девојке која је оличење невиности без заштите, и замавне лепотице. Чекамо да видимо шта ће од тога да искомпликује дане и послове успешној добричини. Поврх свега, он треба да оде из свог *office*-а на Менхетну у неку тексашку селендру, у праву недођију, и тамо да реши неки безвезан случај, а све то само неколико дана уочи свог већ заказаног венчања са газдином ћерком.

„Ту ће бити свашта“, кажем ја и намигнем Фани као да ће нам управо донети најукуснију тарту. Не знам зашто то радим: кад би тип отишао, обавио посао међу тексашким селјацима, вратио се и оженио богатом лепотицом, на њено, своје и шефово задовољство, филма не би било. Било би превише среће. Без изазова и без препрека – оно што Фани и ја никако не подносимо. Ако ја сад кажем да је само на филму успех досадан а доследно понашање презира вредно, нисам открио Америку. Значи биће оно друго, оно због чега смо дошли у биоскоп – оно немогуће. Оно што наводно нико не очекује, али чему се сви надају – бар док су у замраченој биоскопској сали.

Ставим крупан комад чоколаде у уста и док жваћем већ је преда мном та беспрекорно одевена, препланула плавуша с ниском белих зуба и црвеним кабриолетом. Сместа ми се не допада. Има све и треба да се стрпи само још пар дана па да добије и смушеног адвоката, као шлаг на тарту. Зашто она хоће баш њега а не неког Џејмса Бонда – не питамо се.

У филму, они припадају истој стварности, и кад бих продубио ту анализу знам да би ми потпуни мрак, *kodak collor* и чоколада знатно мање пријали. Кад ми тако крену мисли, постанем досадан сам себи. Довољно је само неколико реченица размажене лепотице и већ нам је дефинитивно несимпатична. Више је не видимо као тако добру партију за нашег младог адвоката. Може он да очекује у животу и нешто боље! Руку на срце, да је сретнем на излазу из биоскопа, не знам да ли бих је тако лако отписао. Уствари, не знам да ли бих је уопште отписао, или бих само ускочио у црвени кабриолет и препустио се неправди живота. Само кад би ме хтела – на излазу из биоскопа! Видим, грађена је беспрекорно, витка, вретенаста, негована, богата, безбрижна, а богами и заљубљена у свог човека. Зар због неколико нетактичних речи све то да се баци у воду? Помишљама како је лако бити доследан на филму! Шта све у животу нисмо спремни да опростимо, преко чега све да пређемо? Кад се само сетим шта ми је рекла моја жена ономад кад ми се сос згрушао, а резанци раскували!?

„Зар то није дивно како нас биоскоп чини бескомпромиснима?“, дошапнем Фани, покушавајући опет да заподенем разговор.

„Ћути и гледај!“, каже и насмеши се, и јасно ми је да је ни овог пута нећу увући у дискусију о уживању, док уживање траје.

Сад је млади адвокат већ у тексашкој селендри која нам, ко зна зашто, не делује тако несимпатично. Пре бисмо били склони да јој припишемо неки буколички шарм. Питам се колико људи у сали тога тренутка помишља 'Могло би се лепо поживети на оваквом месту, само да ...' А ја додајем – само да нам је овакве идиличне кућице са баштицом и тремом и рундовом крај љуљашке, да су нам суседи овако симпатични, а кафеџија да је исти као ово доброћудно спадало (иако је кафе ружан и пластичан). Али ево, већ се појављује млада келнерица и просипа кафу по столу на којем је такође млади адвокат управо разместио документа пред-

мета којег треба да се лати у судници већ следећег дана. Он се прво љути, она се извињава, ту је и суревњивост велеграђана према провинцијалцима и обрнуто, али ми сад већ знамо: биће љубав! Она најлепша – немогућа!

Одричемо се питања зашто би бриљантни, симпатично трапави њујоршки *yurrie* бацио око на дроњаву келнерицу кад већ има праву филмску диву. Она је од оне гледаоцима тако драге филмске врсте која је несвесна своје лепоте такозване девојке из суседства. На платну, просто зраче њене чари обичности и сви их славио. Још мање него обична, рекао бих, јер за мене је обична девојка, оно што се каже *сиварно* обична девојка, рецимо Фани, а она је много лепша од ове црнке у карираној кошуљи, фармеркама и каубојским чизмама. Мада, уствари, обичне девојке не језде на моћним мотоциклима као ова тексашанка, нити је Фани тако обична у свему оном што се не види на први поглед. Али, уосталом, то све није важно, јер управо почиње онај најзанимљивији део у којем ће се келнерица у наредних пола сата на наше очи из ружног пачета претворити у неодољиву лепотицу чија филмска обичност садржи (све до тада скривани) неодољиви шарм простодушности коју никакав велеградски новац не може да купи! А, не! Таква идеја нам не делује ни наивно ни нестварно. Напротив! Готово нас умирује. Могу мислити шта то тек значи за Фани.

Напредујемо. Од гледалаца, постајемо навијачи. Због чега нам се чини да је та немогућа комбинација две супротне вредности управо оно што ће обома донети срећу. Што је најважније – упркос свему! Гомилају се препреке. Нема, додуше, ни змајева ни злих вила, али су ту зато разни дрипци, силедије, пехови, неспоразуми, доушници несудијене њујоршке младе која уходи свога вереника, судски предмет се компликује, испоставља се да је клијент прави разбојник који прети адвокату, све иде на штету нашег јунака, келнерица је сувише скептична, а он сувише неодлучан. Дакле, онако како Фани и ја волимо: све је против њих.

Али ми знамо. Нас двоје смо прави, расни биоскопски мољци.

Уживамо у перипетијама јер знамо да ће љубав све победити. Ми смо прекаљени биоскопски борци за право на срећу – наша вера у срећан крај утолико јача уколико расту препреке и кад би сад, усред заплета, нашег јунака ударио гром у кишној ноћи и убио и њега и причу, никад то не бисмо опростили редитељу.

Уместо тога, адвоката и келнерицу олуја тера у колибу, у беспућу, где силом прилика морају да проведу ноћ, одсечени од осталог света. Романтично вече леже им као мелем на рану после свих могућих тешкоћа, а мени пада на памет да је напољу дан и да има само још петнаестак минута до краја филма.

Појели смо и чоколаду и киселе бомбоне.

За пола сата, треба да се нађем са својом женом у кући њеног брата одакле треба да превеземо неке фотеле, Фани мора у самопослугу, па у банку да плати рачуне, и док се расточени прастари камион удаљава од нас, одвозећи по прашњавом колском путу загрљени пар, келнерицу и адвоката, ка буколичкој фарми, док кудрави пас гура своју главу између њихових, а последњи акорди музичке теме најављују одјавни списак, усправљам се у свом седишту, стресам звездану прашину, и не гледам Фани. Она ми окреће леђа и тражи кишобран који је склизнуо на под између наших седишта. Ја пажљиво читам име последњег држача рефлектора на дугом списку учесника ове филмске приче и не обраћам пажњу на оне који би што брже до излазних врата.

Пуштам да тама потраје.

Тражим речи за неки згодан, надмоћан коментар:

Симпатично!

Лепа фотографија!

Убедљива глума!

Ништа нарочито, али пријатно за поподне, као вермут...

Нервира ме што ми Фани не помаже. И даље ништа не говори. Кад се светлост у сали најзад упали, изрекнем своју пресуду, не сећам се какву.

„Мрзим кад се филм заврши, макар и срећно“, додаје она и ја ућутим.

У тишини полако напредујемо ка излазу. Осећање да се већ догодило све што је требало да се догоди опет је ту. Кад нас поподневна светлост забљесне, стегнем јој руку, али њој то не изгледа као поздрав.

„И даље верујеш да се по дану мисли теже читају?“ питам је.

„Само немогуће и грешне!“, одговори Фани и прасне у смех.

„Онда, у среду? У пет?“ кажем и пустим јој руку. Не волим додир знојаве шаке, мада нисам сигуран да ли је таква моја или њена. Сем тога, не волим ни забуне.

„А како би било у три? Онда бисмо могли на још једну представу, од пет.“

„Важи“ ...Гледам је како нешто тражи по ташни, поправља сукњу, намешта шешир и кад већ крене, најзад кажем: „Ја могу и од седам, ако теби није много...“

Фани ми сасвим окрене леђа и начас ми се учини као да ће да потрчи. Таман кад кренем на другу страну, изненади ме њен глас:

„Није... докле год има представа“.

*Буенос Аирес
Април 1998 – Јули 2005*

МАРСЕЈСКИ ТАРОТ

Пола у шали а пола озбиљно колега са посла ми рече: „Кад некоме фали дугме, то указује или да треба да се жени или да треба да се разведе“. Фалило ми је не једно него оба дугмета на старом монтгомерцу. Нисам ништа одговорио нити сам ишта предузимао да поправим стање на мантилу који би и на бувљаку у Панчеву тешко прошао. Прилика, међутим, да ми дугмета буду ушивена указала се убрзо.

Шетао сам једно вече, сам, Булеваром револуције. Било је касно, око 22 или 23 часа. Код Правног сам срео девојку. Јела је, улицом, сендвич. Знао сам је однекуд (са предавања и дискусионих трибина). Застали смо. После краћег разговора предложио сам јој да ме позове на кафу што је она бојажљиво прихватила. Становала је, како рече, засебно, у близини Славије, у центру – што би рекле вечите кираџије. Ноћ је била пуста, мокра и хладна. Прођосмо кроз мрачни и узани ходник и преко неке терасе се обресмо у њеној соби прљавих зидова, тесној и мемљивој. Ту је, помислих, била остава, шпајз, купатило можда – судећи по плочицама на једном зиду и по дугуљастом и уском прозору. Таваница је била високо и та соба се, упркос зујању грејалице, напросто није могла загрејати. Кревет, полица с књигама, столица, сточић, неколико постера на којима беху алпски колор пејзажи. – „Скуваћу кафу“ – рекла је и ишчезла у мраку ходника. *Сазнања виших светова, Јоја и бесмртности, Ауто-јени шренини, Одговори Вука Драшковића, Гомбровичеви Дневници, Кроулијева Књига закона...* читао сам наслове чекајући кафу. Поглед ми се заустави на књизи *Тајне шароша*. Прво осетих мирис кафе а потом се она појави у комбинезону од плавог тексаса и са тужним осмехом. Била је бледа и жмиркала је капцима без трепавица. Пружила ми

је кафу а затим села крај мене на канабе. Лако је подрхтавала очекујући, вероватно, да је нападнем. Сетих се како ми се успут извињавала, унапред, за тесну и хладну собу у коју ме води а у којој, рече, уопште не проводи време.

Само преспава. Учи у библиотекама или база улицама. А има и своје друштво. Помазих је по мекој, дугој, као слама светлој коси. Она се завали у полулежећи положај и уз осмех рече: „Болесна сам“. Нисам је питао: шта ти је? Сама је, после краће паузе, додала: „Боле ме бубрези. Била сам за новогодишње празнике у болници“. И даље је подрхтавала у нејасном ишчекивању. Сијалица је, горе, високо на плафону, чкиљила а грејалица упорно зујала. Влага се до костију увлачила у нас. Сркнух танку кафу са укусом буђи: „Добра је, можеш да се удаш“. У углу њених ситних, мишијих очију угледах сузу. Ћутали смо тако заробљени у мемли и зујању, дуго. Трже нас јак ударац у прозорско окно. „Домаћице, је си л’ ту!“ запискута из мрака. Она ушепртљено скочи и оде да отвори госту кога је, очигледно, добро познавала.

На вратима собичка се појави здепаст и жилав момак. Био је брадат, проћелав и носио је цвикере са диоптријом као дно од тегле. Малим, нежним и кратким прстима затресе моју шаку. Лице му беше у осмех развучено. Носио је неко журско или кафанско расположење. Био је рошав и брадом је, схватих, заклањао, од акни и бубуљица накарађено лице, пуно ситних ожиљака и малих кврга. Раскомоти се, збаци црни кожњак и седе на шамлицу која беше у углу овог шпајза, подно полице за књиге.

Она је села на пређашње место. Живнула је у радозналом ишчекивању у ком правцу ће ићи разговор. Док је он причао, ја сам покушавао да одредим ко је он и у каквој би вези могли бити њих двоје. „Можда је повремено креше а бубци су јој пропали због упале и непажње“ – помислих. На ред је дошла прича о тароту. Хитро је извукла из споменара колор фотке марсејског тарота. Он живну (ја га уопште нисам занимао. Једино, можда, колико ли ћу још овде са њима седети). Осетило се да је прича о тароту његов терен. Стао је да тумачи симболику велике аркане и како се ваља овим

картама правилно служити. На левој руци му је просијавала сребрна наруквица. „Ако имаш неки проблем онда се концентришеш и извучеш насумично једну карту, потом је ставиш испред себе и визуализујеш проблем у складу са енергијом и симболичким порукама које носи случајем изабрана карта“. Није ми баш било јасно његово тумачење као ни то због чега смо он, ја, па и домаћица те ноћи били ту, заробљени у тој плесњивој кутији у којој узалудно зуји. Нагло сам устао решен да напустим друштванце.

„И ја ћу ускоро“ – додао је момак видно обрадован мојом одлуком. Она је покорно устала и испратила ме кроз ледени мрак ходника до излазних врата. „Дођи“, рекла је тужног осмеха. Бледа светлост која је допирала кроз прозор собе осветљавала је мокру терасу и њено болесно лице. Жмиркала је. Учинило ми се да је при поздраву задржала моју шаку у својој. Да ли је то био позив, опроштај, страх због тога што је остављам с оним. Не знам. Грабио сам уским ходником ка излазу на улицу Проте или Алексе Ненадовића. Тек се на улици сетих да ми је могла пришити оба дугмета. Али, за повратак је било касно. Те ноћи сам дуго ходао пустим Булеваром све до Лиона. Било ме је стид и страх да одем у своју собу и мирно усним.

*

Срео сам је неки дан на трибини у Француској 7. Тема *За Косово о Косову* беше привукла велики број људи. Тискала се у гужви која се заталаса размичући се да учесници трибине: Никола Милошевић, Коста Чавошки, Гојко Ђого и Матија уђу и заузму своја места. Махнула ми је, а мени се учинило као да је танки плесниви воњ испунио моје ноздрве. Спазих неку старицу испред себе. Кршила је руке и стискала марамицу. Народ је те вечери у неколико наврата, био до раздражености дирнут тешким речима које су падале са говорнице. Један крупни, крај мене, држао је високо изнад главе касетофон-репортерац и повремено је шмрктао. Било је суза, смеха, навијачког жамора. Видео сам је како стиснута, марамицом брише спољне углове оборених капа-

ка без трепавица. Стигла је, после, када се раздражена маса уз гласне коментаре разилазила, да ми, узгред, озарена, добаци: „Ово су праве ствари“. По подбулим модрикастим подочњацима видело се, међутим, да болест напредује. Пожелех да је позовем на чај, код мене или у кафану...

Последњи пут сам је видео тада. Понекад ми се, уроњена у светлосни нимбус, јави у сну. Жмирка и као да каже: „Остављаш ме саму а знаш да сам болна“.

То не каже. Само ћути оборена погледа.

ХАРМОНИЈА

Мој отац је умро у козметичком салону. *HARMONY*, тако се салон зове. Тако стоји на малој табли на улазу у зграду, у чијем приземљу се салон углавио. Тако пише и великим, црним, распеваним словима преко читаве ширине белих улазних врата те куће за улепшавање. Ту, на вратима, смеши се самоуверено заносна, голишава плавуша, фотографисана поред коморе за вештачко сунчање, сличној оној за испитивање тела помоћу магнетне резонанце, скенеру, футуристичком саркофагу. На вратима која рекламирају *хармонију* има и других порука на енглеском језику. Ниједна није на српском. *Glamorous, Elegance*, исписано је још поред назива фирме и, сасвим доле, испод плавушених босих ногу са налакираним ноктима: *What's your style?*

Не може се рећи да мој отац није имао стила, размишљам одједном пошто сам се нашао лицем у лице са салоном, мимоишла та страшна врата, и кренула навише, на први спрат. Очев стил, наравно, није имао никакве везе са местом где је умро. Његова господствена фигура, отмено држање, одмерен говор, били су природни. То се не стиче у козметичким салонима, мислим пркосно, док ми пред очима лебди слика извештачене плавуше са плаката.

Врата козметичког салона приметила сам оног фебруарског дана када сам допутовала из Париза у Београд да обиђем мајку. Остарела, она је тихо венула у Цвијићевој улици, у стану на првом спрату, тик изнад *Хармоније*, где је наша породица одвајкада живела. Затекла сам је како стоји насред пространог предсобља. «Ох, добродошла», рекла је тихим гласом. Руку раширених да ме прими у загрљај, у топлој светлосивој кућној хаљини, личила је на птицу. Пустила сам да ме њена крила обујме, сагла сам се и пољубила је у усахле

образе. Видела sam како јој се у угловима крупних, лепих очију које, помислих, никада неће остарити, скупљају сузе. «Не, нећемо да плачемо», рекох као да се обраћам детету и, за сваки случај додадох: «Осим ако то нису сузе радоснице.»

Гледала сам преко мајчиног рамена породичне фотографије размештене по зидовима предсобља. Из једног рама смешила ми се вретенаста девојчица у дугој, везеној памучној хаљиници – моја бака када је имала десет година. Овлаш погледам фотографију на којој отац у елегантном мантилу, са шеширом на глави, држи за руке сестру и мене, изцикљале девојчурке у кратким капутићима и белим доколеницама у шетњи Калемегданом и станем пред портрет блиставо лепе девојке у свиленој блузи, са кестењастом, у тешким увојцима расутом косом, великим бадемастим очима (онима које никада неће остарити), дугим, правим носом и загонетним осмехом на облим, као уклесаним уснама. Сећам се како смо се сестра и ја као мале отимале око тога која личи на мајку са те слике. Желеле смо да будемо лепе као она, мада то нисмо признавале. Било нам је, наводно, само важно да на њу личимо. Када би неко од рођака, или пријатеља, рекао једној од нас да смо сличне мајци, ако би се то догодило у нашем стану, одвлачиле бисмо га пред ту икону, наместиле се испред ње, окачиле на уста оно што је требало да буде мајчин осмех, једнако тајанствен као Ђокондин, и упитно гледале у судију. Он би тада промуцао нешто као «заиста личите», али некако неуверљиво. Мајка са слике гледала је на призор узвишено, надмоћно, па и помало презриво, чинило ми се понекад.

«Зашто стојиш ту, у предсобљу? Све те слике знаш. Нема ниједне нове», прену ме мајка. «Хајдемо у собу да пијемо кафу и да ми причаш како си путовала.» Направи неколико несигурних корака ка дневној соби. Пре него што притрчим и ухватим је под руку, гледам њену проређену, као паперје белу косу. Још један поглед кришом ка њеном портрету и брзи, исто крадимице, поглед на очев портрет постављен на супротан зид одакле гледа мајку с дивљењем, како ју је и у животу гледао. Затим улазимо у удобну, топло намештену

собу чији један зид је заузела библиотека крцата књигама, док су други прекривени уметничким сликама. Завалим се у меку фотелју пресвучену бледозеленим велуrom. Успоменама натопљене фотографије остављам за собом.

«А Перићи су се одселили. Издали су, заправо, свој стан и изнајмили други, кажу већи и бољи, на Врачару. Овај њихов стан, испод нас, закупио је неки козметички салон», рећи ће мајка док смо преносиле једна другој вести о којима нисмо разговарале телефоном пре него што сам допутовала. На помен новајлија у приземљу смешка се, чини ми се, иронично. Одувек је гајила благи презир према вештачком улепшавању. Поуздано знам да никада у животу није отишла код козметичара. Није за тим имала потребе. Била је лепа у својој природности, а и ми смо навикли да је виђамо без шминке. Чак је и руж, који смо јој сестра и ја у време када смо откривале тајне *eye liner*, лажних трепавица, сенки за очне капке и масних кармина у туби с четкицом, једном купиле за Осми март и натерале је да га употреби, на њеним уснама деловао готово скарадно, будаласто и потпуно промашено.

Мајци је отпор према шминкању и лакирању ноктију вероватно усадио отац. Смејући се, причала је како је једном давно, уочи одласка у позориште, намазала нокте на рукама дрчавоцрвеним лаком и како јој је отац, ужаснут, наредио да га сместа уклони, иначе неће ићи са њом на представу. Увек се смејала препричавајући тај догађај зачињен очевим објашњењем да лак стављају само жене с грубим, испуцалим ноктима, да би прикриле неравнине. Мајчини нокти били су глатки и дугуљasti, фино заобљени. Леп украс њених белих, меких руку, које су, зачудо, као и очи, остале младе, без пегица, чак и када је остарила.

Али, косу је дуго бојила. Рано је почела да седи да би, већ пре тридесете, потпуно побелела. Освета природе била је немилосрдна, јер је та сребрна грива – имала је густу, таласасту косу јаким власи – деловала сабласно уз њено лице боје слоноваче. Отац ју је у подухвату фарбања косе подржавао. Имао је чак обичај да хвали ту нову кестењасту

боју са златкастим и бакарним одсјајем. Ваљда га је подсећала на мајчину и његову младост.

Отац је био благ, тих и љубазан. Имао је ону врсту постојаног, мудрог мира који тера да се чује и оно што не каже. Мајка је гајила према њему поштовање, можда слично оном које би имала према свом оцу да је поживео дуже. Изгубила га је као дете, једва да га се и сећала. Човек за којег се удала, мој отац, био је од ње старији седамнаест година и сигурно се, сада мислим, према њој помало опходио као према детету. Очево мишљење о животу, пријатељству, љубави, ослушкивале смо и сестра и ја, па и онда када смо, као тинејџерке, увртеле у главу да он ништа о свему томе не зна, да га је прегазило време, да он и мајка, заједно са школом, чине мрачан, заверенички, непријатељски клан.

Слушам мајчину причу о промени станара у приземљу. «Ко зна колико Перићи плаћају нови стан», кажем. «Сада је изнајмљивање скупо.» Она одмахује главом: «Никада они нису имали проблема са новцем. Не знам, заправо, да ли ишта раде. Жена се, свакако, бави дечицом, лепо их подиже. Он је, вероватно, уз свог оца. Тај је неки велики парајлија, он им је и купио стан. Има приватну фирму.»

Руке јој мирно почивају у крилу док наставља да прича: «Сећаш ли се како су Перићи, пошто су се уселили, раскошно реновирали стан, барем оно што се споља могло видети, улазна врата, прозоре, иако су претходни станари – Вуковићи, сигурно их памтиш! – непосредно пошто ће им га продати и отићи, и сами добрано уложили у обнову стана.»

«Да, лудовали су и они», кажем. Били су скратили дневну собу да би целом њеном ширином отворили лођу, наместили су округле прозоре уместо старих правоугаоних, зазидали су прозор купатила... Променили су, према свом укусу, фасаду зграде, али им нико није приговорио, можда зато што је Вуковић радио у полицији. У стан, којим је сада завладала *Хармонија*, упали су преко ноћи после изненадне

смрти његовог последњег станара, некадашњег првака Београдског балета Јована Јанковића. Стан је тада био у друштвеном власништву, али су га Вуковићи откупили. Туце радника било је запослено на његовом реновирању. Посматрали смо, ми остали станари наше зграде у Цвијићевој улици, те градитељске радове као надреалну слику. Наша стварност у то време, када смо мајка и ја скинуле прву слику са зида да бисмо је продале и преживеле, биле су плате и пензије од три марке. Једва пет.

Мајка се благо смеши. Склања лаганим покретом прамен беле косе који јој је пао на чело. «За разлику од Вуковића, жао ми је што су се Перићи одселили», каже. «Деца су била драга. Играла су се по цео дан у дворишту. Било је као некад, када сте сестра и ти биле мале, када је двориште било пуно деце.» Глас јој је некако ведар, као увек када шета прошлошћу.

Стан Јована Јанковића био је један од најнеобичнијих које сам видела. Због догађаја који се у њему збио, била сам посебно осетљива на тај простор и његову судбину. Као и мајка и сестра, мислим, мада о томе никада нисмо причале када бисмо помињале оца, његову смрт, пријатељство са балетаном Јанковићем.

У кући Јована Јанковића није било тепиха. Претпостављала сам да је тако зато што је понекад, у потпуној самоћи, онако остарео, играо за себе клизећи нечујно паркетом између ретких комада старинског намештаја. Осим у малој соби, изолованој од остатка стана. Истој онаквој каква је, спрат изнад, у нашем стану, служила као дечја соба. Њу је био претворио у радионицу. Велики радни сто затрпао је свакојаким алатом. Свуда наоколо били су комади намештаја које је поправљао, сломљени предмети које је лепио, кутије, тегле, гајтани. Волео је да мајсторише. Чинило ми се то неспојивим са његовом уметношћу. С балетом и музиком која се увек чула из његовог стана, било да је слушао плоче, или сам свирао на

концертном клавиру. Стари *Steinway* заузимао је већи део собе са уличне стране. Била је ту још само столица за клавир, једна похабана фотеља од тамноцрвеног плиша и испред ње стилски сточић. Спавао је у трећој соби, смештеној са дворишне стране, као и радионица. Кревет му се налазио испод прозора, ормар уз један зид и тоалетни сто са великим огледалом и столицом уз супротни; средина собе зјапила је празнином ка оној са клавиром између које су велика стаклена врата била увек отворена.

Свирао је Шопена једном када сам свратила да му однесем новине, јер је отац, који је то обично чинио, био на путу. Понудио ме је кафом. Прихватила сам. Села сам у фотељу. Он се убрзо вратио из кухиње са цезвом и шољицама. Мене је послужио за малим столом, а своју шољицу ставио је на клавир. Замолила сам га да настави да свира. «Велика је привилегија да вам неко свира Шопена док пијете кафу», рекла сам. «Иста си као твој отац», узвратио је и спремно сео за клавир. Соба се пунила музиком. Испијала сам последње гутљаје кафе када сам га изненада, не размишљајући да ли ћу га повредити, упитала да ли му недостаје игра. Опет је престао да свира. «И да, и не», рекао је. «Одавно више нисам на сцени, то знаш. Стар сам за то. Али да престанем да играм не могу. Још имам снаге. И жеље. Погледај!» Устао је. Удаљио се од клавира. Затигао је свилени огртач преко свог пуначког, још увек мишићавог тела, направио два жустра корака и одскочио правећи пируету у ваздуху. Тренутак касније стајао је преда мном, мало задихан, с победоносним, срећним изразом лица испод разбарушене, седе косе. Затим се поклонио. Ја сам запљескала.

Отац је био инжењер. Од када се пензионисао, читав дан био му је испуњен активностима. Од раних јутарњих сати када је пио прву кафу са мајком пре него што би она пошла на посао, до одласка на спавање у *разумно време*, како је говорио, а то је значило пре поноћи, свакако. Његов сусед

боем, с којим је у то доба постао нераздвојан пријатељ, углавном је, пак, проводио дане у ритму свог расположења, свирајући клавир откада отвори очи, често до дубоко у ноћ. Ми смо горе чули ту музику, чули смо га како свира и како упорно вежба. Нисмо увек уживали. Али, није нам ни сметало. Када се одоздо клавир не би дуже оглашавао, чак нам је недостајало његово музицирање. Или смо бринули. «Шта ли је са Јованом?», чула сам понекад, обично викендом, мајку како пита оца. «Да му се нешто није догодило? Не чујем га да свира.» Отац је био спокојан. «Сигурно спава. Мора да је опет бдео до зоре. Пробудићу га у десет, или овог пута, теби за љубав, мало касније.»

Међу првим стварима у дневном распореду мог оца, било је одлажење у десет сати код Јанковића, на преподневну кафу и дружење. Претходно би изашао да купи новине, хлеб и млеко. Пошто би доручковао, силазио би код свог пријатеља тачно у десет, с новинама, а каткад и књигом у руци. Понекад, када је претпостављао да овај још спава, и са већ спремљеном кафом, да би га пробудио њеним крепким мирисом.

Очева прецизност у организовању времена било је све што се уклапало у моје представе о инжењерима. Читао је много и темељно. Нарочито филозофске књиге. Графитном оловком обележавао је нека места на страницама знацима које је, потом, преносио на папир. Ту је, на том папиру, бележио нешто под истим знацима као што су они које је овлаш цртао на страницама књиге. Били су то његови коментари. Дијалог с аутором. Када би завршио читање неког дела, белешке би уништио, а знакове у књизи избрисао. Никада нисам сазнала шта је, заправо, писао и какав је био смисао тога. Нисам се усуђивала да се домогнем бележака и тајно их прочитам. Или нисам желела да то чиним, свеједно. А неки од знакова у књигама су преживели. Није их добро избрисао. Понекад, када дођем из Париза у Београд, отворим неку књигу коју је он некад давно читао, пронађем тајанствени знак и пређем нежно прстима преко њега. Као да помилујем очеву руку.

Отац је читао и код Јанковића, док је овај свирао, или нешто мајсторисао у радионици. Он сам ништа није поправљао, израђивао, склапао. Није био вешт у томе. Или га није занимало? «Невероватно колико твој отац не уме с алатом», говорио би ми Јанковић. «Инжењер, а не зна. А ја балетан, па умам. Али, он има сјајне идеје. Савршено зна да замисли како неку ствар треба довести у ред. Онда ја то остварим. Његова је идеја, а моја је реализација», описивао је Јован Јанковић како функционише тај њихов чудан мајсторски тандем.

Био је светао октобарски дан. Сунчеви зраци пробијали су се кроз густим лишћем зарасле крошње дивљег кестена испред куће и обасјавали моју собу благом, заштитничком светлошћу. Одоздо је допирала музика са клавира. Тога дана нисам отишла на факултет. Чекала сам да ми у посету дође пријатељица из Париза, она која ће ми, када десет година касније будем напустила Београд и настанила се тамо, помоћи да се снађем. Подизао се ветар. Знала сам то по повијању грана дрвета које су, израсле до повише наших прозора, почеле да ударају у окна. Мајка је била на послу, отац код Јанковића, пријатељица је каснила. Нисам чула када је одоздо престала музика. Слушала сам са свог грамофона *Eleanor Rigby* када је zazvoniо телефон. «Богу хвала, ту си! Сиђи одмах, молим те, оцу ти је позлило». Јанковићев глас био је усплахирен, за октаву виши него обично. Сјуррила сам се доле, у три корака претрчала предсобље и ускочила у собу са клавиром. Отац, одевен у тамносиве панталоне, снежнобелу пуплинску кошуљу и мекан, вунени, графитносиви прслук, седео је у фотељи с новинама на крилу. Глава му је клонула на груди.

«Шта се догодило?», вриснула сам. Стајала сам пред фотељом као укопана. Јанковић је, као аутомат, декламовао: Звао сам хитну помоћ одмах сваког часа ће доћи само да не буде касно нисам приметио да му није добро свирао сам он

је читао нешто сам импровизовао хтео сам да знам шта он о томе мисли питао сам га више пута али он није одговарао мислио сам заспао је и продрмао сам га за раме али тада му се глава спустила на груди и ужаснуо сам се...

Звоно је одјекнуло на вратима. Лекар и болничар умарширали су у собу. Дијагнозу сам могла да им прочитам с лица већ пре него што су пришли оцу. «Ми не можемо помоћи. Жао нам је. Ово је посао за мртвозорца», рекао је лекар.

Оца је однео срчани удар. Ненадано, тихо, упловио је неумољив угрушак у срчану артерију и зачепио је. У том тренутку отац је читао, док је његов пријатељ свирао клавир. У лончету је још било кафе. Споља су допирали топли зраци зрелог, октобарског сунца. «Лепа смрт», чујем и сада гласове гласове рођака и пријатеља како покушавају да нас утеше.

Не знам коју је музику отац слушао пред судњи час. Његов пријатељ никада није рекао више од тога да је импровизовао, али ја неки пут замишљам да је то био Чајковски. Вероватно зато што знам да га је отац волео и што је његов *Концерт за клавир и оркестар у В молу* био прва грамофонска плоча коју ми је, некада давно, поклонио. Одем и сада, када је CD увелико загосподарио, у своју некадашњу собу у родитељском дому, отворим стари грамофон са дијамантском иглом и пустим ту лонгплејку на 33 обртаја концерта Чајковског у извођењу младог Владимира Ашкеназија.

Пре него што сам се вратила у Париз, зазвонила сам једног дана на врата козметичког салона *Хармонија*. Отворила ми их је млада девојка. Црна коса, разделена на средини као бритвом, падала јој је равно дуж упадљиво нашминканог лица. На себи је имала уске црне панталоне и, мада је било зимско доба, деколтирану белу мајицу на бретеле, која јој је једва досезала до голог струка. Приметила сам сребрну алку на пупку. «Изволите», рекла је и развукла

јаркоцрвена уста у осмех. «Волела бих да знам које услуге вршите», рекла сам. «Све врсте третмана лица. Хладну и топлу депилацију целих ногу, с препонама или без њих, пола ногу. Маникир обичан и френч. Педикир. Имамо и соларијум...» Поглед ми је кружио преко стерилно белих зидова, пинкрозе завеса које су уоквиравале импровизоване кабине, полица са козметичким средствима. «Шта желите да радимо?», упита девојка и поче да врти високу потпетицу папуче у ритму етно-фолк-блуза који је плавио простор. «Хвала вам. Доћи ћу други пут. Сада сам хтела само да се распитам». Подишли су ме жмарци при помисли да би слика *Хармоније* могла, временом, да потисне ону Јанковићеве собе с клавиром. Изненада, сетих се једног разговора са Андрејем Макином. Откако је у Паризу, каже, не одлази више у родну Русију зато што жели да сачува нетакнутим успомене и слике које је отуд понео, а не да гледа барове и коцкарнице на местима где су му живели пријатељи, док град још није био закорачио у покушај да личи на било који други модеран, западни град, односно на представу о њему. Или тако нешто.

Отпутовала сам после неколико дана. Позвала сам такси да ме одвезе до аеродрома. Одавно ме већ при посетама Београду нико није дочекивао, нити испраћао. Мајку сам пољубила у предсобљу, међу фотографијама из времена када је свет био хармоничан, безбрижан и млад. Знала сам да ће она потом несигурним кораком отићи до прозора, прислонити се уз стакло и махати ми својом слабашном руком док се такси не удаљи.

Силазећи низ степенице застала сам пред вратима у приземљу. *What's your style?*, чикала ме је порука са улаза у *Хармонију*.

Заиста, који је мој стил? Питање ће ме дуго мучити. Тек много касније, када умислим да сам закорачила у царство унутрашње хармоније, моћи ћу себи да дам одговор.

ПРОЈЕКАТ ИЛИ НОВА ФОРМА

Јунаци приче су два човека на летовању: професор и писац. Недавно су примећени на улицама града. Веома далеко, чинило се, било је њихово родно место. Испочетка, првих дана летовања, носили су старомодну одећу.

Професор и писац седе, докони, на тераси хотела. Спарина је. Да ли да оду до плаже? Професор је забринут за своју кћерку. У пубертету је. Отишла је на море са својим друговима. Кампују.

„Испричаћу ти причу о новој генерацији“, каже.

„Једна девојчица, другарица моје ћерке, предлаже да се у наставни програм уведе сексуално васпитање: сматра да би то био најважнији предмет. На састанку са наставницима била је прилично гласна: *Не желим више да шајћућем о дефлорацији и уживању*, а на њене речи професори се насмејаше: *Ето докле дойире медиј*, рекао је професор биологије покушавајући да буде духовит. Ученица се љутила што је професори прекидају, викала је: *Ако ћак прекине професора када говори о шалофишама или кормофишама, он се љути. Наставници се уздиљише поосрамљени збој прекога ученице. За најважнија сазнања младости преушћају нас улици. Водили сће нас на изложбу импресионизма. Гледала сам дела Манеа, Реноара, Бугена. Дојали су ми се Рејатје код Лондона и Сисли. А уираво ви, професоре биологије, што ме прекидате, у аналтомској сали, са мирисом формалина, од који ме и сада боли глава, показивали сће ми органе: бубрези, јетра, слезина, мозак, кључњача, а ја сам се јежила када сће нам показивали руке, јер су оне биле са нама. Моле су да милују и додирују. Кожа мршваца засирашује нас који први ћушћ ледамо руке мршвих у аналтомској сали. А већ колико смо посећили исторјских музеја: ошћади твожћа и ћлесних фотјографија. А*

ејо, када сам сиоменула сексуално васйишање, ви сйе почели грујачије да ме ледатије. Видела сам на вашим лицима йод-смех. Секс! Изјовара се нешйио дубљим лјасом, рекао је неко. Да! Можда је секс изјовор за најалм бомбе или су најалм бомбе изјовор за йроћердане дане!

Али наставници су били искуснији од ње, сачекали су да ученица заврши говор, а онда су је упитали: *Да ли си завршила?* па су прешли на другу тачку дневног реда.“

Професор поручује пиће. Писац се осмехује. Чују, затим, вику испод терасе. Неколико људи желе да дођу до њих и нешто провере. Потукли су се. Професор и писац су се нехотице умешали у ускомешану масу. Неко удари професора и он поче да крвари. Особље хотела је покушало да их заштити.

„Овај неспоразум није безазлен“, рекао је писац.

„Побећи ћемо до трга“, рекао је професор.

„На тргу је увек пуно света. Можда ће нас неко заштити.“

„Сумњам“, рекао је професор. „Али на тргу је ипак сигурније.“

Истрчали су из хотела, кријући се поред степеништа. Особље хотела, и наоружани стражар, јурили су за нападачима. Професор и писац нису чули да је неко прокоментарисао њихово бежање.

„Који аутобус вози до трга?“, питао је професор једног пролазника.

„Господине, сви аутобуси иду до трга.“

Ускочили су у аутобус који је стајао поред палме, на самој обали. У њему није било путника. Није било ни шофера. Пошли су ка платформи. Ускочио је шофер и не гледајући их. Када је већ повезао аутобус, упитао их је:

„Откуда ви унутра?“

„Идемо на трг.“

„Овај аутобус никада овде не стаје. Зар ви мислите да сам ја луд. Да само због вас стајем на тргу.“

Схватили су: шофер неће да их *йрејшира* као путнике! Сели су један поред другог. Очекивали су да ће се шофер ипак смиловати и избацити их негде из аутобуса. Шофер је возио

полако. Затим је стао и разговарао са колегом, из камиона. Професор и писац се помирише са чињеницом да ће још дуго путовати до трга. Један од њих, настављајући разговор, рече:

„Када се помене стварност у литератури, увек се подразумева нискомиметичка проза.“

Страствен и отворен у пријатељству са писцем, професор посматра његове немуште, чак и комичне покрете: повучен је у себе. Професор се труди да га орасположи. Говорљив је.

„Знате, моја учитељица, ондашња моја учитељица, ђацима је после првог или другог часа давала задатке из математике. Ученици би одлазили кући када реше задатке. Било је примамљиво, решити задатке и међу првима отићи кући. Постојала је група која је увек прва напуштала наставу, а међу нама се развијао *такмичарски жар*. Ко ће први отићи? Такмичење је, ипак, детињаста ствар. Касније се више никад нисам такмичио, али тада, често сам први одлазио кући. Учитељица је почела да задаје слободне саставе, језичке вежбе, стилске вежбе са темом из разних раздобља историје, махом *из левоше савременој живоши*, како бисмо променили свет и људима учинили живот лепшим. Желела је да покажемо своје знање земљописа, историје, биологије, да види како нас служи мапшта. За разлику од задатака из математике, ја сам нове вежбе *слабо* радио. Учионице сам напуштао са најгорим ђацима. Нисам знао зашто. Онда је моја мајка, као што су чинили други родитељи, замолила учитељицу да јој објасни: због чега сам ја тако лош, када она жели да њено дете буде међу најбољим ђацима? У питању није био песимизам, који би учитељица негативно вредновала, већ форма. Ни данас не знам зашто, али тада сам осетио одбојност према предмету, *Српскохрватски језик и књижевност*, која је дуго трајала. Али не одбојност према читању, већ одбојност према захтевима учитеља.“

Дијалог професора и песника може да траје.

„Уносиш ли детаље у приче о малим људима?“, пита професор. „Треба их уносити у перфекту. Детаљи из живота; теме за приче требало би да буду блиске свим људима: брак, љубав, детињство, преваре.“

„Хајде да урадимо нешто необично“, каже писац. „Ја ћу издвојити десетак одломака из прича а Ви убаците касније те одломке у студију, о мојој прози, коју ћете пре тога написати. Не морате да читате приче. Пишући студију сигурно ћете употребљавати појмове: несвесно, бихејвиоризам, психоанализа, психологизирање, метатекст, наратор, фокализација. Информациона једноставност.“

„Било би то тек досадно психологизирање поводом произвољног, дакле, било ког књижевног предлошка. Анализираћу самог аутора“, рекао је професор и насмејао се.

Писац није заборавио договор са професором. У својој соби, чији је мирис због дугог одсуства готово заборавио, почео је да прелистава своје три објављене збирке прича. Обележавао је пасусе, прецртавао неуспела места у причама нервирајући се: како тек сада види очигледно лоше састављене реченице! Написао је писмо професору.

„Да ли се професор сећа нашег договора?“, питао се.

Могао је и да га посети на факултету. Разговор са летовања добро ће му послужити да оствари свој наум.

Одломци из прича

Први мотив

Стоји у прохладној соби. Из ормара су извучене фиоке, а на кревету разбацани прекривачи. Њен муж нервозно шетка од кревета до стола.

„Да је срећа, госпођо, да ме чека ручак. Ти си се ухватила за неке твоје... не знам ни сам! Пишам ја на твоје незадовољство.“

Она је устала. Припрема се за одлазак. Још раније је спаковала ствари. Облачи се.

„Боже господе! Ниси хтела да побегнеш док сам био одсутан. Мислиш да ћу да те задржавам? Нећу.“

Није могла да издржи. Није хтела више ни да се задржава. Узела је упаковане ствари и отишла.

„Перспектива усамљене жене је да постане курва“, викао је муж за њом.

Њене сиве очи гледале су жуто лишће у дворишту. Ноздрве јој се отворише живље и удахну познати мирис траве. Крв јој појури у лице. Коначно је абортирала. Он и није знао да је трудна. Слободна је. До удаје је радила као сезонски радник у фабрици дувана, затим у фабрици репе. У месецима када није радила добијала је новчану помоћ са бироа за запошљавање. Није оптерећивала родитеље, али они су желели, разуме се, да је удају, да би затим удале сестру. Удала се против своје воље. Муж је био мајстор. Имућан. Радник у војној фабрици. Поседовао је државни стан. Мали. Прошириће се рођењем деце. До удаје је знала да се смеје бескрајно у својој усамљености, и да сања дивно и без мере.

Пропали студент лупа у прозор кафане и маше јој. Познаје га из школе, али сада не жели ни да га погледа.

Ошухености

Аутопревозник је паркирао камион на брду да би га лакше упалили на гурку. Његова жена и дете не желе да дођу у град. Обрађују земљу! Дочекују га као госта када одлази да их види. Он не може да живи у селу. Има наложницу: нашао је на аутопуту! Побегла је од куће. Изнајмио јој је стан. Купио јој мантил. Нашао јој је посао: ради у кафани као шанкерица.

Она слуша људе који у двориштима и кафанама говоре о необављеним пословима. Њих двоје нико не помиње: као да они не постоје! Презиру их. Дању је успевала да пркоси мушкарцима не обазирећи се на добаивања, на појудно гледање њеног тела. Онда јој је шеф кафане рекао да ће је отпустити. Поново ће пасти љубавнику на врат. Позвао је шеф да дође сат раније. Разговор! Није се уздала у ничију подршку. Ноћу је обузимао немир. Ако би и заспала, у сну се појављивала тешка рука, на чији би се додир цимала. Устала је после немирно преспаване ноћи. Одлазила је на посао. Није

обраћала пажњу на газдарицу: пратила ју је погледом. Успевала је да се савлада. Поносила се својом фигуром. Истицала је груди.

У кухињи нема никог. Шеф се већ припремио. Особље је отпустио раније. Сами су. Након краћег разговора: разумевајући донекле њену ситуацију, он јој руком додирује образе. Она ослања главу на његов длан и дуго је држи. Другом руком јој милује гузове, затим дојке.

Њих двоје

Напустио је болницу када се напољу осећала влага: дувао је јужни ветар! Дошао је као обично, споро и безвољно вукући ноге. Још од врата је замирисао на лекове. Очи су му биле бистре. Устао је један шофер у кожној јакни. Питао је:

„Да није био судар?“

„Јесте“, рекао је он.

„Могао си да погинеш.“

„Могао сам и да се не родим“, одговорио је.

У углу седе пропали студенти, незапослени средњошколци и беспосличари. Поздравили су се са њим. Онда су ћутали. Недалеко од њих земљораднички трибун, адвокат. Затим улази породица Јовановић, два брата, молера. А стари алкохоличар, са пријатељем пензионером, очито, сав зимогрожљив, пристигао зором. Конобарица тумара међу гостима. Њен љубавник, шофер, остао је код куће. После отпуштања из затвора није му до изласка.

„Каква женска. Високе потпетице и свилене чарапе, а хаљина од најбољег материјала. Џемпер од ангорске вуне на овом прохладном дану. Трљао је недавно болничар да побаци, па искрварила. Иде од доктора“, каже пропали студент.

„Информисан си о свакој жени“, каже конобарица.

Њих двоје

Нападач је мрмљао. Чуо се бат тешких корака. Задах ракије коју је много волео. Подређени су га увек нудили ракијом,

тепајући му нежно. Девојка покуша да се отме из нападачевог чврстог загрљаја. Нападач се јако накашља и испљуну згуснуту слуз. Девојка се уплаши. Нападач се насмеши и мљачну дебелим устима.

„Мој живот је одувек био јадан... Усамљенички. А сада?“

Чвршће је хватао девојку за мишицу.

„Ти, свињо“, рече му тихим гласом девојка, загледајући се у његове жмиркаве и ситноцрне очи. Девојка је сва згрчена. Погледа је путник из ходника воза. Овај старац! Нападач у чизмама до појаса окованих челиком и прапорцима. Мален, премален. Покушао је да обори девојку. „Је л’ ти мислиш о мени... и о жени мојој? И о деци мојој... ? А?! И како би било да..?“

Умеша се путник из ходника. Рече нешто. Врата купеа су била отворена.

Нападач се измакао. У његовим рукама бљесну сечиво бодежа; потез по путниковом лицу. Путник јаукне. Кочнице су зашкрипале, уз трешњаву, стаде и воз. На вратима вагона појавише се милиционери.

„Неки проблем“, пита подгојени милиционер. Путник трепну и не разумеде.

„У реду је“, чуо се глас нападача.

„Ко је врштао?“, чуо је путник оног милиционера са наочарима.

Девојка изговари нападачево име. Путник је био пресрашен. Нападач и жена се познају! Зашто је он морао да се умеша?

Свети жена свети мушкараца

Други мотив

Колико дуго нисам видео ову девојку? Могу ли да се сетим. Раније је студирала. Интелигентна је. Колико се сећам на провери је била у *торњем делу скале*. Стоји на железничкој станици. Исто би могла да стоји на обали и да гледа у море. Али овде нема мора. Она стоји поред дрвета и чека воз. Усамљена је, на станици, одакле се одлази у свет. Напушта

породицу. Њени су имућни. Могла би да живи лагодно у овом месту. Да буде наставник или... Ипак одлази! И када боље погледам има их троје. Сви они одлазе. Неће се дружити.

Одлазак

Зима је. Слика очаја: природа и човек у њој. У соби вештачка топлота. Иза прозора мраз. Пролеће: заметак цвећа и жита. Лето – кикот милиона нагих жена и игра ждребаца пред плодњом. Јесен – зрели плодови. Па опет промена. Период кризе духа.

Када устанем отворен је већ њен прозор. Видим да она седи поред прозора, али се не подиже да гледа улицу. Тада помислим да ми недостаје. Жудим за њом. Зашто она седи поред прозора? Да ли учи? Почињем лоше да спавам, постајем блед. Увече све дуже седим у једној кафани.

И почео сам стално да је пратим. До куће је ишла аутобусом. Чекала га је на станици испред кривине. Стајала је са осталим путницима. Бледа, држи прекрштене руке, непрестано стајући с ноге на ногу. Лице јој се није мењало док је размишљала чекајући аутобус. Била је непрестано меланхолична: очи живе и потиштене као да их је скривала од других! Док улази у аутобус посматрао сам како подиже ногу, како јој се повлачи сукња, како она закорачује и ставља ногу на степеник. Криво сам се иза графике, и онда, наједном видим њено лице.

Гледам те из свој живој

Постала је опака. Морали су да је закључавају; да не излази у свет. Седе у соби, на софи. Професор са ћерком. Субота је. Требало би да стигну гости.

„Најавили су се?“, пита професор.

„Навратиће ако се брзо врате из града“, каже његова жена. Стигла је са пијаце. Реже парадајз. Посекла се, а да се муж није ни покренуо.

„Не. Госпођо“, каже професор. „Не знам шта сада желе.“

„Права господа аутомобилом тркне до границе; шопинг. Пиће и цигарете. А ми? Могли бисмо бар да опремимо викендицу, али ти нећеш“, каже она.

„Ма имам проблема са сином“, каже професор. „Ухватио се са једним блесанком. Не ради никакав озбиљан посао.“

Брат му је онај лепо господин, који ће, можда, доћи. Но, брат је далеко од његових способности. Очекује да му то потврди жена. Често размишља, на ком је то интелектуалном нивоу његов брат. Себе сматра трезвеним човеком, макар и у сенци, који се у овој догматској збрци не бори за власт; не иде путем било каквих мирења и компромиса. И као сваки доследан човек, своје сумње покрива игнорацијом. Ако не спомиње видљиво, то значи да и не постоји. А игнорација – макар овлаш – признаје постојање другачијег мишљења. Братовљева жена је слатка. Лако се навикла на мужевљев успех у политици: одавно је председник синдиката. Свашта се прича о њој. Они су се дуго волели. Сада чешће посећују брата, професора.

Субјективни тренушак професора

„Не, Госпођо“, рекао је. „Моја страст су, пре свега, коњи.“

Седели су на тераси хотела. Професор је требало *да каже* неколико речи о поезији једног песника. Али није радио разглас. Поправљали су га. „Одите на терасу, професоре“, рекли су му. За једним столом седела је његова познаница. Дошла је да га чује. „Нисам знао да волите поезију?“, питао је професор. „Но, господине професоре! Има разних страсти. Тенис ме одушевљава. Али, с мојим пријатељем, не пропуштам ни рутинска јахања.“

„Он је песник и сневач у вреви светиа.“

У исто време чује се свечани жамор људи који су се прибили уз саму ограду терасе. Професор осећа да га посматра непозната девојка. Последњих дана, има утисак, да свима скреће пажњу. Види чарапе жена и прекрштене ноге. Гужва је. Посетиоци су изашли на терасу. „Зар је толико људи дошло да прати ово вече?“, пита се професор. Махом су то млади људи.

Професор загледа њихову одећу. Становао је надомак Београда. Размишљао је о повратку.

Субјективни ипренушаак професора

Професор је опседнут предлогом писца. *Дао ми је интересантну идеју. Сасвим ме је заокупила. Размишљао сам о уводном делу есеја. Свакако, било који есеј бих почињао исто:*

1) *Стање у српској прози седамдесетих и почетком осамдесетих година и ишчево место у оквиру постјојећих књижевних струјања.*

Могао бих да ишем предговор и не читајући његове књиге. На летовању сам једва успео да се сетим његовог имена. Више сам слушао о њему него што познајем његов рад на прици. Жанрови, конвенције, струјања у књижевности намећу се критичару сами од себе; експерименти са фабулом, иреницијом језика: украшен или вербалан, осиромашен и отољен? Фактиграфски?

Рад на есеју подсетио ме је на писање магистарског рада. Писац чије сам дело изабрао за свој магистарски рад умро је млад. Међу живим још је било људи који су га познавали. Тражио сам имена газдарица и љубавница.

„Добра ти је идеја“, рекао ми је колега. „Знам једну жену која је позната зато што је била љубавница дотичног песника.“

Заказали смо јој састанак. Прихватила је. Наћи се са љубавницом омиљеног песника! Колега је каснио. Журио сам. Понео сам магнетофон. Нисам веровао да ће та жена доћи. Али она је, ипак, чекала нас.

„Стигли сте раније?“, питао сам.

„Да“, рекла је. Била је то жена педесетих година. Пудер јој је прекривао лице. Шминку је ставила невешто. Коса јој је била офарбана. Посматрајући је закључио сам да је она целог живота глумила несрећну љубавницу младоумрлог песника. Понудио сам је пићем. Поручила је вињак. Љубавница давно умрлог песника био је њен имиџ. Чак сам ја и више говорио од ње. Попила је пет вињака и само облизивала усне. Прозлазила је руком кроз косу. Неколико пута је устајала и

одлазила у клозет. Очекивала је да се сажалимо на њу. Одједном је рекла:

„Био је настран. Није волео жене!“

Замишљао сам себе као педесетогодишњака. Нисам веровао да ће *време ићи тако брзо и једносјавно*. Пролазио сам руком кроз своју косу. Жена је поново наручила вињак. Осећао сам његов мирис. Ова жена што седи испред мене била је љубавница настраног песника чију сам поезију толико пута анализирао.

„Шта је за вас значило: бити љубавница?“, упитао сам је.

Није ми одмах одговорила. Насмејала се. Попила је пола чашице пића.

„Бити љубавница песника је терет. Ја се ни сада нисам ослободила те љубави.“

„Толико је времена прошло“, рекао је мој колега.

„Бићу мало вулгарна“, рекла је она. „Знате, док сам била његова девојка момци су хтели да воде љубав са мном. Могли би да се хвале: водили смо љубав са девојком тог и тог. После његове смрти момци су почели да ме избегавају.“

За суседним столом седели су неки гости који су почели да нам добацују. Видео сам да познају и њу. Један од њих, са брковима, и у шеширу, позвао ме прстом. Био сам у недоумици да ли да му приђем? Она је приметила покретање његове руке. Задржала ме је. Онда је устала и пришла њиховом столу.

„Велики је број људи који желе да чују твоју причу“, рекао је човек у шеширу.

Пошто о мртвом песнику нико још није писао студију, био сам почаствован: примљен сам у круг његове породице. Разгледао сам ствари које су они наменили музеју, уколико се буде правио легат. Затим сам завирио у његове незавршене рукописе. Нашао сам белешку: „Ја нисам јунак само једне студије, ја сам јунак романа; судбина коју сам доживео је судбина коју ми је доделио романописац, и зато ти, који пишеш студију о мени и мојој поезији, пази како поступаш – не према мојим стиховима, ја се њих одричем – него са мојим животом и мојим љубавницама.“

Био сам збуњен белешком. Ко зна када ми се обратио јунак моје студије, а ја тек сада проналазим пожутело писмо које нећу смети да унесем у студију; подсмеваће ми се колеге. Упознао сам другачијег песника. Објављујући текст под насловом *Неки дрући њесник*, привукао сам пажњу новинара: магистрант привлачи медијску пажњу!

II) *Даље бих могао написати о ушницају на прозу седамдесетих. То бих илустрирао цитирањем Гојољевих ...Борхесових ...Корњасарових ...Хемингвејевих ...Шулцових ...Минимализам, метапроза, миметичко... Будући да не желим да пишем о цитирајности у пишчевим делима, заинтересовао бих се за аутобиографско, или чак за дневничко, у његовој прози. (Грајове аутобиографској моћу је изражени код свих њасаца.) Ако се грајови биографској не могу открити у први мах? Можда је боље анализирају интервјуе објављене у омладинској штампи.*

Искуство, доживљај искуства, оно што је аутобиографско, неминовно се уграђује у текст, па чак и када је у питању метатекст, односно метаприча. Отуда је могуће интерполирати чињенице ауторовог живота у причу коју он ствара. Из метаприче дознајемо о упливу биографског и свакодневног у сам текст приче. Прича и метаприча – које потичу из две различите стварности – чине наративне мотиве богатијим. Лик аутора и лик јунака могу да се поставе као слика и оригинал, и између њих успостави хомеоморфизам или изоморфизам. Такође је важно пресликавање документарног у фикцију. Али, могу бити обезличени или јунак или аутор. Стоје у супротности, стварно: сирово, нискомиметичко, животно, искуствено, и прича: сублимирани језик, уметничко, стилски дотерано; књижевни параметри. Аутор у причу умеће биографско: дневник, интервјуе, писма, па чак и слике, неплаћене рачуне, можда и судске пресуде. Писац, кога називам песником, уклапа се у прозу седамдесетих. Ако наведени параметри не могу да окарактеришу његову прозу, *написаћу: насупрот доминантној стирјуји српске прозе...* Тежња ка индивидуалношћу или минорност?

III) Други део је лакше написати. Ако сврстам аутора у постмодернизам као раздобље из којег не може побећи: па, забога, он у њему живи. Или уже... Могао бих да га одредим као *минималисту*, и онда се послужити терминима енциклопедије. Тако нећу морати да наводим одломке из његових прича. И сада, чини ми се, да долазим до кључне тачке огледа: јунаци, мотиви, теме. Све теме се, разуме се, црпу из стварности, односно, фикција је само сенка збиље. Грозоте стварности не може да измисли литература. Не постоји вероватност у литератури која није осведочена у стварности; а опет, теме које су доминантне у стварности, никада неће бити обрађене као књижевне теме. И, с друге стране, опонашање саме стварности, дакле, оно што је миметичко, када постане део литературе; збиља, сама стварност ако се преслика у литературу, пресликавање никада није једнозначно.

IV) О улози посматрача? О свезнајућем приповедачу? Аукторијална и персонална приповедна ситуација? Сведок наратор? Наратор учесник (прво лице). Приповедачев говор. Говор ликова. Приповедање догађаја *језиком времена*. Типови нарације. Хетеродијагетска и хомодијагетска? Аукторијално и акторијално приповедање. О фокализацији. Разврстати текстове са нултом, унутрашњом или разноврсном фокализацијом. Шематизација наративне ситуације и реализација ликова.

V) О карактеризацији ликова. Увођење јунака у причу може да изврши именовањем; или истицањем општих карактеристика: мушкарац – жена; занимања: лопов, курва; или религијске карактеристике: католик, протестант; социјалне карактеристике: професор, радник; место живота: село – град.

На крају можда би лаички приступ био најбољи. Уосталом, чак ме је и било срамота да писцу – снисходљивим, али тоном пуним себе – признам да нисам читао његове приче. Можда ми је зато, слутећи моје непознавање његовог рада, и предложио да напишем критику о његовим причама и да накнадно убацим одломке које је он одабрао из прича. Био сам већ урадио концепт есеја. Можда се, помислио сам, писац неће

сетити нашег договора. Међутим, аутор није заборавио обећање: ево, шаље ми фрагменте. У писму ме моли да не читам одломке уколико нисам довршио есеј.

Читајући неколико фрагмената *Субјективни тренушак професора*, проналазим опис једног професора. Ја сам јунак фрагмената, а можда и целе приче? Приказује ме као неуспешног професора који својим ауторитетом омогућава објављивање неких књига које *нису вредне*. Говорим на трибинама, пишем за угледне часописе, а моји ауторитет штити осредња позиција факултетског професора; (чак приповедач зна да ми је брат политичар).

Можда на основу фрагмената слутим причу о себи, коју ми потура писац, а можда и стварно сумњам у свој досадашњи рад, те су фрагменти текста само моја пројекција у причу коју нисам читао, и чију садржину не знам? Можда аутор жели да ме подстакне да прочитам све његове књиге? Ако у књигама нема поменуте приче? На основу неколико фрагмената покушаћу да реконструишем његову причу тако да део ње буде и моја биографија.

Професор покушава да буде смирен. Телефонира писцу. Хтео би да разговара са њим. Писац се смеје. Професор схвата да се писац поиграо њиме. Креће да се сретне с писцем. Чују се звона са цркве. Са торња откуцава часовник. Професор са брега силази ка главној улици. Види колеге који одлазе на прве часове. Замакоше за угао, далеко напред, и он их не сусрете. Застаде и поче да припаљује цигарету. Чекао је тренутак да се писац појави испред кафане. С писцем је могао да разговара на факултету. Професор је, ипак, одабрао кафану. Дуго је седео у њој. Писац није стигао. Упита се за тренутак да ли уопште постоји писац. „Ипак сам ја тај који ће створити коначну представу о писцу“, рече у себи и настави да чека.

Васа ПАВКОВИЋ

КЉУЧ

Моја бивша ме октобра 2004. поново зивка сваке недеље. Пред викенд...

Телефонира из Торонта, претећи да ће доћи у Београд и остати две недеље.

Подсећам је да смо се развели пре њеног одласка у јесен 1999. одбивши да пређем у Канаду.

Она каже да то нема везе и да једва чека да ме види.

Питам је где ће да борави.

Она одговара: Заборавио си да имам мајку на Воздовцу?

Признајем да сам њену мајку потиснуо из свог света, ње не трајне, шлафроке, пепељаре од дебелог тамнозеленог стакла, мингрене, пепео у оним пепељарама...

Кад се само сетим колико пута сам је иза поноћи возио у Ургентни центар! О, мој бого!

Кад се расприча, питам своју бившу: Рибо, да ли ти знаш колико кошта овај разговор?

Одговара да то није моја брига и да зна супер фазон те је телефонирање не кошта ништа.

– Не зовеш ме ваљда из фирме? – питам, нашта се она смеје.

Приближава се крај новембра, али моја бивша не долази, мада наставља са телефонирањем и 1) обећањем или 2) претњом, заокружите тачан одговор, да ускоро долази у Београд.

Три дана пред Нову годину, јавља да стиже 31. децембра и тражи да је сачекам на аеродрому.

– Могао би толико да ми учиниш у име наше старе 1) везе или 2) љубави, заокружи тачан одговор, каже ми на крају разговора.

И тако, чекам је на Београдском аеродрому у тмуши 31. децембра, као кретен. Магла је оковала београдски аеродром, летови се отказују, јутарња слетања померају у времену или померају ка Будимпешти. Гужва до бола. Нервоза, паника. Хаос у концентрованом стању.

Опет сам кретен кога искоришћава једна лујка! тако мислим док испијам трећи вињак и пети еспресо. Искориштавала те је преко десет година, па шта онда, мислим смирујући се. Сетим се како смо знали да упражњавамо разнолике видове секса по пола ноћи, по целу ноћ. Тешим се тим сексуалним искуством, које је као и свако сексуално искуство непоновљиво. Примећујем како се повремено простор аеродрома нагиње и неко време чекам да ми се глава разбијем. Па наручим четврти вињак.

Али хоћеш! Одједном магла се разилази и око 14 часова Београдски аеродром почиње да функционише. Слетање из Америке се најављује за 17 сати, и одиста то се збива. Авион слеће, чекам на пребукираном терминалу иностраних летова, пропињем се на прсте, као кретен, да бих је угледао у гомили веселих и раздраганих путника који долећу из Канаде, САД и Енглеске.

И ево је.

У светло зеленом капућу, са необичним зеленим шеширом на глави. И високе елегантне чизме су јој бледо зелене. Ошишана је као и пре мушки кратко. И даље воли јаркоцрвене кармине боје хибискусовог цвета. Мртва озбиљна потура суви образ да је пољубим. Не примећујем да је имало остарила. Чак се изгледа подмладила. Или јој прија 1) канадска клима или 2) то што ме је откачила, заокружите тачан одговор. Образ јој је хладан, а цветни парфем који користи не препознајем. Усне су јој хладне и суве. Љуби ме као неку врсту корисне ствари.

Возим је старим, пунолетним пежоом ка Београду.
Каже: Још ниси продао овај крш!?

Потврђујем да нисам. – Овде је горе него што је било! – додајем. – Ти си изабрао да ти буде горе!– каже али се не смеје, како је чинила док је била моја законита.

– Требало је раније да допутујеш, а не 31!– кажем да бих скренуо ток разговора. – Требало је али сам одлагала... Више несвесно!

Питам је зашто *несвесно*, мада ме се одговор не тиче.

– Смејаћеш се, али стално мислим да ће ми кева умрети, док сам овде!

Не смејем се, питам: Онда, где да те возим?

Она ћути неко време, не одговара, као да малкице оклева. Затим одлучно каже: Код кева, на гајбу, а где си ти мислио!?

Одговарам јој сместа да не би гајила било какве илузије: Питао сам тек реда ради, знам да ћеш боравити код мајке!

Она додаје: За твоју информацију: удала сам се!

Не кажем ништа, само ми кроз свест блесне идеја о лујки и кретену. Али једноставније је да не кажем ништа. Возим је без речи, брунда неоправилни ритам пежоовог архимотора, Рецимо, а) гуши или б) глуши нас. Заокружите тачан одговор.

Она изненада почиње да говори, виче, еуфорично коментарише пут, возила која пролазе, раздрапане билборде, проститутке код Змаја, снег који почиње, предстојећу новогодишњу ноћ, видим да се није променила ни за јоту, и даље је центар властитог космоса. Некада сам био рубна звездица у том широком космосу, сада нисам чак ни то. Уопште не знам шта сам јој ја, можда а) таксиста, б) лични шофер), ц) бодигард, заокружите тачан договор.

– Не, ја не бежим од тога да ти платим ову вожњу!– каже кад сам се зауставио испред сивог солитера на Вождовцу. Ту нисам био више од пет година! А колико пута сам само ноћу

дојуривао, као без душе, због њене мајке, па летео лифтом до осмог спрата, скоро је носио на рукама у лифт, понирио доле, шибао ка Ургентном! О, Бого мој!

– Нећемо да се вређамо!– кажем.

– Не, само реци колико кошта бензин, колико твоје време и чекање! Само реци! ...– инсистира.

– Ништа!– рекао сам.

– Не, само реци, бензин, време, услуга, све срачунај, ја сад имам пара, за разлику од тебе, који си вероватно швроц!

– Рекао сам ти, ово је у име старе а) везе или б) брака, односно ц) ... љубави! – изабери, кажем с ироничним акцентом.

– Не, ја инсистирам!– наваљује.

– Ма дај, молим те!– отварам врата и излазим из пежоа. Отварам гепек, вадим њен циновски тамни кофер, спуштам га испред ње. Ишла је.

– Не, реци!– наставља.

Снег појачава.

– Молим те, да ово окончамо, снег нас завејава!

Нагло је донела одлуку, као и увек, прихвата кофер и уз: – Зваћу те!– одлази одлучним, кратким корацима ка згради у којој јој живи мајка и у којој је рођена пре четрдесетак година. Гледам за њом. За њеним бледо зеленим чизмама. Пахуљице ми падају у очи. Бришем очи. Седим у ауто неко време и пушим. Мотор ради у леру. Чује се шум неравномерног кретања клипова. Ускоро ће овај крш морати на сређивање вентила.

У 10 ујутро првог јануара, јавила се да ми честита Нову годину и захвали за вожњу. Рекао сам: Хвала! Рекла је да ће се сутра јавити. Рекао сам: Јави се.

Седео сам у топлом стану, на компјутеру играо прастару игрицу *babl*. Њен позив ме је срушио на 74 нивоу, који иначе тешко прелазим. Али нисам је псовао, нисам осећао револт због свега. Смирио сам се, све нека иде како иде, живот, смрти, самоћа, нове везе... Можда ћу ове године срести неку лујку од 25 година, која ће пристати да невенчано живи у

мом стану, трпи ме, јебе се са мном кад је буде воља и у томе смислу. Ја ћу да кувам, укључујем машине за веш и рубље. Пеглаћу и ширити наш веш... Она нека гледа ток шоуове и шета се гола по стану. То ћу сматрати довољном надокнадом. Нарочито ако буде натицала црне салонке с високом и шиљатом штиклом на стопалца. Нарочито ако буде спремна да са мном сексуално експериментише, и у том смислу. И да не скида те црне салонке.

Јавила се другог јануара. Питала ме је како сам, шта радим и у том смислу.

– Сам си?

Рекао сам да сам сâм. И додао реч тренутно.

– Хоћеш да сутра скокнемо на пиће, Код Коња. Да се нађемо! Испричамо.

Одговорио сам јој да сутра имам неке обавезе и нека се јави ових дана. Ако а) жели, б) има потребу или ц) неки проблем, нека сама изабере, додао сам.

Није се јавила пет дана. Шестог је звала око десет ујутро, тачна као сат. Опет је следило ислеђивање. И у том смислу. Осећао сам све јаче гађење према њој. Не знам ни сам зашто сам настављао да је слушам и одговарам једносложним речима. – Да ли сутра око поднева можемо да се видимо Код Коња? Рекао сам да, само да бих је откачио.

Међутим, сутра је звала око десет и отказала заказани сусрет. – Јавићу ти се сутра, имам неке фрке!– рекла је. У њеном гласу се чуло да нешто мува, смандрљава, скрива.

– Ма брига ме!– рекао сам сам себи, седећи за компјутером на 91 нивоу игрице *babl*, у пуној концентрацији предстојећег великог подвига.

Сутра се није јавила и када њен позив није уследио ни наредна три дана, помислио сам како ће одлетети за Канаду не јављајући ми се. То би на неки начин било боље! мислио сам. Да је више не видим! Да ми се скине с грбаче! – говорио сам гласно, давајући себи одушак.

Прошло је две недеље од дана у којем сам своју бившу чекао пола дана на београдском аеродрому окованом маглом. Радио сам у стану, преведећи једну америчку тв серију за Б92 телевизију, са дискова. Скидао податке с нета, кад је zazвонио телефон.

– Ја сам, Јарослава!– рече моја бивша.

– О, како је у Торонту!?!– почех да се зезам, сада када је била милион миља далеко од мене. Када сам био безбедан.

– Није шала! – рече она и поче да муца: – У Београду сам!

– Молим! – рекох! – Значи општа опасност није прошла!

Али ме она прекиде: – Десило се као што сам предосећала... Мама је умрла јуче!

У тишини која је звекнула у телефонској вези промуцах:

– Прими моје саучешће!

Она рече: – Морао би да ми помогнеш!

Помислих како би требало да је откачим једном за свагда али рекох: Како?

То сам учинио а) због наше бивше везе, б) нашег несталог брака) или ц) љубави која је некада постојала, изабери-те сами.

– Мораш да ми помогнеш, ти знаш да немам никог, ни брата, ни сестру. Тата је давно отишао... Сви су или отишли или мртви!

– Где си?

Она ми одсече: – У мамином стану, где бих била.

Прошло је две недеље од Јариног доласка у Београд. Дошла је по први пут после пет година. У родни град. Код мајке у посету. Дочекао сам је ја, њен бивши муж. У међувремену се удала, одлично снашла у Торонту. И ево, сада јој је умрла мати. Трбало је да јој се нађем ја, јер никог другог није имала у двомилионском граду. То сам мислио, преслишавао се, док сам се упаркиравао испред сивог солитера на Вождовцу. Лифтом који сам препознавао, успео сам се на осми спрат. Отворила ми је врата мајчиног стана пре него што сам zazвонио. Ушао сам у стан, међу предмете који су

својим непромењеним распоредом вратили у сећање на пропале дани, растурени брак, одвратну успомену на њену тек преминулу мајку коју органски нисам подносио током целог свог брака са Јарославом. Сео сам за ниски сто. У отровно-зеленој стакленој пепељари, лежао је пепео.

Није плакала. Пословно је предочила списак обавеза које су подељене између ње и мене. Себи је, видео сам, дала већи део тужног колача. Укратко, сутрадан смо сахранили њену мајку, а седам дана потом возио сам своју бившу према аеродрому, старим, пунолетним пежоом.

– Знала сам да ће умрети, чим ја дођем!– говорила је као навијена. – Али знала сам да ће да свисне, и то кад будем требало да се вратим у Канаду. Сањала сам то!

Ћутао сам. Посматрао кроз стакло ниска сива поља. Снег се отопио у последњих неколико дана, поново су пластичне кесе и пластичне флаше господариле ивицама путева и ливада. Србија је изгледала још трагичније него што обично изгледа.

– Знала сам да ће да умре, али не кад допућујем у Београд, него кад буде требало да одлетим преко океана. Сањала сам то, али и да нисам, рекла сам ти, кад си ме возио, пре две недеље. Па рекла сам ти... сећаш се?

– Не сећам се!– рекох.

– Ма сећаш се, рекла сам ти док смо се возили ка Вождовцу да сам зато дошла 31. децембра, да сам зато одлагала долазак, немој да се правиш луд и мајмунишеш!

Рекох: – Не правим се луд и не мајмунишем се! Ни на крај памети ми није, једноставно ниси ми то рекла! Можда си намеравала да ми кажеш, али ниси!

Ћутала је, онда рече: – Нема везе, није битно, можда сам стварно намеравала да ти кажем, па сам заборавила, са нечим си ме помео, причао си неке своје форе и тако...

– Вероватно! – рекох.

Паркирао сам ауто на голом и суром паркингу Београдског аеродрома. Корачали смо одмах затим кроз ледени ветар, теглио сам за собом њен циновски кожни кофер. Млатарала је рукама, док сам је посматрао са стране, мислећи како јој све на њој лепо стоји. Мислио сам како је некада загртала мантил или капут на голо тело и бацала се на мене, отварајући га као манијак. Некада су ме та сећања грејала, сада сам осећао да и даље имају ту драгоцену моћ. Пријало ми је да је лажем, пријало да је не слушам, све ми је одједном некако конвенирало уз њу. Кошава је била јака, очи су ми сузиле, застао сам и отро углове очију. Није то примећивала, говорећи све гласније, у намери да надјача фијук ветра.

Чекирала је карте, платила таксу, после смо седели уз еспресо и она рече: – Остарио си! То тек сад видим.

Климнуо сам главом. Једном је из беса сломила о зид једну украсну флашу, стару пола века. Претрчала је боса преко тих стаклића и није се повредила. Прегледао сам јој табане и запањено се чињеницом да су јој табани цели, да се ниједна крхотина није зарила у њену нежну кожу. Онда сам љубио те њене табане.

– Ти ме не слушаш, као и пре?! – констатовала је. Подигао сам поглед. Њена рука је била испружена а на длану јој је лежао један обичан кључ.

Подигох обрве.

– Не слушаш ме. Слушај ме: ја немам никог у овом јебе-ном Београду... – па је направила паузу. – Имам фактички, јеби га, само тебе...

Гледао сам Јару не схватајући шта жели да каже.

– Неко мора да ветри мамин стан, да плаћа дације и то. Нема другог до тебе!

– Шалиш се?!

– Мртва сам озбиљна а и авион ускоро полеће, дакле слушај ме!

Опет је наређивала. Руком је потражила моју руку, гурнула је у моју руку кључ мајчиног стана, свог стана уствари.

– Слаћу ти новац, не брини! Имам пара, за разлику од тебе!

Помислих: да сам је пре десет, петнаест година више волео, да сам јој повремено припаљивао врућу шљагу, можда не би отишла, можда би...

– Немој сада да филозофираш, молим те, није ми до тога!– рече као да ми је читала мисли. – Шта је било било је... Ја мамин стан нећу да продајем...– рече.

Неко је време ћутала па с напором промуца: – Ја ћу се... – направила је паузу – ја ћу се... кад – тад опет вратити у ову селендру!

Гледао сам је као опчињен. Да сам јој пре петнаест година, кад је то требало, припалио не више од три шамара! Али, опет, можда фантазирам, можда то не би утицало. Моја демократичност и антипатријархални став би опет избили на површину. Моје *свеједно* и *нема везе...* и она би оберучке искористила прилику да ме сјебе и кињи и искористи...

И тако ишао сам крај ње, све док се могло, гледајући у своју бившу. Осећао сам како ми се усне рефлексно мичу, грицкао сам унутрашњост усана сасвим ван своје воље.

Пољубила ме је овлашно, без било какве речи и онда је клизнула иза аеродромских стакла, није се освртала. Пропле су хитро и одлучно њене бледо зелене чизмице контролу пасоша. Није се освртала.

Помислих да ли се не осврће јер се а) више никад неће мо видети, или б) пошто се никад неће вратити у Београд, или ц) због нечег трећег о чему ништа не знамо ни а) ја, ни б) она. Па ни сам Бог, под ц) уствари.

Заокружите одговор који сматрате тачнијим.

ПЕСАК ШТО ГА ВЕТАР РАЗВЕЈАВА

Када јој кажем да бих то урадио, Маша каже да она не би. Ја онда кажем да под извесним околностима ја сигурно бих, и да би под екстремним околностима то урадила и она. Маша неколико тренутака ћути, гледа ме у очи, најзад пита како нешто тако уопште могу да помислим. Не знам како да јој одговорим, одједном сам нешто заокупљен кишобраном, и да бих јој показао како то није глума, на рачун кишобрана шапатом изговорим неку псовку. Затим неколико минута ћутимо обоје, а онда она каже да не може да замисли крајност која би је на то натерала и да мисли да то не бих урадио ни ја. Ја одмах кажем да и даље верујем да је она чвршћа од мене, толико пута сам јој то признао, али баш зато што не може да замисли једно такво искушење, не може ни да буде сигурна да то не би урадила. Кажем јој да у моју попустљивост у тим ситуацијама уопште не сумња. Маша неколико пута одрично одмахне главом. С њеним прстима и иглама ништа се још не дешава, и даље уједначено плету, а шал као нека спора животиња полако се својим доњим крајем приближава патосу.

Када је после неколико минута погледам, видим да јој дрхте руке. Вероватно замишља те могуће екстремне околности и помало их већ сада преживљава. Кажем јој да мисли на нешто друго, али пошто она не може тако лако да то избаци из главе, почињем да је убеђујем у оправданост једног таквог поступка када се човек нађе у невољи, када нема никаквог другог излаза. Маша на тренутак прихвата разговор, али само да би и даље одбијала могућност да попусти, да се би дозволи да замисли да стварно чини нешто такво. Сада је то већ смиренији разговор, који мени, признајем, увек више прија од препирке. Прија и Маши. Често ми тако „филозо-

фирамо“, не само да бисмо разрешили неки наш спор, него да бисмо – вече зна да се отегне – некако испунили време. После једног сата ни она ни ја више нисмо сигурни како је све почело и око чега смо се спорили. Већ је одложила игле и плетиво, умилала се и обукла спаваћицу. Сада ће лећи поред мене на кауч. Моји кишобрани одавно су на своме месту, на своме месту сам и ја. Видим да јој се спава па је левом руком објумљујем око струка. Она то воли, да јој својим телом грејем леђа. Цеки је већ заспао. Он својим леђима греје моја леђа.

Маша је заиста чвршћа од мене. Таква је била још док је била дете, када се с њом још нисам био ни упознао. Виђао сам је у то време како пролази поред наше куће. Цела њена појава, ход, држање главе, израз лица, били су слика одлучности. Још док се нисмо ни упознали, ја сам је тако добро познавао. Она мене за то време није ниједном видеала. Одложио бих књигу, стао испред завесе и чекао да наиђе Маша. У ствари, није она тада још била Маша, име јој још нисам знао. Био сам, наравно, узбуђен, и док сам је чекао и док је пролазила, прво повремено с мајком у једном смеру, у прилично устаљено време, па онда у другом смеру, у мање устаљено време. Тако четири године, па четири године док је ишла у гимназију, без мајке. Пролазила је редовно ујутро и у један сат, па следеће недеље нешто пре два и нешто после седам увече, или од касног пролеће до ране јесени предвече. Суботом и недељом није пролазила, али дешавало се да прође, некад сама а некад с мајком. Тако добро сам је познавао да сам на њеном лицу видео све лепо или ружно што би у школи доживела. Њену мајку нисам ни примећивао. У ствари, на почетку јесам, па је онда почела све више да бледи, док није остала само Маша.

Не могу ја одмах да заспим, мада се између Маше и Цекија брзо угрејем. Увек на каучу лежимо тако распоређени, никада Маша између Цекија и мене или Цеки између мене и Маше. Мој биоритам не да ми да заспим пре него што куцне одређени час. Не чујем ја тај откуцај, немам будилник, али и у заспивању и у буђењу тачан сам као тачан сат. И ову

тачност подарила ми је Маша. Стекао сам је још у оно време када је пролазила испод наших прозора. Сада тих прозора више нема, нема ни собе из које сам гледао Машу док је пролазила. Нема тамо, дакле, више ни мене. Нема ни куће у којој је била та соба. Била је то велика, лепа грађевина, и била је наша, моја и мога оца и мајке, којих такође више нема. Кућу су одузели, па су је касније срушили. Можда то значи да кућа није била наша, и да није била баш велика и лепа, зашто би је иначе срушили. Мени је била лепа, само због Маше лепа.

Одавде могу да видим то место, у ствари празнину коју је некада попуњавала наша кућа. Осим повремених пролазака, нисам ја у овај крај долазио још од времена када сам се упознао с Машом. Неко би сада рекао да нисам свраћао зато што не бих издржао навалу успомена. Ја се не бих тако брзо упуштао у такве претпоставке, није то са мном случај. „Одлуку“ да се „вратимо“ донели смо пре годину дана. У ствари, нисмо ми ништа одлучивали, нешто нас је овамо довело, као што нас је нешто на разне стране водило. Сада сваког предвечерја седимо и кроз прозор гледамо то место, чак и увече, када Маши обично нестане вунице. С малим прекидима гледамо и када о нечем филозофирамо. Ја гледам место где је некада била кућа, а Маша део улице којом је некада пролазила. У том смеру гледа и Џеки. Помишљам да је и он негде овде дошао на свет, па се можда нечега присећа. Ја то не знам, придружио нам се када смо боравили на Карабурми, још док је био штене, младо беспомоћно псето у срећном људском и пасјем свету.

Давно смо ми почели да филозофирамо, још док смо живели на Звездари, у напуштеној малој кући с три стране окруженој храстовима. Филозофирали смо и на другим местима, чак још више, али на Звездари се, говорим то и сада с најдубљим уверењем, најбоље филозофира. Не само због звезда које се отуда заиста најјасније виде, него и због погледа на град. Седећи испред наше „виле“, видели бисмо готово сва сазвежђа ноћног Београда. Горе стварне звезде а доле још стварнија светла града, због перспективе из које га

гледамо умањеног, са сажетим простором и невидљивим људима. Пред таквим призором и мисли се сажимају, не ба- ве се конкретним малим предметима или појединачним љу- дима, него уопштавају.

Јесам ли се ја то вратио у *време*, кад ево опет покушавам да повежем ствари и све ово причам? Био сам га сасвим из- бацио из употребе, још оног дана када сам сишао са брда цигле и сасушеног малтера. Боље је да време остане оно што је свих ових година било, песак што га ветар развејава. Могу ли се уопште сетити тренутка (да, тренутка) када је овакав живот почео? Уз одређени напор бих могао, у сваком случају било је то неке од преломних година. Опет, која го- дина на овом свету и у животу није била преломна? Када бих дубље закопао, могао бих да помислим да је скоро сва- ки дан био преломан. Али нека се нико не плаши да ћу сада почети да повезујем нашу судбину, Машину и моју, с „поли- тичким кретањима и друштвеним променама“. Одбија ме та врста веза, чак ни у романима, док сам их читао, никада ни- сам волео да сретнем људе који су марионете идеологије, политике и историје, где су у ствари идеје, политика и исто- рија главни јунаци. Више волим да завирујем у један зани- мљивији свет, онај унутрашњи што га сваки човек носи у себи. Нисам толико некултуран да бих стално лупао на туђа врата и прозоре са захтевом да ме пусте унутра, али када се врата или прозор сами одшкрину, не могу а да не завирим. Да, у конкретном случају то је мој свет, а стицајем околно- сти, ту је и Маша.

За разлику од врата и прозора, поклопци контејнера углавном су отворени. Можда се оно завиривање у сопстве- ни унутрашњи свет пренело и на контејнере, који су опет и сами помало унутрашњи свет. Увек у њих људи бацају не- што „своје“, ретко кад нешто „туђе“. Немојте сада да од ме- не захтевате да кажем због чега је то почело. Ништа о „спо- љашњим околностима“, о „политичким кретањима и дру- штвеним променама“. Само да кажем да је битка око тих ме- ста све већа. Маша и ја не спадамо баш у најсиромашније и

вероватно бисмо преживели и да не завирујемо. Ја за сваки случај завирујем. Код мене је то већ страст, равна страсти каквог љубитеља антиквитета. Маша је суздржанија, али завирује и она. Клупко вунице, плетеће игле, очуван сервис за кафу који је неком досадио, то би занимало Машу. Ја преферирам кишобране. Те одбачене и поново пронађене ствари уносе у наш живот и мало романтике: ја кишобране поправљам, па их продајем, Маша плете шалове, капе и рукавице, па их продаје. Она никада из контејнера не узима, ја, трпећи њене прекоре, понешто узем. Посматрао сам је једном из прикрајка, да видим да ли ће нешто да узме. Само је завирила унутра, није проверила да ли је иза дршке која је вирила неки сасвим солидан кишобран. Помислио сам да би то могао да буде њен леп поклон за мој рођендан. Толико сам ствари ја њој досад даровао, не само за рођендане. Али она је још једном демонстрирала своју чврстину. После тог огледа и ја сам престао да узимам, све док нисам наишао на следећи кишобран. Њима не могу да одолим.

Не волим, кажем, да се враћам у *време*, и ево, на пример, ја нимало нисам срећан што ћу сада да кажем да сам у својој сопственој кући у једном тренутку постао сувишан. Већ видим како иза једне безазлене породичне драме сви одмах траже спољашње околности. Очекују ли да ће видети огромну грађевину на високим стубовима, између којих витлају „ветрови историје“? Што се мене тиче, није ту било породичне драме, а камоли пресудних спољашњих околности. Једноставно, ја сам хтео да одем, а хтео је то и отац. Знам да мајка то никада није желела, мада то тада није могла да каже. Потпуно дакле супротно него у оној причи у којој је један отац рекао: „Оставите га на миру, он никоме не смета“, у моме случају такве речи могле су да дођу само од мајке. И није било никаквог „заузимања територије“, закључаних врата и гомиле избачених предмета. Осим оца и мене тада више других укућана није ни било. Све се десило у потпуној тишини и уз осмехе. Није ме то уопште болело, одлазак мислим, и растанак од оца. Нисмо он и ја имали шта да при-

чамо, као што ни годинама пре тога нисмо причали. Раста-
нак је био готово свечан, не баш уз фанфаре и ватромет, али
били су то можда најбољи тренуци у односима између нас
двојице. Не бих ништа имао против и да ме је загрлио, не
као несрећни отац који се опрашта с разметним сином, већ
као неко ко је схватио да је све дошло на своје место, да су
и његов и мој живот коначно нашли свој зглоб. Ипак, није
себи допустио да буде толико патетичан, није ми пожелео
„срећну судбину“. Лепо је од њега што ме је поштедео те
овештале фразе. Јер срећа је већ била ту, у самом моме од-
ласку, у чињеници да се коначно растајемо.

Живот је плетени шал, рекао сам у једном часу надахну-
ћа Маши. Том реченицом и данас се поносим. Видимо на
том шалу само неколико завршених шара и наслућујемо јед-
ну коју тек треба оплести. Између је невидљива шара сада-
шњости. Не могу те шаре баш да измерим одређеним вре-
менским јединицама или да их сведем на свакодневне рад-
ње док боравим с Машом и Цекијем у скровишту. У односу
на цео живот или његове велике комаде и цели дани и неде-
ље кратки су периоди, као што је мали простор пар улица у
којима изводим перформанс под називом „свакодневни жи-
вот“. Истина, овом „свакодневни живот“ могло би понешто
да се дода, у моме случају, на пример, „једног бескућника“,
али је чињеница да је за сваког, и за бескућника и за милио-
нера, живот првенствено „свакодневни живот“. И ако над
тим животом бдије нека сила, неки бог, то је „бог малих
ствари“, једнако мали и с моћима малим као и те мале ства-
ри. Верујем да тај бог пази да Машу не убоде игла у прст, да
се не поцепају платна мојих кишобрана.

Ипак, иза оног прозора с којег сам посматрао Машу није
баш све било прозирно. Отац јесте био прилично прозиран,
али мајка није. Она је била потпуно видљива и сада с пуним
уверењем могу рећи да сам је и волео. Од времена када је
отишла, а десило се то само пар месеци пре него што сам
напустио кућу, волео сам је више него када је била присут-
на. Али волео сам је и док је била присутна, истина нешто

мање, због оца. Њена веза с њим умањивала је моју љубав. После мајчиног одласка отишао сам и ја, односећи онај део љубави који је у кући после њеног одласка био преостао. Други део, онај којим је она волела мене, однела је она са собом. Воли мене и Маша, али другачија је љубав некога ко је још увек поред вас. Она које се само можете сећати, љубав некога кога више нема нешто је посебно. Иако на том месту љубави није више било, ипак сам после неколико недеља свратио. Оца тамо нисам нашао. Рекоше ми да је, „мада не тако стар“, у старачком дому. Пред будним очима оних који су ми то саопштили, записао сам и адресу, мени потпуно непотребну; нисам намеравао да оца посетим. Рекоше, отворено насмешени, да ће кућу ускоро срушити. Када сам то чуо, вратио сам се с улице да узмем још неколико књига. Онда сам се сетио Маше и помислио да ја за кућом могу да жалим само због ње. С прозора те куће некада сам је гледао.

Живот јесте плетење великог шала, али делови живота могу бити и мали, давно завршени шалови чије шаре нисмо заборавили. Залепршају повремено у сећању, у јасним бојама, као што су и ови које Маша плете. Када си већ почео да копаш, закопај дубље, говори ми неки унутрашњи глас. Не желим ја овде, на пример, да се представљам као начитан човек, али кад сам већ поменуо књиге, да кажем да сам их и читао. Око мене, иза оног прозора, у оној бившој соби највише је било књига. Нећу сада да набрајам ауторе и наслове, ни области које су ме занимале. Само да кажем да је ту било много књига. Библиотека без система, али широка и разноврсна, разноврсна и широка. И читао сам *дуџо*, тачно до одређеног тренутка. Некад су постојали мајка и отац, кућа, школа и књиге, Маша иза прозора, тачно до одређеног тренутка, а онда Маша, улице и изнајмљени кућерци. Онога дана када се поново појавила Маша, престало је и моје читање. То није разлог да ме потцењујете, нарочито не мој читалачки стаж. Истина, одавно ја не читам, али док сам читао, као што рекох, *чињао сам без њресџанка*, као што сам после тога *живео без њресџанка*.

Посетио сам у то време још једном кућу, боље рећи место на којем је некада стајала. Тамо, на Звездари, поред кућице у којој сам тада становао, Маша није пролазила. Некако сам на њу почео више да мислим када сам се попео на гомилу цигли и сувог малтера, па сам одлучио да останем неколико дана. Спавао сам на клупи под дрветом. Као да је неки заштићени предмет, када је кућа рушена клупа је остала нетакнута. Из гомиле шута извукао сам и један тек мало оштећен кишобран. Мој први спашени кишобран. А онда је наишла и права Маша. Не она коју сам само носио у мислима, него она која је некада поред куће пролазила. Тада сам јој први пут пришао. У ствари, Маша је застала и погледала горе, као да гледа у прозор. Је ли могуће да је она свих оних година знала да је посматрам!? Спустила је поглед па је угледала и мене како седим на гомили шута, као неки краљ на највишој кули свога срушеног дворца. Мора да сам изгледао величанствено на том узвишењу. Онда сам јој пришао. Сазнадох тада да јој је име Маша, па се и ја њој представих. Пођосмо заједно, ја носећи раширен кишобран, она цегер који је понела на пијацу.

У аутобусу за Звездару рекла ми је да нећемо имати деце, а ја јој рекох да добро размишља, да их у времену у којем живимо није лако подизати. Што се деце тиче, ја сам позитивиста, усуђујем се рећи, чак утилитариста. Сазнао сам на тој нашој првој заједничкој вожњи да су њени баш богати. Излетело ми је када сам рекао да је непромишљено да се из свога рајског благостања пресељава у дрвену печурку на брду. То је ствар врлине, одговорила је она. Боље се држати принципа корисности на начин који превише не угрожава принцип врлине, убеђивао сам је ја. Не иде то једно с другим, одговорила је она. Али твој живот са мном повредиће друге. Мени ће живот с тобом донети срећу, али други неће бити срећни, твоји родитељи..., рекао сам ја. Мој осећај каже ми да сам поступила исправно, а ја желим да живим с тобом, ма где и ма како живео, рекла је она. То ме је оборило. Престао сам да је убеђујем. Ипак, схватите, недавно сам остао без икога и ичега. Мислим да ми се док сам седео на

том седишту до прозора низ лице скотрљала бар једна само-сажаљива суза.

Маша се увек пробуди пре мене, а Џеки пре ње. Она зна када ћу да се пробудим и по обичају већ је изашла. Ту је негде, у близини, али не пред мојим очима, јер волим да сам првих пола сата сваког јутра сâм. И Џеки је негде напољу, њушка, запишава дрвеће, као да и он зна да његово присуство после мога буђења није пожељно. Нећу да ми ниједан становник овога срећног света, па били то и Маша и Џеки, квари почетак дана. Глава ми је тада најбистрија, присећам се неког сна ако сам сањао, планирам следећи корак после тог присећања. Искрсне у свести, као неки мали, завршени шал, и нека успомена. Некада их је било више, у време када је прошлост била тако заводљива. Па би ме онда завела будућност. Одавно то клатно поиграва без икаквих правила.

То што ми је у глави бистро не значи да свет сваког јутра видим у веселим бојама. Свет ми јесте леп у тих првих пола сата, али само ако у њему нема људи. Зато, не прилазите ми док се потпуно не разбудим и не попијем свој јутарњи напитак! Могао бих ја без људи и до саме ноћи. Ипак, не избегавам их по цео дан, знам да су ми у неким тренуцима неопходни. Понекад Маша и Џеки остану напољу и дуже од пола сата, као да знају да још увек путујем по свом унутрашњем свету. У том свету су и њих двоје, али не баш иза првог угла, него негде далеко, иза брда. Могао бих по својим стазама да скитам и неколико дана, а да на њих не наиђем. Зато их са чуђењем гледам док се враћају. Ко су ова жена и овај олињали пас, откуд они на моме поседу!? Треба ипак да прође неко време да бих се вратио из *времена*, да бих поново пронашао Машу. Још увек сам иза прозора оне велике куће. Тамо ја седим и читам, чекајући тренутак када треба да устанем и погледам напоље. Али, овде има толико шалова, толико капа и рукавица! Мора да их је плела нека жена. Да ли је особа која сада гледа кроз прозор та жена? Као да сам је некада негде видео. Где сам ја сада, овде или тамо?

Сетио сам се јутрос и наше синоћне расправе. Добро је што Маша није била ту, иначе не бих могао да одолим да наставим наш спор. Све ми је, као што рекох, у глави било бистро и био сам спреман да вечерњим тврдњама додам неколико јутарњих аргумената. Да ли да сада кажем око чега смо се спорили? Боље да ништа не откривам. Лепше је да шетам својим стазама, да заборавим Машу. Али сама помисао да треба да је заборавим чини да ми се она препречи на путу, да заклони цео видик. Да ли бих под одређеним околностима то учинио? Шта учинио, који то грех? Па, рецимо, када би то њу спасло...? Зар није већи грех то што не чиним тај грех, јер када бих га учинио ти би била спасена? Не бих ја била спасена, а не би ни ти. Тако моралан човек не би поступио, чујем из даљине Машин глас. Моралан човек држи се својих принципа, не обазире се на околности, каже Маша. Али када би под тим околностима наступиле конкретне екстремне околности, са сасвим одређеним последицама, да ли би тада...? Она ме гледа. Како нешто тако могу да помислим? На њеном лицу видим очајање. И не видим само лице, него и руке и игле како све спорије плету, како почињу да дрхте.

ТРАКТАТ О ТИШИНИ

Причу би, дакле, требало испричати о нечему што се причуло, начуло, једва, лоше чуло. Из збрке звукова и шумова потребно је издвојити нешто што нико не чује, нико не види, нико не осећа, нешто нечувено, и затим о томе причати другима. Прича се скрива у нечујном, у невидљивом, и открива само пажљивом чулу.

Ја имам то чуло. Ја сам ухо и увек чујем, одлично чујем, оно што се једва чује. Ја сам око које све види. Није потребно ништа измишљати уколико поседујете чуло којим раскопавате заборављене језике, откривате трагове сенки у непрегледним библиотекама, или, на влажним зидовима хотелских соба препознајете додире. Машта је само јалова замена за одсуство тог чула.

Пробијам се простором, најпре вертикално, кроз буку звукова, и чујем дисање тела мога сина који спава. Чујем, затим, како горе, на спрату, изнад собе мога сина, неко прстом клизи преко редова приче коју чита. Видим како је ветар померио завесу на прозору стана који се налази одмах испод крова. Јасно чујем слетање птице на кров. Чујем померање облака, далеко изнад крова, чујем и видим, одмах, како се тај исти облак на истоку згушњава у кишу, чујем како се топи лед на некој планети, чујем апсолутну тишину свемира.

Пробијам се простором, потом, хоризонтално, кроз буку звукова, чујем, али и видим, иако леђима окренут прозору, како пролазник руком додирује шал, чујем пад светлости на плочник у суседној улици. Моје чуло сада је окренуто ка северу. Чујем, видим и осећам све боље, на пример, како се у Мађарској, у кући у којој никада нисам био, нокти нечије руке заривају у постељину. Чујем последњи тон песме коју

пева лађар на Волги, чујем како у Астрахану спава јагње, видим како се кроз једну шуму у Финској креће ловац, има патроне, пушку и пса који дахће. То јасно чујем. Али, чујем и како је кожа ирваса додирнула кору стабла.

Сада се пробијам у времену, кроз буку звукова, и чујем пад Бекетовог тела на париски плочник, чујем звук снега који додирује кров бараке у Аушвицу, тај додир је нежан, благ, скоро неосетан, чујем кретање прстију Камиј Клодел по Роденовој кожи, чујем звук Вермеровог киста и шкрипу Монтењевог пера, чујем, не напрежем се, не ослушкујем, чујем потпуно јасно, као да је тај звук бука, чујем како се плик на рани губавца у себи ускомешао, знам да ће ускоро пући, али се не задржавам довољно дуго да сачекам звук тог распрскавања, идем даље, чујем пад хлебне мрве коју је Тома Аквински после више дана успео да испљуне, тај звук смрди, Тома се, задовољан, блесаво осмехује, и тај смех такође јасно чујем, и чујем крик жене у Нероновом сну, њен крик није пробудио Нерона, чујем његово равномерно дисање, чујем пљусак Цезарове крви на под Сената, али нико други не чује звук тог пљуска, то ме чуди, звук је гласан, одјекује, распршује се кроз простор, помешан је, додуше, са другим звуцима, али опет, јасно се разазнаје, његова крв има звук црне боје, и чујем звуке Артемидорових визија, чујем Диотимин плач, она плаче зато што није позвана на гозбу, ослушкујем звук кретања кукуте кроз Сократово тело, чујем последњи Сократов уздах, и јаук његове последње мисли. Чујем шкрипу Спинозиног кревета.

Али, грешите уколико мислите да присуство књига гуши моје чуло, да ћу се изгубити у прабини библиотеке и постаћи неосетљив на сензације које испуштају заточеници баналних светова где све ври од злобе, зависти и страха. Котлови Пакла нису ми недоступни, пламен није уништио архиве. Савршено добро чујем и видим сподобе које као инсекти гамижу улицама. У блату су остали трагови копита. Јунаци су утекли од злочина под сигурне сводове поеме. Крију се у крзну стихова које је испевао слепи гуслар. Препознајем тачкаст траг Вукове штуде.

И још даље. Захухталим возовима, бродовима, саоница-ма освајам прострaнства свих седам континената. Забијам метално копље у лед Антартика, рањавам сечивом немо лице Сфинге, пљачкам благо Инка, вадим пуне амфоре из потонулих галија. Крвари срце мамута негде у Сибиру. Тело у белој мантији мирише на ванилу. Безуба уста изговарају благослов. Носиљка ишчезава у тами катакомби.

Бетонско двориште истражног затвора прекривено је траговима које само ја видим. Истина, моћно здање сада има другу намену. Са прозора су ишчезле решетке, неки зидови су срушени, ћелије су постале луксузни апартмани, а на фасади су израсли китњасти балкони. Иследник је спрао крв белим рукавицама. Али, залуд маскирања, вештачки травњак хотелског ресторана само је јасније показао мрље од крви. Келнери су насмејани, носе рукавице и лептир машине.

Архивска вина мирују положена на полице као досијеи. Ипак, зидови остају и када су срушени, задах уходе не ишчезава после чаше лековите воде. Крици жртава путују слухом злочинаца. Лутка у излогу робне куће препознаје управника затвора у недељној шетњи. Осмех сина не отапа очев грех.

Наравно, залечићемо савест испарењима бањске воде, испружити уморно тело у лежаљци на тераси хотела, погледом додирнути беле планинске висове. Али кадтад, то је извесно, суочићемо се са тишином у којој је записан сваки траг. Пашће шишарка са бора на кристалну стазу, тврдо срце што мирише на смолу котрљаће се низ падину у све дебљем белом огртачу. Јер, и то морамо знати, невидљива рука покренула је механизам вергла, метални зупци додирнули су струне, час је и да се иследник исповеди, свеједно да ли је своју злочиначку прошлост камуфлирао стиховима, мемоарима или великодушним гестом мецене.

До приче је само корак.

Јесење кише учиниле се путеве непроходним. Точкови тону у глиб, фијук бича рањава коњске сапи, фењер се љуља на ветру. Пламичак трепери у стакленом кавезу. Издужене

сенке нестају на ободу приче. Свежањ кључева зецка у руци. Коју браву отворити?

Гримаса жртве освануће на лицу убице. Исповест изговорена дрхтавим гласом у свакој свести добиће нову верзију. Јер, током дугог процеса, који ће на полице библиотека наслагати томове и томове нових књига, изрониће несрећно детињство као олакшавајућа околност. Није све изгубљено. Порота има разумевања. У оку осуђеног цакли суза. Клима је тада била сурова, стазе завејане, завијање вукова ледило је крв. Сенка бодежа у ђачкој торби путовала је од сеоских школа до задимљених кафеа Париза, Цириха, Беча. Речи филозофа разводниле су се у дугом сутону још једне цивилизације. Освануле су барикаде, понижени кренуше у бој. Напуштена стада лутала су брдима и долинама Аркадије. Топови са “Ауроре” отворили су ватру по мртвом ткиву. Са сваким посрнулим телом на степеницама Адмиралитета у Сан Петербургу угасила се по једна прича. Бојни отрови у шумама Галиције избрисали су знаке интерпункције из недовршених биографија. Кости ће, нема сумње, једном бити уредно инвентарисане. Пре тога ваља претопити златне зубе, бурме и прстење у сигурне полуге где нема места за успомене и сведочења. Пригодним говорима, ордењем и бистама избрисати трагове крви.

Кључ откључава још једну браву, још један досије. Тоне књига ваља написати да би се исповедио очајник који се родио уморан, исцрпљен богатством опљачканих подрума. Нигде трага бодежу у ђачкој торби, само шуштави станиоли чоколадних бомбона, Андерсенове бајке, златно налив перо. Марципан на порцеланској тацни, мирис чаја од поморанце, витраж на прозорима салона, цветни парфем гувернанте. Док учитељ клавира стрпљиво чека у предсобљу, дечак, још увек сањив, полако скида свилену пиџаму. Само једна деценија дели га од коначног разодевања у хладном логорском купатилу. Младеж на десној руци сакриће се у последњој цифри истетовираног логорашког броја.

Враћам се себи, слушаам и чујем како се на ободима мојих крвних судова скупља маст, видим померање камена

у свом бубрегу, чујем како киселина разједа зидове мога желуца, чујем и како се семе комеша, питам се да ли ће се мој син пробудити од тог звука, толико је јак, послушкујем, смирујем се, мој син и даље равномерно дише, још коју годину, и његово ће се семе узнемирити, отвориће се још једна архива, и записи предака започеће нову причу. Чујем како пуца капилар мога ока, тај звук је такође јак, али се разликује од звука кретања мога семена. Сви звуци се разликују, и ја их све послушкујем. Ослушкујем звук свога ослушкивања, чујем, затим, звук свога мозга, његова кора се набира, и то се, такође, јасно чује, а ово набирање има звук урлика побуне против свих звукова које чује, и од којих луди.

Имам разумевања за свој мозак, и њему је, као и мени, потребна тишина, свакако не она апсолутна, божанска, у којој се ништа не чује, него тишина у којој се нешто једва чује, тишина у којој бих могао чути оно што нико никада није чуо, о чему бих потом могао да напишем причу. Али не постоји таква тишина. Сваки звук је гласан, свет тутњи, у гробовима је весеље, авети гласно певају, и то такође чујем. И уопште, чујем све, зато што се све добро чује. А оно што чујем ја, чују, претпостављам, и сви други. Не могу их ничим изненадити, не могу им испричати ништа што већ не знају. Немам причу.

ЧОВЕК КОЈИ ЈЕ ЖИВЕО У СНОВИМА

*Жак: Ничеџа нема... све су њо ушваре у нишџавилу:
еџо шџа смо.*

*Абел: То није истџина, бугуђи га џаџимо.
Габријел Марсел*

– Не, не разумеш ме, рекла је она. Нисам мислила оно што се уобичајено подразумева – да неко живи у сновима, у неком лепшем свету који, при томе, није свет ове стварности и свих проблема које она носи. Не знам како да ти објасним.

Замислила се. Пијанац за другим столом, иза њених леђа, клатио се као да се колеба да ли да падне на под или њој на раме, али га није примећивала.

– Знаш ону кинеску причу: о типу који је заспао, сањао да је лептир, па када се пробудио више није био сигуран да ли је човек који је сањао да је лептир или је лептир који сања да је човек?

– Чуанг-Це, рекох.

Знам, није била прилика за доказивање учености. Али ситуација је била мучна и проговорио сам тек да бих нешто рекао. Препун кафић, пола пијаних, сви мокри од блузга-вице на улици, а кроз излог се види само сиви застор онога што се, у недостатку бољег термина, назива даном. Идеално време да вам неко прича о нечијој смрти, а да се у све то меша још и љубав.

Она је потврдно, али и сасвим одсутно кимнула главом. Не знам ни да ли ме је чула.

– Када сам се запослила у том бироу – можеш мислити, мој први посао после толико година чекања – одмах сам улетела у гужву. Била су то добра времена: сјајна плата, али радно време није постојало. Дођеш ујутро, изађеш увече, а

када ухватиш слободне дане препун си пара, не само зато што си добро плаћен већ и што немаш времена да их трошиш. Није ми такав живот много сметао; ионако сам се, пре него што сам се запослила, осећала страшно усамљеном, као никада у животу, па нисам осећала неки губитак што немам више тог, такозваног слободног времена. Нема горег времена од тога када га проводиш сам, између четири зида или се насумице шеташ улицама.

– У таквој ситуацији је немогуће не упознати добро све оне са којима радиш, чак и људе који су, на први поглед, сасвим неупадљиви какав је он био. Заправо ми је на њега скренула пажњу једина колегиница. Он је невероватан тип, рекла је. Кад год га ујутро видим, помислим: Боже, како ће овај издржати: изгледа као неко ко није спавао целу ноћ. А када се посао увече завршава, изгледа сасвим друкчије: баш обратно, као неко ко се одлично наспавао.

– Тако сам из радозналости почела да га посматрам и убрзо, са запрепашћењем, установила колико је колегиница била у праву – данас мислим да ни она, у ствари, није била свесна колико је била у праву; једноставно га је сматрала неком врстом, како то Американци кажу, воркохолика. Али, ствар је била невероватна.

– Ујутро је долазио потпуно испијен, блед, лелујав. Не би проговорио ни реч, сео би за свој сто и почињао да ради. Што је дан више одмицао, мењао се: боја му се враћала у образе, покрети постајали сигурнији, а на самом крају би постао и причљив – једино што другима, потпуно исцрпљеним, не би било до неке приче, те је тешко проналазио саговорника.

– Радозналост је проклета људска особина која нас у свашта може одвести; њему ме је тада једино радозналост привукла. Натерала сам себе, онако уморна, док су други тупо климали главама видећи га искључиво као типичног гњаватора, да почнем да причам са њим. И тако смо после посла одлазили негде на пиће, скоро сваки дан.

– Уопште није био гњаватор. Напротив. Био је занимљив, шармантан, духовит. Колико ујутро није било могуће од

њега извући ни реч, једва би процедио оно „добро јутро“, толико је увече, после целог дана пакленог рада када су мени и свима другима од умора подрхтавале ноге и руке, био расположен за дуга дружења и искрено несрећан када би приметно да мени пада глава и да је крајње време да ме одвезе кући. Тако сам му једном приликом и рекла оно опажање о њему, јутарњем и вечерњем.

Чудно је да често у животу најачи утисак оставимо када изрекнемо нешто до чега нисмо сами дошли, нешто што смо од других чули. Тако се десило овај пут: ништа није рекао, само ме је гледао дуго и пажљиво и после тога, много више него раније, почео да тражи моје друштво. Јер, у почетку ми је деловало као да га трпи у недостатку бољег.

Пијанац иза њених леђа се коначно одлучио да заспи за својим столом, оборивши главом пуну чашу неког жутог пића, вињака вероватно. Зурио сам кроз излог кафића и учинило ми се да смркава; али у оваквом децембру то није представљало неку помена вредну промену.

– Тако су наши изласци на пиће, после бироа, постали редовни и трудила сам се да што дуже седим; што се њега тиче, чинило ми се да је могао седети бесконачно, све до часа следећег одласка на посао.

– Нисам сигурна да ли ме је тада физички привлачио или је опет била у питању радозналост, женска знатичеља. Било је то крајње необично и скоро да се нисам нашла у сличној ситуацији. Нисам уображена, али знаш и сам да сам жена која привлачи мушкарце.

Знао сам то одвећ добро. Не само уопштено, не само када су мушкарци у питању; одлично сам знао колико може привлачити једног мушкарца, тим својим лелујавим, као помало збуњеним покретима којима је поправљала косу или палила цигарету. Мада сам, упознавши је боље, постао уверен како је та збуњеност била варка.

– Дакле, никада ништа, никаквог покушаја, никаквог додира осим случајног, којем је одмах следило муњевито, као уплашено повлачење. Што је тако дуже ишло, постајало ми је све... загонетније. А то значи да ми је он постајао све привлачнији.

Што јој је, по свој прилици, једном недостајало код мене. Увек јој је све било јасно и једноставно када сам ја био у питању. Рационални адвокат. Можда је и била у праву, на неки начин. Мада не сувише рационалан, не бар када је она била у питању.

Као да се и она нечега сетила, насмејала се зурећи кроз излог у оно што је могао бити дан, сумрак или било шта друго или десето на овом свету.

– Знаш онај виц: тип има љубавницу и други га пита шта ради са њом. Па тако, одговара тип, на пример, дођем ја јуче код ње, па је гледам, гледам, гледам, она скува чај, пијемо чај, ја је гледам гледам, гледам. Па шта ћете данас, пита други. Отићи ћу код ње, па ћу да је гледам, гледам, гледам, она ће скувати чај, ја ћу да је гледам и гледам. Па, хоћеш ли је икада креснути, упита онај запрепашћено. Знаш шта, одговара тип, имам код куће једну коју могу да крешем када хоћу, али не могу да је гледам.

– Мудар виц, рекох пажљиво је гледајући.

– Посумњала сам, наравно, да је нешто слично у питању. И када сам посумњала, схватила сам да, и после толико времена проведеног заједно, не знам скоро ништа о њему. Мислим с ким живи, и такве ствари. Причали смо о свему и свачему – хоћу рећи, он је причао – од архитектуре па надаље, али када је говорио о себи, причао је искључиво неке анегдоте из прошлости, нешто што се односило на окончано време.

Мало ме је збунила овим изразом: окончано време. Просто није припадало њеном речнику, бар не онаквом каквим сам га знао. Али, људи се мењају, што увек заборављамо или не желимо да знамо, јер свака промена уноси несигурност у нашу слику света – у нас саме. А вероватно је, помислио сам, израз заправо био његов, једном нехотично, несвесно преузет, онако како узимамо гестове или речи оних са којима проводимо много времена па нам и остану када њих нестане – траг, успомена.

– Схвативши то, постала сам сигурна да је ожењен – и да је најспретнији лажов којег сам у животу видела. Шта ти

жена каже што остајеш овако дуго ван куће, упитала сам једном изнебуха, прекинувши га у пола реченице. Погледао ме је... па, не могу тачно одредити тај поглед. Хоћу рећи, било је ту искреног чуђења, довољно да поверујем у оно што ми је рекао, после кратке тишине. Да нема никакву жену, да живи сам. Али било је ту још нечега, крајње необичног, крајње чудног што сам осетила и у том погледу и у питању које одмах, некако муцаво, уследило. Одакле ти идеја да имам жену, питао ме је.

– Нешто није било у реду. Не у смислу да ме је лагао, било би крајње глупо тако лагати, а он је био најинтелигентнији човек којег сам икада срела – на ове њене речи ја помало нервозно угасих цигарету у мокрој пепељари – већ нешто није било у реду, постојало је нешто друго, крајње необично, нешто због чега се и на најједноставније питање не може одговорити једноставно: са да или не. Дакле, нешто што уобичајено, са својом свакидашњом памећу, не можемо схватити.

Не, то нису биле њене речи, не оне које сам памтио већ годинама, а добро сам памтио шта је говорила, чак и где и којим покретима је те речи пропраћала, јер су њене речи увек пратили њени покрети, ка коси, дугмету на блузи или саговорнику, поготово када би изговарала нешто што је сматрала важним. Али не сада; седела је непомична, скоро укочена са таквим лицем; само су се усне померале испуштајући раван, скоро монотон звук који се, ипак, неким чудом, обликовао у разумљиве речи; очи су зуриле негде преко мог рамена, тек повремено би клизнуле до мог лица или излога кафића на којем је сиви застор био замењен црним зазором онога што се сада могло звати ноћ. Да, људи се мењају; и то је једна од чињеница коју, ма колико је гласно изговарали као овешталу баналност, наша свакидашња памет одбија или, можда, не може да схвати. Као ни смрт, уосталом.

– Али допао ми се његов одговор, допало ми се што је тако, и ту чудну сумњу сам, или тачније, то чудно сазнање, потиснула. И била сам задовољна тога часа, али опет збу-

њена. Била сам сигурна да није педер, помислила сам да је импотентан, мада ми није тако изгледао, али то је ствар са којом мушкарци увек могу да те изненаде.

Онда када се, међу нама двома, ишта такво дешавало, мени се, са њом, дешавало управо то. Не знам да ли сам јој спадао у поменути изненађења и нисам имао воље да је питам.

– Тако сам га, једно вече, позвала да одемо код мене. Следећи дан нисмо радили, управо смо били завршили један велики пројект и прослава је почела још у бироу. Била сам мало пијана и све ми се чинило једноставним.

Застала је.

– Превише једноставним. Све је ишло лако, осим што је сва иницијатива била моја. Дошли смо код мене, насула сам пиће, увалила сам му се у крило... и све је било у реду, осим што се он понашао као да... као да смо годинама у браку, па сада, ето, мало рутински, после седељке.

– Али, свеједно, била сам срећна што је до тога уопште дошло. Можда ме је све заједно, и пиће и та брачна атмосфера, некако умирила и убрзо сам заспала. Пробудило ме је његово устајање, али у први мах нисам обратила пажњу, мислила сам да иде до WC-а, но чула сам звукове облачења, помало у неверици отворила очи, облачио се журно, као човек који ће негде закаснити. Куда ћеш, повикала сам, морам да идем, морам да идем, понављао је скоро избезумљено и изјуррио напоље још увек се, успут, облачећи. Није било ни три.

– Све то заједно, то брачно понашање у кревету и тај нагли одлазак, избезумило ме је, осетила сам се пониженом – ту се насмејала, са оном потребом људи да збијају вицеве када причају о нечему што их је истински погодило, можда да би сву оштрицу доживљеног макар у причи ублажили, можда зато што се боје да својом искреношћу на сабеседника делују само неуверљиво – и увређеном. Изгубила сам памет, вртела сам се једно време по стану, тачније јурила у круг, бацала се на кревет и затим окренула телефон.

– Не, није ми дао свој број, било је то још нешто необично, заправо мислим да није тада имао ни мој, није ми га ни

тражио, јер сретали смо се увек на послу и дружили се после, али узела сам га од секретарице у бироу, дала ми га је саучеснички ме гледајући, само немој правити глупости, казала је, никада се не ваља први јављати. Окренула сам број и звонило је док ме централа није избацила, затим сам опет звала, онда погледала на сат и схватила да је прошло неких десетак минута од његовог одласка, по броју сам знала да је становао на другом крају града, не, нисам имала његову адресу, покушавала да се смирим, па онда поново окретала број.

– Био је то, у ствари, почетак кошмара, само то још нисам знала. Сећам се да ми је време пролазило ужасно споро, мада ми се данас чини да никакво време није ни пролазило, нешто као у страшном сну, звала сам, звала, увек исти звук звоњаве, не знам да ли си приметио да сваки апарат има свој, карактеристичан, звук којим се оглашава сигнал када се веза добије, заувек сам те ноћи упамтила тај звук, чујем га често у сновима. А онда, већ је свитало, односно небо је почело да бледи и негде из суседне улице сам чула звукове првих аутобуса, отворила сам широм прозоре и нагла се, као да сам потајно желела да испаднем. И на самом крају моје улице угледала сам његова кола.

– Чудно је како сам одмах била сигурна да су то његова кола. Није то био неки нарочито редак модел, ни боја, али обукла сам се некако и појурила низ степениште. Да ме је неко видео, био би сигуран да види лудакињу; жена навратанос обучена, чини ми се у папучама, не сећам се, јури низ степенице и потом улицом, док напољу свиће, некако чудно и неуверљиво, као ових дана.

Жалила ми се већ да има несанице, што није било уобичајено за њу, онакву какву сам је једном познавао, али се нисам нарочито зачудио, чинило ми се то прилично нормалним, пошто сам знао шта је све преживела – пошто сам мислио да знам шта је преживела.

– Дакле, била су то његова кола. А он је био за воланом, главе забачене уназад, потпуно непомичан. Почела сам да вичем и лупам о стакло, није се ни померио, уплашила сам

се да му се нешто није десило, срчани удар или нешто слично, отворила сам врата и дрмусала га, није се ни померио, почела сам једног тренутка да врштим али ме нико није чуо, или нико није реаговао, спреман да тек вири иза завесе у жену која вршти, у зору, наспред улице. А онда сам се некако умирила и тада сам опазила да дише, једва приметно, али врло правилно.

Сада је заћутала, укоченог погледа који је мотрио преко мога рамена, некуд – управо тако: некуд. Био сам сигуран да тај поглед не зауставља наспрамни зид кафића са неком глумом сликом која је ту висила – приморски град, црквени торањ, море и барка, једна од оних наводних ведута уз које би се могло прикачити име ма којег приморског града што има торањ и барку, дакле слика призора који би могао бити било где, па тако и нигде, нестваран, изгубљен, мање постојећи од најсуманутије маштарије – дакле, да тај поглед продире и даље, у неко непознато некуд. Ја сам одавно, откако сам о томе почео да размишљам, веровао да тајна постоји; али се та вера заснивала на књигама које сам прочитао, на ономе што сам размишљао, дакле на разуму, логици, ако се може уопште назвати вером осећање које на њима почива. И једном, давно, када сам јој о томе говорио, сећам се да је била збуњена, није ме разумела или је одбијала да ме разуме. А сада, ја сам остао на истом, да теоретизирам о тајни, а знам да се она са њом срела онолико непосредно колико се човек може срести са лицем тајне, а да не пређе неку невидљиву границу, оде на другу страну где га нико од нас, са ове стране, више не може видети ни чути. Ма колико да су њене речи и понашање сада били чудни, а једва да смо се, који пут случајно срели за све ове године – она је ипак била ту, можда само још увек, можда још који час, али је била ту; и ако би се човек напео, могао је чути њене речи, мислим не чути механички, као збир гласова који нешто значе по тврдњи речника, већ их истински чути. Мада је тој могућности сметало што су њене речи сведочиле о тајни, о суочавању са њом, и то је једина истина иза које сам спреман стати; можете тајну назвати и лудилом, њеним или туђим, свеједно, обманом у коју је неко увукао искористивши

тренутак њене некакве слабости и усамљености да је натера да у безумно поверује, свеједно, све је то тајна коју нико од нас, што о свему томе тек паметујемо, не може истински разумети. А заправо ни она, која се са њом суочила; јер разумевање, можда, захтева прелазак преко те границе, и зато тајна заувек остане тајном, јер онај који успе у њу да проникне одлази некуда, одакле његов глас не допире и више нам ништа не може објаснити.

– Иако сам установила да је жив, био је тај сан довољно чудноват да сам могла нешто учинити, рецимо звати хитну помоћ, али ми то некако није пало на памет. Ушла сам у кола и села покрај њега. Били смо чудан пар, обоје потпуно укочени, само је он имао склопљене очи, а ја широм разрогачене, сећам се како ме је болела светлост што се постепено ширила улицом. Не знам шта су помислили они што су крај нас пролазили, ако су пролазили, јер њих се не сећам, сећам се само његовог дисања што сам га чула чудно јасно и разговетно, ма колико било тихо, и те светлости што је сваког часа све више болела. Не знам колико је то трајало, не знам колико је могло трајати.

„Не знам“ су речи и које је она, у читавој причи, најчешће изговарала. Можда бисмо сви, када бисмо озбиљно размишљали о свом животу, то чинили.

– Онда је отворио очи и једно време гледао кроз шофершајбну, па у мене, али дуго – или се мени тако чинило – није било никаквог израза у тим очима: ни препознавања, ни чуђења, ни љутње, ни радости, ништа – једноставно, празан поглед о каквом сам понегде слушала или читала, али га никада нисам видела, нити га могу описати, нити то, у ствари, може замислити ико ко га није видео. Затим се, постепено, израз рађао у тим очима; буквално рађао, помаљао полако; чинило се као да препознаје свет. Тако је гледао и у мене, дуго, постепено ме препознајући или упознајући и ја сам вриснула и тада је тихо, помало одсутно рекао: откуда ти овде?

– Био је то почетак кошмара. Сазнавала сам ствари реч по реч, цедећи одговоре сатима, почев од оног почетног, упорног понављања, ти то не можеш разумети, па многих

сати упорног ћутања, скупљала једну реченицу из речи процеђених током читавог дана. Велики пројект који смо у бироу радили управо је завршен тих дана и сада смо, за разлику од ранијих дана, имали много слободног времена које смо проводили заједно.

– Најчудније је што сам у ту његову причу, када сам је на крају склопила, некако веровала, да је баш таква каква је и да не треба тражити друга објашњења. Није да нисам помишљала како би се требало обратити лекару, али не само да нисам никада то њему рекла, већ то нисам истински ни помислила. Знаш, била је то некако мисао о нечем нерелном, о нечему што знаш да нећеш учинити, као, ако ти се икада десило, када станеш на неку велику висину, на терасу, на врх неке високе зграде, и помислиш како би одатле могао скочити доле и та мисао, тога часа, помало те и привлачи, али добро знаш да то нећеш учинити, да нема никаквих изгледа да то учиниш. Тако сам помишљала и да се обратим неком психијатру, знала сам чак једног добро, забављала сам се са њим кратко, тек после гледајући га на телевизији, установила сам да је чувен, била сам негде затурила његов број телефона и чак сам га поново узела од једне пријатељице, али још записујући знала сам да га никад да нећу окренути. Једноставно сам била уверена да то мене би водило ничему, да ово није ствар којом се психијатри баве, за коју су они надлежни.

Изговорила је оно што бих је касније сам питао, као да унапред одбацује то питање, ту сумњу, али још и пре него што сам све чуо, помислио сам како се она тада нашла пред густом, тамном завесом, која је изненада прекрила свет и коју човек мора са грчевитом муком постепено да разоткрива покушавајући да види лице ствари, док се она, истовремено, обавија око њега, заплиће га, као мрежа, као замка. А тако сам се и ја тога часа осећао пред њеним лицем, које ми ништа није одавало, на којем нисам видео никакав знак, али ме је плашило и да га покушам тражити, мада сам, тога часа, једино видео њено лице и нисам више знао где смо, нисам био свестан ни тог смрдљивог кафића у којем смо

седели, ни глупих лица људи око нас, ни оне ноћи што је притискала улице и што се, у овом сату, ваљда и за друге звала ноћ.

– Укратко, прича је звучала овако: све што се догађа њему овде, заправо је његов сан. Ја нисам део његовог живота већ његовог сна, а његов прави живот се збива онда када ја мислим да спава. Када се, по мени и онима који га овде познајемо, пробуди, он је заправо заспао и сања. Покушала сам да га разуверим, питала сам га како је могуће да човек тако, из наставка у наставак, сања исти сан као да сања један паралелни живот. Питао ме је да ли се сећам својих снова, рекла сам му да врло мало сањам, а он ми је онда донео гомилу књига које су објашњавале да сваки човек у ствари пуно сања, али се сећа тек ретких снова. Према томе, ти не можеш ни знати шта и како сањаш, чак и ако сањаш. У тренутку сам схватила да мисли како сам нека врста његове творевине, лик из његовог сна који га једноставно куша питањима, али постоји само у сну, те тај лик из сна не може да сања. Тако сам га нешто и питала, он се озбиљно замислио и рекао да одговор не зна. Сасвим је могуће да ја постојим и сањам, мада није сасвим сигуран да ли и ја сањам све ово што се са нама збива или је реч о некаквим паралелним световима, да то надилази његову памет и о томе ми ништа не може рећи.

– Био је то једини пут да ме је одвео у свој стан, због свих тих књига о сновима и сањању којих је стан био пун – заправо је, осим кревета, једино то и било у стану. Кревет је био гвозден, војнички и хрпе књига су лежале по незастртом паркету; у плакару је било нешто одела, а највише ме је запрепастило што кухиње уопште није било, ни шпорета, ни фрижидера, чак ни шољице за кафу, чаше за воду. Објашњавао ми је да је његов живот, његов прави живот, сасвим друкчији, да је он тамо нешто битно друго него што је овде, али да се не сећа добро, онако како се ни ја не сећам својих снова, да се тако човек у сну не сећа своје јаве.

– Прича ми се учинила вероватном можда зато што је њу управо мој живот почео да доказује, више нисам знала шта се

дешава, шта је сан, шта је стварност, шта је лудило, истина или лаж, и да ли уопште има икаквих могућности, начина да се то разликује, дани су се спајали, заправо време је некако престало да постоји, све је била једна непрекинута садашњица у којој су се мешали речи, снови, све ово што сам ти испричала, а једва да ми је нешто више и рекао, мислим да је трајало данима док сам из њега извукла, а исто тако ми је све могао испричати у неколико секунди, у онолико времена колико је потребно да се ове речи изговоре, јебали смо се до изнемоглости, увек бих ја навалила на њега, као да га тиме желим задржати на овој страни, уверити га додирима да је ово стварност, мада ни сама више у то нисам била сигурна, али он би увек, пре или касније, одлазио, рекао је да не жели да се понови оно јутро када сам била поред њега, онаквог, сада је избегавао речи будан, заспао, сан, јава, дакле када сам поред њега онаквог седела сатима, да то не ваља, мада није знао да ми објасни зашто не ваља, да је то опасно, и када сам га питала зашто, само је рекао, па опасно је, и одлазио у онај стан са гвозденим креветом и хрпом књига на чудно блиставом паркету, а без чаше за воду, и онда бисмо се поново виђали у бироу, где је сада било мало посла, те смо могли брзо одлазити да бисмо имали што више времена да га проводимо сами, до часа његовог одласка, а знала сам, чврсто сам знала, да ће он, једном, отићи заувек, јер ничији сан, ма чији сан или кошмар ово био, не може трајати дуго, и није, касније, када се све завршило, схватила сам да је трајало тек неких двадесетак дана, мада је по мени, сада, по мом сећању, могло трајати годинама, или који сат, свеједно, као што човек који сања не зна колико је дуго сањао, и стално нагађам колико је шта трајало и изговарам ту реч, време, зато што сам тада схватила да она у ствари не значи ништа, време се опет пробудило онога дана када није дошао у биро, када сам ја по други пут отишла до врата његовог стана, ако се може звати његовим, и звонила и лупала и урлала, и на крају је дошла полиција и дуго су ме гледали као луду, хистеричну жену, и једва сам успела да их натерам да провале врата.

– А он је висио на довратку између предсобља и собе, рекох ја.

Тај део приче сам знао. Избезумљено ме је звала њена сестра, не знам ни где је ископала мој телефон после толико времена, ваљда сам био једини адвокат којег је знала, или је веровала како једном остварена блискост не пролази никада, а да је сада потребан не само адвокат већ и неко близак, не знам. Рекла је да је она у полицијској станици цео дан, да се десило нешто страшно и да су сви уплашени, није знала или хтела да ми ишта више каже, а сада могу наслутити и зашто.

– Да, одговорила је. И полицајцима није било ништа јасно.

И није. Ни њима, ни мени, нити икоме на овом свету није могло бити ништа јасно. Човек је висио на довратку, не нарочито високо, али се опет морао попети на нешто да би се обесио. Лепо. Тога нечега, просто, није било. Стан је тачно одговарао њеном опису, могао се једино попети на хрпу књига, али никакве хрпе није било на бар два метра од његових ногу. На телу никаквих знакова насиља, никаквих знакова отрова и – што је најгоре – врата су била два пута закључана, а кључ уредно у брави. Никоме ништа није било јасно и сасвим сам сигуран да ће тако остати заувек.

Не знам. Можда је лудило заразно, можда је оно некакав вир који нас усисава у себе, па све ствари и односи међу њима добијају друкчији и непрепознатљив лик, не знам – и ја стално изговарам ову реч, *не знам*, и једино знам да ћу је често и убудуће изговарати. И размишљао сам да су наши животи, можда, нестварни, да је права истина о њима заувек од нас скривена, и потом ми се изненада, сасвим неоправдано, као залутали брод у погрешној луци, јавила помисао да нас само патња оправдава, а управо тада се маска њеног лица изненада згрчила у болну гримасу и до мене је, као крик, допро њен шапат:

– Био је једини човек кога сам икада волела.

ФАНТОМСКИ БОЛ

И ако је већ била прешла педесету, иако се пре тога никада није бавила спортом, те године моја мајка је освојила прво место на Великом пролећном маратону. Претрчала је сва четрдесет и два километра, остављајући далеко иза себе неколицину прекаљених атлетичара. Новине, неке чак и на насловној страни, објавиле су фотографију на којој се види моја мајка како у шортсу, обливена знојем, руку високо подигнутих у изразу тријумфа, пролази кроз циљ. „Маратон је надасве мушка дисциплина“, јетко је прокоментарисао отац. Било је то све што је рекао. Никада он није много говорио. Брак мојих родитеља, ионако је био пре пословни уговор него љубавна веза. За њих би се тешко могло наћи места у романима Достојевског. У било чијим романима. Највише чему би се могли надати у оквирима таквих поетика била би можда кратка реченица: Средовечни пар поред којег у Карлсбаду пролази неко од Карамазових или каква туберкулозна књегиња мучена неузвраћеном љубављу. „Ти знаш да ја никада у животу нисам потрчала“, рекла је касније мајка, одговарајући ми на питање које нисам поставио, иако сам хтео, „али одлучила сам да трчим зато што то нико није очекивао од мене. Тако сам мислила на почетку. Али када сам потрчала, све се променило. Постало ми је јасно да ја у ствари не желим да трчим него да побегнем. Сви који беже трче, зар не. Можда није у реду да то кажем, али хтела сам да побегнем од твог оца, од тебе, од ове куће у којој се гушим, од овог несносног града, од свега. Да сам имала снаге, наставила бих да трчим и након проласка кроз циљ. Трчала бих све док се не срушим од изнемоглости. Можеш ли ми опростити?“ Наравно да сам опростио. Сви ми бежимо од нечега. Али ствари су кренуле

наопако. Изгледа да је трчећи на том проклетом маратону мајка повредила неки мишић. Или нерв. Јер, када се после неколико дана лишће на тричавом ловоровом венцу њене победе сасвим осушило, започела је серија несносних болова у листу леве ноге и калварија наших потуцања од једне до друге лекарске ординације, у којима су нас чекале истоветне дијагнозе: „У медицинском смислу, са госпођом је све у реду. Сви резултати су добри. Ми ту ништа нисмо у стању да урадимо.“ Коначно, очев пријатељ, професор Медицинског факултета који је такође прегледао мајку, одвео нас је на страну и рекао: „Мислим да се овде ради о фантомском болу. Он се обично јавља после ампутација, али постоје случајеви када се јавља у здравим удовима. Психогеног је порекла. Неко нешто потисне дубоко и потиснути се садржај, спречен да се пробије до свести, манифестује као физички бол. Може да буде веома јак. Да ствар буде гора, будући да нема физиолошких промена, аналгетици немају никаког дејства.“

Некако у то време помно сам ишчитавао Парацелзусов спис *Treasure od Treasures for Alchemist*. И неочекивано наишао на запањујуће тачан опис „болести“ моје мајке. Парацелзус је давао лекарима за право. Са њом је било све у реду. Узрок свих патњи, свих тих непостојећих а несносних болова, био је безначајни злодух. Парацелзус га назива *Schmiitz*. Догађа се да тај ђаволак, демон, шта ли је већ, из чисте злобе неке притиска нерв. Парацелзус прописује и лек. Облоге од мешавине прокуване коњске мокраће, сумпора и шалитре. Предложио сам мајци да се подвргне тој алхемијској кури. Али она није хтела ни да чује. „Никада!“, узвикнула је. „Све и да није празноверица. Чак и да сам сигурна да би ми то донело излечење. Не! Никада! Ни по коју цену.“

Прошло је неколико месеци. Болови се појачавају. Лека нема па нема. Обузета очајањем, мајка једини излаз види у ампутацији ноге. Или у самоубиству. Или, најбоље, и у једном и у другом. Леш без ноге, сматра, сигурно не може осећати бол. Тешка срца одлучујемо да се повинујемо њеној

жељи. Жена и мајка без ноге је ипак жена и мајка. Али сада почињу компликације. Ужаси добронамерности. Кошмари законских регулатива. Испада да је ампутацију немогуће обавити. Један за другим, хирурзи са индигнацијом одбацују могућност да ампутирају здрав уд. Позивају се на етику: „Ми смо ту да лечимо, не да сакатимо.“ Отац је ван себе од беса. Тај тихи човек једног поподнева одбацује оклоп свог ћутања и каже: „Гебелс је негде записао да је свет у коме се среће Хитлер, свет апсолутне судбине, свет у коме ни успех нема смисла. Није ли ово доказ да је Хитлер у ствари победио? Да више нисмо власни располагати сопственим телима?“ По изразу његовог лица прекаљеног дуготрајним безмолвијима не може се закључити да ли критикује ту победу или јој се радује. Већ полако губимо наду, али онда, као у причама, искрсава спасоносно решење. Ујак посредством својих веза сазнаје да се у либералној Словенији, у Љубљани, уз дискрецију, одговарајућу суму и фантомску дијагнозу, може урадити ампутација здраве ноге. Право место за такав захват. Нису ли лекари тамошњег Клиничког центра недавно одсекли ногу Председнику сопствене државе и тако доспели у центар медијске пажње, истовремено хируршким путем антиципирајући сецесију своје републике? Истина, дијагноза на основу које су Председнику ампутирали ногу није била лажна. Али све остало је било лажно. Ко се још бави дијагнозама? Ко још чита историје болести? Треба рационално размишљати. Ако је последица, у овом случају губитак дела тела, стварна, онда и узрок мора бити стваран. Ако те проклете ноге више нема, онда више не може бити ни бола. Пакујемо се одлазимо у Љубљану. Операција је, кажу, кратко трајала. Али, пробудивши се из наркозе, мајка са ужасом примећује да ноге више нема, али да је бол, истина нешто блажи, још увек на истом, сада непостојећем месту. Доктор, од чијег се презимена препуног сугласника и дијакритичких знакова (а и због дискреције) може изговорити само прво слово – П – мисли да нема разлога за забринутост. Овога пута то је стварни фантомски бол. Овога пута он је биолошки утеме-

љен. Временом ће, каже доктор, нестати. И заиста: после неколико дана, бол заувек нестаје.

Вара се, међутим, онај који мисли да се једном ампу- тацијом могу решити сви проблеми. Живот се и даље компликује. У ствари, компликује га моја мајка. Не жели да се растане с ногом! Није то богзна колико парче; нешто мање од половине, али мати неће ни да чује да нога уз помоћ које је победила на Великом маратону заврши у болничком крематоријуму. Из свега тога произлази поприличан посто- перативни кошмар. Др П. тврди да је захтев моје мајке у супротности са болничким правилима. Са цивилизацијским нормама. Са добрим обичајима. „Мислила сам да је ово католичка земља и да ћу наићи на разумевање“, буну се мајка. „Ја само желим да моја нога, када за то дође време, буде сахрањена са остатком мог тела. Осим тога, право- славна вера забрањује спаљивање тела и та се забрана одно- си и на ампутиране делове. Да сам знала шта ме чека, оста- ла бих у Београду.“ Можда Словенија јесте католичка земља, али доктор П. је комуниста или, тачније, само се попут већине Словенаца претвара да је комуниста. Ни он не остаје дужан. „Госпођо!“ каже. „Можда је заиста требало да вас оперишу у Београду. Тамо не спаљују ампутиране удове. Тамо их једу.“ У очевом оку се појавила искра беса, али се убрзо угасила. Само је, крајње учтиво, упитао доктора: „Зар у Словенији не важи доктрина братство- јединство?“ Доктор се, чинило ми се, мало уплашио. Збунио се. Али је ипак остао дрзак. „Наравно! Поносан сам што су Словенци свим срцем за братство-јединство. Моје колеге у Београду су одлични у струци и дивни људи. Али једу ампутиране удове на подварку. То је једноставно тако. Ништа се ту не може учинити.“

Измучен ситничавошћу моје мајке, отац је у једном трен- утку готово повикао: „Забога, Катарина, у Аушвицу су спа- љивали целе људе и они су због тога правили неупоредиво мању буку.“ „Да“, рекла је мајка, „али спаљивали су их целе.“ Уследили су потом дани дугих и мучних преговора, ценкања и одбијања; дани тајне болничке дипломатије, која

је до у најситније детаље разрађивала модалитете уврнуте решености моје мајке да се не раздваја од ноге. Наша страна се обавезала да ће поштовати клаузулу према којој контејнер са ногом неће бити отварањем за њеног живота. А онда смо се вратили у Београд.

Губитак ноге као да је смањио количину песка у клепсидри мајчиног живота. Нагло је почела да стари и да се интересује за личност маршала Тита, коме је, као и њој, у Клиничком центру била ампутирана нога и који је умро онога дана када је она отпуштена на кућно лечење. Уместо мадам Де Стал, њене уобичајене лектире, све чешће је посезала за књигама о Титу. Биографије, интервјуи, чланци, говори написани перима кабинетских скрибената. Пригодни текстови истих аутора чије је ништавне садржаје маршалово име испуњавало харизмом једне привремене величине. У време када Титова звезда гасне на југословенском небу, на небу моје мајке почиње да сија блиставим сјајем. Фасцинирана је успоном сеоског детета, металског радника, револуционара који из једва постојеће аустроугарске забити – пробијајући се кроз степену белих мрља сопствене биографије – доспева до краљевских дворова. Кога походи елита света. Који вечера са Софијом Лорен. Мају мајку опседа фиксидеја да је промашила живот. „Благо овом човеку“, говори с времена на време. „Чврстина уверења незадрживо га је водила према циљу. Сумњам да му је икада било досадно. А ја? Од рођења идем стазама које су уместо мене утабали други и које ме воде тамо куда не желим да идем. И при том од мене одсецају комад по комад.“

Све је то, наравно, било последица дугог процеса током којег је мајка постепено губила веру. Фантомска, незаслужена, како је она сматрала, болест; месеци патње након којих је остала без ноге – све су то биле горке капи у већ препуној чаши њених изневерених очекивања. У ствари, она је припадала оном религиозном типу који је уверен да проста чињеница што верује обавезује Бога на испуњавање свих могућих жеља. У оптици такве вере, свака, ма и најмања непријатност се доживљава као кршење уговора, раскидање

Завета, као божије одступање од сопственог Провиђења. Покушао сам једном да је подсетим на Еванђеља која заповедају одрицање од сваког богатства, макар то било око или нога. Није хтела ни да ме саслуша до краја. „Иди“, рекла ми је не без горчине у гласу, „па одсеци, не ногу, него мали прст на руци, па онда дођи да разговарамо.“ Одсекао бих тај прст. Одсекао бих и целу шаку, само да сам био сигуран да би то вратило мајку у спасоносно окриље вере. Али она је – ово може звучати саркастично – била до ногу поражена у оној борби коју исламска традиција назива Ал-џихад-ал-акбар: борби против самога себе и преварног света егоизма. Онима који одустану од те борбе, Бог даје још једну прилику: невољне неприлике. Ко их поднесе, може рачунати да је спасен. Авај, моја мати није имала стрпљења. Један за другим рушила је мостове који повезују овај свет сенки и далеку обалу Бића. И ту се више ништа није могло урадити. У демократским друштвима, опредељење за пакао легитимно је као и свако друго. Моји све слабији напори да је разуверим нису имали никаквог дејства. За њу сам био само део ње, неповратно ампутиран попут ноге, заувек избрисан из двоструког књиговодства њених земаљских поседа.

Устројство света уме сурово да се нашали са онима који се опиру неумитности тока ствари. Шала, боље рећи поруга, коју је моја мајка морала да отрпи после смрти, била је доиста сурова. Јер, када смо следећи њену последњу вољу, отворили контејнер са ампутираним ногом да би је ставили у њен сандук и тако је комплетирали, са ужасом смо приметили да уместо њене лепо извајане ноге, победнице Великог маратона, у формалину плива дебела старачка потколеница разједена гангреносним процесима, нога маршала Југославије Јосипа Броза Тита, коју су игром случаја, или чак из пакости, у Клиничком центру у Љубљани заменили са ногом моје мајке.

ПАНЦИР ОД ОЈАЧАНИХ НУЛА

У извесним периодима живота потпуно огрезнем у пороке. То се у почетку испољава кроз осећање да по сваку цену морам ходати четвороношке. Потом, уколико су подстицаји из спољашњег света снажни, заборављам свој људски глас и завијам. Сва срећа да то чиним тихо, скоро да цвилим, иначе бих имао проблема са околином која је често непријатељски расположена према мени.

Када сам у ситуацији да несметано ходам, када се користим људским говором, сваки моменат посвећујем довлачењу разноликих предмета који ће ми бити од користи у периоду порочности.

Извесна особа која је необично важна у мом животу, једина је која поседује кључ од мог стана. Она се иначе бави крзнарским занатом. На први поглед то не би требало да има утицаја на моје поступке, али све више имам утисак како ме је управо њено присуство у много чему одредило.

Особа која се бави крзнима веома би лако могла бити моја мајка. Нажалост, то није тако. Изгледа да је њој везаност за мене постала нешто сасвим природно, тако да би сада могла да прихвати чак и то, да ми буде мати. Говорећи истину, она показује да се осећа врло одговорном за моја стања. Подржава ме у мом понашању, пре свега тиме што финансира куповину предмета које гомилам у својој соби. То су пре свега амперометри, али имам и неколико компликованијих инструмената.

Када није у радионици, онда када су сва лисичија, зечија и друга крзна уштављена и само чекају тренутак да буду претворена у бунде и шубаре, она се досељава у моју собу. Знамо тада данима да разговарамо.

Кључно питање на које она тражи одговор је да ли се Свемир сужава, како тврде неки, или се шири, како говоре други. Њено мишљење је да би за нас било боље да су у праву они други, у ствари, на смрт је пре плаше са могућношћу скупљања Вационе.

Немам никаквих аргумената којима бих подржавао тезу о ширењу, срце ми се пара што је тако, неподношљива ми је сама помисао да она толико пати у свом све израженијем страху од космичких збивања.

Као да све иде у прилог страховањима. Често налази популарно писане чланке у којима неодговорни научници износе тврдње да се Вациона скупља, да наводно имају необориве доказе за то. Она тада запада у депресију и постаје врло мучно бити с њом у друштву. Присећа се свих ствари које су се скупиле пред њеним очима. Највише говори о неком човеку на кога је подсећам, који се толико скупио да је од њега остала тек шачица костију. Или сатима износи податке, до у милиметар израчунате, колико се која кожа скупила под дејством средстава за штављење.

Из тих разлога је мени постао императив да јој скрећем мисли са сужавања. У почетку сам покушавао да је разонодим имитирањем особа које су навраћале у радњу или бих јој препричавао SF-романе где су сви истраживачи откачени и иду све даље и даље, што је несумњив доказ да се Космос шири. Временом сам схватио да се она најбоље осећа када подражавам животиње.

Без обзира на њено присуство, чини ми се да сам одувек имао склоности ка пороцима. Сећам се, премда као кроз маглу, да сам и у најранијем детињству трчао ка животињама, покушавајући да ступим у контакт са њима. То уопште не мора да значи да сам знао како ћу једног дана, под оваквим околностима, и сам постати животиња.

Ја нисам пас! Много снаге ми је требало да бих и њу уверио у то. Има делова мога бића који се у порочном стању понашају управо псеће, али, исто толико, ако не и више, има у мени доказа лисичијег или јазавичијег карактера. Ни ја сам не знам тачно који је облик доминантан. Јесам ли заиста

фантазмагоричан спој пса, лисице и јазавца? Којешта! И даље сам оно што свакодневно могу видети у огледалу, младић који због нечег у себи или нечег изван себе хода четвороношке и режи. Да ли режим? Пре би се могло рећи да је то сасвим карактеристично завијање.

Када сам животиња, онда она говори да осећа у себи такав налет оптимизма да је то скоро немогуће издржати. Говори ми тада: Ах ти слатка животињо, и томе слично. Описује ми несебично та своја божанска осећања; онда посредно и сам у њима уживам.

– Невероватно си убедљив – говори ми – толико истинитог има у твојим очима када склупчан на поду тихо цвилиш и очекујеш да дођем и нахраним те. Гомила ствари пред тобом и даље ме збуњује, шта ће једној животињи толико компликованих инструмената када једва уме да говори, али када се заситиш и почнеш да се играш с њима, схватам да ћеш кад-тад проникнути у њихов рад, сва затреперим од среће, никаква страховања од мрака и тескобе не успевају да ме избаце из равнотеже. Савршено осећам да ће лавез једном постати толико јак, да једноставно више неће бити места, до којег неће допрети.

ГОСТИ

Иза главице се појавише искривљени, мокри и црни. Водили су магарца. Јаки таласи ледене лапавице шибали су их па су се зато искривљивали; зато се и њихово магаре увијало и узалуд покушавало да сакрије уши.

Стењући појавише се на доксату.

„Помаже бог.“

„Добра вам срећа.“

Лица су им била улубљена и црна, обрасла ретком чекињавом брадом. Очи мале и светлуцаве испод накомстрешених и мокрих обрва са којих су се још цедиле бистре капи кише.

„Свратисмо да се огрејемо мало“ рече један.

„Не верујем да ћете се овде огрејати“ узвратих.

На њиховим чулавим обрвама појавиле су се бистре капи кише и љескале се као капи живе.

„Оћеш ли нас пустити у кућу? Видиш ли какви смо?!“

„Видим какви сте, и пустићу вас у ову преграду у којој је негда живео мој пас – али морате завијати и лајати, да бих оживео успомену на пса.“

Они се згучише у ћошак и почеше завијати и лајати. Нажалост, нимало то није личило на глас мог пса. Стога им наредих да ућуте.

Дуго су онако згучени ћутали, док сам гледао у сиву даљину – далеко онамо испод сивог неба.

„Имаш ли ватре?“ процвиле један.

„Не!“ одбрусих.

„Како то да немаш ватре по оваквој кијамету?“ чудили су се.

„Пре двеста или триста година овде је можда и расло неко дрво – али сад, видите и сами, нема ни једног јединог дрвета. Нити има дрвета, нити икоје друге биљке. Нема ни

чемерике. Можда негде има сламка траве али је нећу запа-
лити ни по најљућем мразу. Нисам је запалио ни кад је црка-
вао мој пас.“

„А можемо ли барем коначити?“ питали су.

„Што да коначите? Добро знате кад се долази на конак!
Нема, ево, ни пола уре откако је свануло!“

„Чија је ово кућа?“

„Моја је! Нисте зар помислили да је ваша!“

„Нисмо помислили, него... имаш ли кога?“

„Шта ће ми ко?! Поготово ми не требају такви бедници
као што сте ви. Једном давно имао сам једног пса!“

„Па што си правио кућу овде где нема дрвећа, нити икога
живога?“

„Није ваше да ме питате, но да одржите душу у костима
и да се изгубите!“ рекох им гледајући их као непријатеље.

Онда заћуташе. Носеви су им били слаби у корену, а при
врху заобљени и бабурасти, пуни рупица као да су избодени
иглом и обрасли мишјом длаком.

„Јесте ли ви Брђани?“ упитих.

„Како знаш?!...“ зачудише се.

„Знам по магарцу. Сви Брђани воде магарце, и сви дола-
зе да се огреју. Али ви се нећете огрејати!“

Руке су им биле длакаве, набрекле и поцрвенеле од студени.

„Би ли нам продао кабаницу?“

„Само кад бих полудео!“

„А имаш ли да нам позајмиш какав кожух или огртач?“

„Можда има горе у атулама, али горе не бих завирио ни
за велико благо!“

„Тражићемо их ми, ако ћеш нам их дати.“

„Даћу вам их у замену за пиштоље. Да видим какве киш-
тоље носите!“

Брђани засукаше мокре капуте и иза појасева извадише
пиштоље. Беху то стари зарђали пиштољи. Нико их не би
носио сем оваквих јадника.

„Не требају ми ваши пиштољи“, рекох им. „Узећу само
метке.“

Наредих им да изваде оба шаржера.

Да нису били промрзли и мокри, сигурно би приметили моју радост кад сам угледао нове и као злато сјајне метке. Одавно нисам видео тако сјајних метака. Нарочито волим мале зелене кругове на дну чаурице. Ко је икада видео смарагд, морао би знати да ти кружићи изгледају као смарагдни.

Испразнио сам оба њихова шаржера и напунио цеп мецима. Осетио сам како је у цепу затегло. Ништа лепше него кад затегне, а ти знаш да су то меци.

Њушкали су по атулама и тражили. Нашли су две старе војничке кабанице у које су се већ били населили мишеви. Ионако сам намеравао да од њих направим страшило.

„Узмите кабанице и губите се одмах“ заповедих.

„Да се још мало осушимо!“

„Како ћемо по овој литви!...“ викнуше углас.

„Нисам вас ја терао да путујете по литви, нити је ја шаљем против вас. Губите се овог момента. Ионако бих вас убио још кад сам вас угледао, само да сам имао метака!“

„Што?!...“ зачудише се оба, и њихове ситне очи постадоше велике, и њихова се уста раширише.

„Тако... Одавно нисам гађао ништа живо, изгубио сам сваки осећај за убијање; овуда пролазе само привиђења, па кад пуцам у њих исто је као да гађам у маглу. Привиђења пролазе, и још ми плазе језик!... Ако нећете да идете, одмах ћу вас убити.“

„Ићи ћемо одмах“, рекоше и лица им постадоше жалосна.

„Добро! Онда ћу вам убити само магарца.“

„Немој, требаће нам... Не можемо без њега!“ зацвилеше и лица им постадоше још жалоснија.

„Нећу га убити сасвим. Пуцаћу му у трбух“ покушах да их утешим и репетирах пиштољ.

„Немој!“ зајаукаше они дечјим гласовима, раширише руке да заклоне магарца и лица им постадоше као дечја.

Тада поверовах да нису привиђења и покушах на лепо да их придобијем: „Даћу вам нову кабаницу, ако пустите да убијем магарца.“

„Нећемо, не, треба нам... Имамо...“ промуцаше они и даље ширећи руке као страшила, да би заклонили магарца.

„Губите се скотови!“ викнуо сам, „док нисам убио и вас и магарца без ичије сагласности! Губите се да вас никада више не видим!“ Тако сам им рекао док су скакутали кроз кишу.

Вијугавим путељком, преко брегова, кроз сиве праменове кише одмицали су. Како су одмицали, смањивали су се и њихов магарац је личио на зеца, а они на мале црне ђаволе. Понекад су ми сви личили на три мала привиђења или на три дроњка које гура ветар. Послењи пут сам их видео на коси и били су као три велика труна. Нестали су онамо иза брда где никад нисам помолио своје очи.

Кад сам био сигуран да више нема никога, попео сам се на највиши брег (оданде најбоље одјекује) и испалио метак. Одјекнуло је. Онда сам испалио и осталих двадесетак метака, све један за другим, и свих двадесет пута одјекивали су громки пуцњи.

ФРАУ ЈЕГЕР И ШВАРЦЕНЕГЕР

Кад год зажелим да напишем причу о фрау Јегер, јави ми се слика велике штрудле, која расте пред запањеним гостима. Будите краљица киселог теста. Доктор Еткер прашак за пециво волим неизрециво. Пепита костим скројен по Бурди, коју купује скоро од првог броја. Оно што ми смета да је напишем јесте сестрино претеривање када описује њену љубазност, виталну фигуру и очуване ноге без црвенкастих капилара, њену благодот којом воли све људе света без обзира којем народу припадају. Фрау Јегер је заиста дивна, каже сестра. И Немци могу да буду добри. Нашој мајци је послала триста марака, тек тако, иако је не познаје.

Фрау Јегер станује на трећем спрату, у стану до Турака који се туку скоро сваке недеље. Научила је да код њих све почиње и завршава се зурлама. Дугме на транзистору је одврнуто до краја, а ударци о зид тако су јаки као да неко из све снаге покушава да га разбије. Крици се мешају са музиком. Фрау Јегер још не зна да ли је обрачун између мужа и жене већ почео или је серија о алпинистима-убицама, коју редовно прати наглува фрау Шумахер са другог спрата дошла до одлучујуће тачке расплета. Све одједном постане јасно када се залупе врата, неко трчи степеништем, женски ситни кораци у папучама са потпетицом примичу сс вратима да би слабе руке загребале око кваке. Фрау Јегер чује кроз врата дахтање, млада Туркиња је остала без ваздуха, чује како јој срце лупа као код прогоњене срне, и молећиво цвиљење на исквареном немачком да је пусти унутра, само још овај пут, ако је ухвати, муж ће је сигурно убити. Види њене уплашене, црне очи, у њима раширене зенице са треперавом сличицом јатагана у зубима, која се пали и гаси као бинго. Страх преплашеног бића добро јој је познат, јер њено презиме Јегер у ствари значи „ловац“. Зато откључава седам

сигурносних брава и пушта је унутра, теши је и служи сипкавим бисквитима док мужевљев глас завија из ходника: фукаро.

Једном су им кратко ошишани младићи, који се боре за чисту Немачку намазали врата катраном, кваку говнетом, за кваку су закачили поруку: Смрдљиви Турци, марш кући. Отирач су им полили бензином и запалили. Фрау Јегер је прва приметила пожар и позвала ватрогасце, а затим је пред настојником гласно протестовала. Па и Турци су људи. Купила им је нов отирач. Ако је човек заиста човек, онда је свеједно да ли је Србин, Енглеz или Немац. Као што видиш, каже ми сестра, и међу Немцима има добрих људи.

Када је била сасвим млада, фрау Јегер је личила на Мерлинку. Просветлила је косу само за нијансу офарбавши се у Калифорнија блонд. Никада се није сунчала да би била што блеђа. Нашла је посао са пристојном зарадом – сортирање картица у осигуравајућем друштву, па је редовно могла да иде фризеру, педикиру, масеру. Вежбала је у теретани да дотера попрсје на којем су јој све колегинице завиделе, чувајући од ње своје мужеве.

Њен муж је 1943. отишао на фронт у далеку Одесу, а она је добила ратни задатак да у фабрици авиона надгледа производњу падобрана. Писала му је писма која никад није добио: Понекад шетам сама. Такво је било време, људи нису знали многе ствари. Муж јој је погинуо близу неког логора. На фотографији коју јој је донео његов камарад, он је стајао поред снешка, са главицом купуса у рукама. Камарад није умео да објасни зашто купус. Фрау Јегер је о томе много размишљала: да неког нахранити купусом, то је било сасвим глупо, да болеснику у грозници превије листове на чело, сасвим могуће. Можда је у главици носио сакривену поруку, којом је требало да спасе нечији живот? Да некога (кога?) соком из купуса пробуди из дубоког пијанства? Да залечи гнојни пришт или да биљним магнетизмом умири лутајући метак? Од купуса може да се направи ракија, која би бар за тренутак померила мисли са уклетог места. Од једне главице сигурно не, али једна по једна...

Фрау Јегер је са знала све о купусу. Чинило јој се да је управо пред разрешењем, али одговор је измицао. Хоћеш да

ти кажем, говорио јој је муж, па добро, рећи ћу ти, али ми је прво придржи. И гурао јој је главицу купуса, коју је одбијала да узме све док се не би пробудила.

Хало, јављала ми се сестра телефоном, да ли сам те пробудила? Наравно да ниси, фрау Јегер. Сестра је заћутала и наставила озбиљним гласом. Не видим шта је ту смешно, фрау Јегер је заиста једна дивна жена која нас воли, чак је научила да кисели купус и кува сарму.

Када би фрау Јегер клонула, пријатељица Елке ју је тешила. Не смеш да се мучиш прошлошћу. Зашто би наш живот био бољи или гори пошто сазнамо неке ствари? Можда оне постоје да их никад не сазнамо.

Сваког четвртка играле су са Хелгом канасту, одлазиле на изложбе и разговарале о сликама боје грашка, које су личиле на ноћи боје артичоке. Фрау Јегер је у загрљају извесног господина на тренутак заборављала причу о купусу и немачком војнику. У таквим ноћима светлели су излози са вештачким ногама на које су биле навучене чарапе чипкане, светлуцаве, црне, мрежасте. По њима је падао вештачки снег развејаван дувањем вентилатора. Први пут откад је рат завршен, фрау Јегер је успела да у загрљају мушкарца заборави фабрику падобрана, Одесу и пуцањ поред бодљикаве жице. Ох, Елке, тај човек је почео да ми значи све, помислила сам да живот још има смисла, али он никако није могао да остави своју жену. Да ли то разумеш, говорио је да ме воли, али да исто тако воли и ону другу.

Растали су се једног новогодишњег јутра крај излога боје маслачка испуњеног женским стезницима, али се фрау Јегер, иако остављена, није предавала.

Жене тамо врло се разликују од жена овде, говорила је сестра. Она је јасно поделила планету на два света, онај тамо и овај овде. Овде жене остаре пре времена, изгубе вољу за животом и почну да умиру у тридесетој. А тамо, у шездесетој уписују студије археологије, посећују курсеве егзотичног плеса и уче стране језике. Фрау Јегер је негована дама, она на пример сваког дана трља читаво тело кремом на бази плаценте.

Истрљавши тог поподнева читаво тело кремом од плаценте, фрау Јегер је кренула до Елке на уобичајену партију канасте. Ходала је улицом дрвореда, обавијеном маглом, која је пригушивала уличну светлост и покоји преостали лист. Неколико скврчених листића пало јој је на шешир. Прошао је господин са усуканим брковима и поздравио је благим наклоном. Како је остарио, помислила је. Погледала је у високо небо, сиву прљаву рупетину окружену голим гранама, личиле су на старачке руке које вире из кућне хаљине. Мирисало је на снег. Дрворед је негде у даљини додиривао крештаво јато врана, које је лебдело над пејзажом. Уместо код Елке, фрау Јегер је отишла у биоскоп да гледа филм у којем је играо Арнолд Шварценегер.

Жене овде живе потпуно другачије него наше, телефонирали смо ми је сестра. Овде жене иду у биоскоп, живе свој живот. Хајде, сети се када је наша мајка последњи пут била у биоскопу. Фрау Јегер често иде у биоскоп. Одушевљена је Шварценегером, исеца из новина све текстове о њему и његове фотографије, писала му је да добије аутограм. Замисли нашу мајку да пише Шварценегеру.

Драги господине Шварценегеру, добро знам шта значи имати тако лепо и снажно тело, јер сам га и ја некад имала, 38-23-36, ако дозволите, изражено у инчима, неприкосновеној мери Холивуда. Сви су ми честитали и говорили да личим на Мерлинку, чак су ми се понекад и тако обраћали. Фрау Мерлин, молим лепо, однесите ове папире у собу три, фрау Мерлин баш љубазно од вас, али то је све прошло. Немојте помислити да имам срце неке ветропирасте шипарице, ох најн хер Шварценегер, ја сам поклоник праве и велике уметности, коју препознајем у вашим филмовима. Снажно тело је као велика грађевина, као пирамида у којој, сложићете се, обитава моћан и одлучан дух.

Невероватно је како личите на једног момка кога сам познавала, звали су га Бурке Говедо, јер је био јак као биво. Имао је исто тако огромна рамена као ви. Неки се и данас сећају како је Бурке Говедо, на јавном часу гимнастике, којем је присуствовао градоначелник лично, ходао на рука-

ма са врха брега улицом која је водила до општине. Поред њега је ишао шпалир гимназијалки, вртећи црвене палице. На сваком четвртном такту девојке би искорачиле и подигле палице према небу, а Бурке је ходао достојанствено, повремено раширивши ноге као шестар тада би се између његових ногу појављивало округло сунце раног јутра и нестајало иза чврстих и великих бутина. Касније су га убили, јадни Бурке Говедо, говорило се да је био Јеврејин, мада ја мислим да то није тачно. Шта још да вам кажем осим да сте мој најдражи глумац. Волела бих да некад посетите наш градић.

Када је фрау Јегер претраживала по успоменама, наишла је на светлоплаве доколенице, плаве Буркеове шишке и охлађено сунашце, које је извирило иза брда и лагано се котрљало као црвена циркуска лопта док је жонглер Бурке одржавао равнотежу. Али то је било некад. Фрау Јегер је погледала кроз прозор и видела небо спремно на снег. Приближавао се Божић. Изашла је у куповину да одабере поклоне за своје драге: књигу о томе како бити несрећан, разнобојне слончиће који доносе срећу, колекцију Нивеа креме и нове карте за Елке у кутији од црвеног плиша. Хвала лепо, дођите нам опет, рекао је продавац, пружајући јој упаковане поклоне. Док је затварала врата, пожелео јој је срећан Божић, али га фрау Јегер није чула, јер је пожурила низ улицу. У сусрет су јој ишли младићи са кукастим крстовима нацртаним на глатко избријаним главама. Бацили су неколико флаша бензина на турску пиљарницу. Викали су и махали стиснутим песницама.

Пре него што је осетила да ју је нешто ударило по глави, фрау Јегер је видела високо подигнуту палицу сличну оној коју је и сама држала на јавном гимнастичком часу, а затим је пала лицем према тротоару. Пакетићи су се откотрљали под паркиране аутомобиле.

Када се пробудила, крај ње су стајала два анђела у сивим свечаним оделима. Фрау Јегер их је ухватила под руку и они су је повели дуж дрвореда одакле је могла да посматра свој погреб.

Пахуље снега падале су на образе анђела. Ветар је једном од њих одмотао пунђу и платинаста коса расула се по раме-

нима. Затим је исто тако брзо дунувши, смотао косу у спиралу и закачио је сувом гранчицом. Видела је младу Туркињу која је помагала уплаканој Елке да заобиђе камено степениште. Колико цвећа, узвикнула је фрау Јегер. И то све за мене! Од кога је онај најлепши букет ружиних пупољака са герберима? Од Шварценегера, одговорио је анђео.

За то време Шварценегер се у хотелској соби одмарао између два снимања. Већ сатима је лежећи зурio у хотелски ред истакнут на вратима. Неколико пута је спустио и подигао ролетну, пуштајући да сирена хитне помоћи пресече устајали ваздух собе. Бројао је возила на семафору, тај збир је делио са три па је добијени број множио са четири. Ожениће се када буде имао толико година. Зазвонио је телефон.

Хало, да.

Арнолде, да ли је све у реду? Зашто шапућеш, сине?

Ти си, мајко... све је у реду, само мали умор, мислим, зашто не би било?

Мало сам се забринула, сине. Учинило ми се да си мало-пре звао, или неко ко је имао твој глас. Онако како ти говориш на филму. Врло ме је уплашио.

Па шта је рекао, мајко?

Рекао је: Кево, у гадном сам сосу, твој Ачи Гузоња има опасне тегобе...

Али мајко, како си могла у тако нешто да поверујеш! Да ли сам ти ја икад рекао кево?!

Ниси сине, али опет.

Не брини, мама, немам никаквих тегоба.

Сигуран си у то, Ачи?

Сасвим сигуран, мајко. Одлазим на снимање, већ касним, шаљем ти пољубац.

Шварценегер се брзо истуширао и на још влажно тело навукао тесну мајицу чији су рукави скоро попуцали око његових заобљених рамена. Испод пазуха одмах су се појавиле две велике мрље. У холу су га чекале плавуше утегнуте у црне кожне сукње. Обе су маштале да једног дана спавају са Шварценегером. Позвао их је промуклим гласом и обрисао дланове о фармерке.

ЗЛАТОРУНИ ПОТПИЧАК

Била једна принцезица која је по васдан проводила у шумама око родитељских двора, играјући се малим луком и стрелом што су јој суђаје подариле при рођењу. Није она била зла, али је волела ту и тамо да испробава своју вештину, гађајући све што је својом величином погодновало њеном луку и стрелици. Једном тако боравећи на свом омиљеном пропланку, спази нешто сићушно а рунасто, нешто што је сијало чудним златним сјајем као да је само сунце. Нанишани принцезица и таман што ће одапнути стрелицу, зачу пискав глас:

– Не чини то, бајна дево! Баш да би дошла до мене суђаје су ти давно подариле овај дар. Ако ме устрелиш, нећеш имати оно што би уз мене могла...

– А шта бих то могла имати и ко си заправо ти?!

– Ја сам златоруни потпичак. Ако ме узмеш и ставиш у своју пичкицу, никада ти дивљи курац не може наудити када општиш са демонима и зверима, напротив: уз моју помоћ претвараћеш дивље у шупље курчеве, којима ћеш господарити како те воља. Пази добро: твоја бака није послушала моју већ ју је бацила у дубину горског језера, па ти је бакицу један opak јеваватељ, получовек-полукоњ, разбио у парампарчад својом китескаром! То ти сигурно од стида нису испричали твоји...

– Али ја се само са својом браћом и сестрама јевавам, нико нам други не треба! Најбоље да све остане у породици, зар не?

– Не лажи, курвице мала! Изгледаш као да си три ноћи магарцу пушила а четврте му се подметала!!!

Принцезица се нашла у небраном грожђу. Није јој било јасно одакле златоруном потпичку таква мудра процена.

Додуше, у њеном случају није била реч о магарцу него о медведу: пре месец дана набасала је на једног у некој пећини и не размишљајући ни часа одмах легла са њим. Међутим, његов дивљи курац тако је зукнуо да њена пичкица ево све до данас горко плаче од бола. Срећом, није прошла као њена бака, за чију је судбину сада први пут чула, али је мучио страх да је могла отрбавити па родити ко зна каквог монструма! Пискави глас прекинуо је принцезицу у мислима, као да је и њих саме јасно разазнавао:

– Овог пута ниси отрбавила, дете. Имала си среће више но твоја пичкица памети и длачица скупа! Али, за убудуће знај: узми ме па ћу те и од тога чувати...

Није се пуно двоумила принцезица после свега што је чула, а искрено говорећи и златоруни потпичак много јој се свидео. Наликовао је на неку слађану-млађану вулвицу, сву обраслу меким златастим крзном, вулвицу (невољно је закључила принцезица) можда чак привлачнију од њене мајужне пичкице! Помислила је: «Понећу то створење са собом, не може ми штетити, може ми само помоћи (ако је говорило сушту истину); с друге стране, ја и моја браћа и сестре науживаћемо се у њему до миле воље». Зато нежно узе златоруни потпичак и спусти га у недра: није желела одмах да га утрпа на право место како би најпре са браћом и сестрама поделила сопствено дивљење. Тако то бива када су браћа и сестре племенитог рода, а још се при том бесомучно међусобно пампрче!!!

Елем, запути се тако принцезица родитељским дворима, све са златоруним потпичком у недрима, а лептирићи у стомаку раде ли раде да веће милине не може бити! А то је, у ствари, малецки вулвасти несташко радио свој посао: шашољио је и влажио њене сисице, мало пуштао пипке и наниже, канда му се чинило да јој је пичкица нешто зарђала. Како било да било, у неко доба појави се пред њима огроман вепар, страха га је погледати, ал опет највећа драгота зирнути његов огромни калабастер. Већ добрано попаљена, принцезица му се стаде насађивати али је златоруни потпичак упозори:

– Ово је дивљи курац , бајна дево, брзо ме стави тамо!

Више невољно но вољно, принцезица ипак послуша те се брже-боље свуче са вепровога и стрпа вулволико створењеце у пичкицу, што је дубље могла. Потом се још јаче стаде насађивати на тај огромни калабастер, али вепру то као да није било довољно него је преокрене и тако јој закрка да се сигурно у целој шуми могло чути! Фљас-пљас, истресе се попрцљива штеточина пре него што је принцезица дошла до даха, али јој опет било слатко као да је од главе до пете пуна курца! Ни златоруни потпичак није се могао пожалити, стално је примао слатке ударце, а и напојио се жуђеног сока толико да се у једном моменту чак и загрцнуо. Кад се крканлук свршио и веприна нестала у шуми, обрати се он принцезици поучно:

– Видиш како сам ти сушту истину говорио?! Да ме ниси на време ставила тамо где треба, сада би била рашчеречена: ни сто доктора не би ти могло заштити пичкицу и све остало од таквог дивљег курца. А ја сам га претворио у шупаљ, што значи да јебава а не кида, нити пак од његовог семена можеш отрбавити!

– Хвала ти ко оцу, малецки, од данас ћу те увек слушати! Чак ћу те стављати и кад ме он сам, мој драги отац, опрцава мада ме никад није о теби поучавао и мада му клинчић и није баш неки, веруј ми: више му дајем из поштовања неголи што ми (попут браће и сестрица) усређује пичкицу!

Овако задовољни, и принцезица и златоруни потпичак, коначно су стигли и до двора њених родитеља, при чему га она никако није вадила одлучивши да браћа и сестрице његову сласт осете онако како је и ред: својим курчевима, језицима или прстима. Наравно да је успут заувек одбацила дар којим су је суђаје на рођењу даривале, јер јој је вулвообразно створењеце лепо објаснило како је то био само путоказ који је водио до њега. Па ако је све ово сушта истина, а уверила се да јесте, онда она сада поседује нешто попут амајлије чије су чаробне моћи веће не само од маленог лука и стреле него и од свих сличних мађија за које је чула. Са том радосном мишљу је уснула, а скупа са њом у топлини њене пичкице уснуо је и златоруни потпичак.

Када се сутрадан касно пробудила, прво што је учинила било је да позове своју браћу и сестре на једну гозбу какву до сада нису доживели. Наравно да су се ти пичкољупци и пичкољубке (тојест курцољупци и курцољупке) радо одазвали оваквом позиву и сви џумле, њих дванаесторо на броју, сместа пухрлили у секицине одаје. Секица пак лепа и дашна, никоме није одбила ни најмању лудорију водећи пуно рачуна о томе да се и дражесно вулвообразно створење што боље овајди. Остало је упамћено да је њихова неописива забава, њихово тандарење и надтандаривање, њихово пуњење и пражњење свих отвора и отворчића, да је та једна гозба трајала више дана и ноћи него што су сви скупа у збиру имали година! А било их је, било их је тринаест на једнога, с обзиром да је главна мета њихових неваљалштина увек био баш новајлија у овој дружби – нико други до златоруни потпичак, не главом и брадом већ крзном и рупицом лично...

Ма колико звучало невероватно, испоставило се да је овај догађај само пачија школица наспрам једног другог, који је уследио само пар дана за њим. Наиме, тих пар дана принцезица и њено вулвасто љубимче проводили су у одмору, сабирању утисака и угодним разговорима. Једне тихе вечери, баш док су причале о природним лепотама курчевих муда и језика-планинара који по њима ходи, у њихову одају улетело је нешто језовито, огромно и мрачно. Шта друго рећи за ту појаву до да би се од самог њеног гласа сваком живом стисло дупе или би се већ усрао од страха?! А то нешто управо је загрмело:

– Шта то моје уши из даљине чују?! Каква прича, какви бакрачи: кад вам га ја опрем има да на прчевину довека баздите!!!

– Ово нам је Змај од Ноћаја, бајна дево, познајем га по кићеном курцу – пришапну златоруни потпичак својој љубљеној дружбеници, али се заправо дало познати да га жари и пали змајева грубост.

Принцезица помало срамежљиво спусти поглед тамо где су упућивале речи њеног вулвастог љубимчета и забезекну

се од радости: курага тај грдни био је препун разних украса, драгулија и цицамица – пљунути кићени сватови; но ипак, одавала га је извесна немилосрдност у држању и надљудска величина. Тако нешто велико принцезица у свом животу још није видела, мада је видела свашта, не само што се китица, кита и китескара тиче него и осталих природних лепота о каквима је до малопре угодно разговарала.

Није још ни делић маштарија пробужених овом чудесном појавом стигла да оствари нежна принцезица а змајчуга је већ била свуда по њој, док је у њој роварила и черечила све што стигне његова натприродна топузина. Није да јој се није допао тај нови угођај, али се негде у дну душе забринула за судбину маленог вулволиког бића, које јој је малтене од првог сусрета прирасло к срцу пичкице. Зато се кроз јецаје, умиљато а истовремено притворно (да га не би разгневила!), обрати свом дрндацији:

– Господине, молим вас мало лакше... обуздајте малчице, само малчице ваше споловило...тамо доле ми је најдраже љубимче, златоруни потпичак! Бојим се пробуразићете га: што се мене пак тиче, чините шта вам је воља... права је част бити ваша покорна робињица!

– Мој ти курац очи нема, мала – арлаукну Змај од Ноћаја и још додаде ово: – А и да их има, болело би га дупе за ту пропалицу и лажова и незаситу пиздекару! Умукни! Куш док те ја нагнавам...

Ове речи принцезица је разумела као наређење, као заповест исконског господара, а управо тако шта она је волела да осети док је јербана илити прцана, свеједно. Зато је очас посла лакомислено заборавила на своје љубимче-мезимче и сва срећна се предала на милост и немилост чељустима немилосрдног змаја. А те су је чељусте, богме, баш онако прописно кидале и мрцвариле док је његов кићени курац потмуло звонио и одјекивало: ни она ни златоруни потпичак нису могли да одреде је ли то звон вечерњих звона којима је урешен, или можда одјек труба судњег дана, којима је такође био урешен. Малено љубимче-мезимче већ је и само дошло у искушење да замоли њиховог опаког јербача за

милост према принцезици, али ни та молба не би била сасвим искрена јер је у њеној позадини стајала жеља да оно само добије више и јаче од своје миле дружбенице. Змај од Ноћаја као да је осетио ову префригану намеру златоруног потпичка па се онако мушки избљубао по њему, а принцезицу-робињицу за крај наградио тако што јој га је и немилосрдно и надљудски у исти мах гекнуо дубоко, дубоко у гузу! Потом је поново загрмео, раширио крила и одлетео у ноћ...

...У коју ноћ по реду, то нису знали ни принцезица ни њено миљенче, јер им се чинило да је змајево пировање и прождирање њихових утروбица могло трајати како годинама тако и само пар секунди. И принцезица и златоруни потпичак били су не јebани већ прејebани, па су испрва ћутке покушавали да саберу своје раскомадане делиће покушавајући тако да саберу и сами себе, после онаквог натприродног шибања! У неко доба огласи се принцезица:

– Сад не разумем једно, предраго моје мезимче: зашто ме ниси заштитило од овог дивљег курца, као што си ми обећало и као што си ономад већ учинило?!

На шта јој златоруни потпичак одговори, потмуло и болно, из дубине онога што се некада називало дивном, предивном утروбицом једне принцезице:

– Све ћу ти по реду и истини испричати, бајна дево, али те унапред молим: не замери ми ништа! Елем, није за цабе наш незнани гост онако погрдно говорио о мени када си усред његовог циновског прца завапила да ме припази. Он ме је, јадног, раскринкао: јер он уистину и није Змај од Ноћаја већ теби из песама знани Кокан-челебија, онај што нит је човек нити демон али китом својом стење разбија. Једном сам га у том послу сусрео и на први поглед се заљубио, већ слутиш – мање у њега самог а више у оно што никако друкчије не могу назвати неголи небеском буздованчином, илити пакленом топузином, свеједно. Наравно, одмах сам хтео да му се цео дам, што мени и није неки проблем јер као што си видела сав сам вулволик, вулвообразан и вулваст, заправо и нема на мени ничега што није једна сићушна пиз-

дица. А управо због те моје префињене грађе он ме је сурово одбио, рекавши отприлике ово: »Бежи малецки, ако те ошине неће те бити: овим што видиш ја сам и цинове разбијао!«. Био сам повређен, а ти не би?! Но како чиста и непокварена љубав чини чуда (а моја је баш таква била!), срце ми је дало путоказ: почео сам се представљати лепотицама онако како сам се и теби представио, знајући да ће мој љубљени похотник непогрешиво доћи до њих, јер он лепоту ни за живу главу не би пропустио. Пази, бајна дево: ја уистину јесам златоруни потпичак, уклету комадић једне древне пичкице чија се власница толико на све стране опрцавала да су је богови казнили тако што сам након њене смрти остао ја, који ћу живети вечно али никада нећу наћи мир. Богови ми, због њених греха, осим овог проклетства ништа друго нису подарили, па ни чаробне моћи и магије којима сам замајавао тебе и твоје претходнице, само зато да бих домамио свог љубљеног Кокан-челебију и у потаји ваших пица осетио његовог преогромног кићеног курагу! Остаје још да ти одам шта ме је привукло к теби, осим твоје лепоте, принцезице: ти си имала најужу и најдивнију пичкицу, као и најдашније дупенце од свих које сам до сада срео; можда ме је баш зато онај моћни јебација и препознао? Али баш зато те и молим: опрости ми и усвоји ме, ја нигде никог на свету немам а опет никада нисам био срећнији него овде, у дубинама твојим...

Овако тужна прича њеног мезимчета није могла оставити милосрдну принцезицу равнодушном, тим пре што је добро схватала и чар и коб једне такве љубави. Кроз реку суза које су сквасиле њено скрхано тело и стигле чак до разорене утробице, она је саопштила златоруном потпичку да га истог часа усваја. Па су после живели дуго и срећно: принцезица све до смрти, а златоруни потпичак онако како су то још давно, давно одлучили гневни богови...

МАГНЕТНА РЕЗОНАНЦА

Јесењи ветар разноси сећања, али не и љубав. Бррн, така-така, така-така... Јесењи ветар разноси сећања, али не и љубав. Бррн, бррн, така-така, така-така, така-така... Ово уопште није пријатно! Казали су ми да ће трајати дванаест минута, али кад се овако нађеш непомичан у белом сандуку, онда је време које осећаш у раскораку с временом које показује сат. Кад сам тебе доводила овамо, да установе шта те је снашло, ниси ми рекао да је незгодно. Мада, теби је већ тада штошта било равно до Косова. Само да не отварам очи!

Сви ме осуђују, а нико ми не каже шта мисли. Видела сам те прошле недеље, а волела бих да нисам; по навици возим туда, крај твоје зграде, кад узмем кола. Стајао си испред пешачког прелаза, непомичан, било ми је јасно да не знаш где си, ни куд си кренуо. Питала сам се ко те чува и ко те пушта да на улицу излазиш сам. Нисам се зауставила, из страха да ме нећеш познати. Голубе мој, то више ниси ти, а мени се срце цепа кад те видим таквог – љуштуру човека, испражњену од свег људског садржаја.

Сви ме осуђују што сам те оставила, а нико не каже шта мисли. Мисле да сам ти окренула леђа кад сам ти била најпотребнија. Не знају да у мени смислено живиш, ведрије и богатије него онај Марјан у кући, који се не сећа ни свог имена. Отишла сам да бих сачувала нашу љубав – просто као пасуљ!

Сећам се само лепих ствари, а има толико тога што вреди проживети још једанпут. Дванаест година! није шала. Најмилије су ми оне прве – првих десет – када смо били... Постоји прецизна и драматична реч на српском: прељубници; мада околина више воли да каже „швалери“, јер звучи прљаво. Завидљив језик хоће да сроза. Ко није искусио

тајну љубав не може ни претпоставити с каквим се набојем живи непрестано, дању и ноћу.

Така-така, така-така, така-така... Морам сада да дочарам себи неку пријатност да се не бих успаничила. Не би ваљало да се померим, казао ми је онај човек што вероватно све време седи испред екрана, у другој соби. Приђи, голубе! Јесењи ветар разноси сећања, али не и љубав. Хајде да се поново сретнемо у оном пролећу када смо се први пут заједно возили бициклом.

Ти си рекао у својој кући да идеш да се провозаш с другом, а ја, наравно, са другарицом, да бих из подрума извукла рашрафљеног „понија“, кога су деца давно одбацила. Уговорили смо састанак код лифта на Бранковом мосту, ти би дошао стазом крај реке, од „Дунавског цвета“, а ја кроз град – у оно време, предострожност нам је прешла у другу природу.

Тек кад сам изнела понику на светло дана, видела сам да је предња гума издувана, а вероватно и пробушена. Можда сам могла да се вратим кући и тражим помоћ или бар пумпу од бицикла, загурену у неком буцаку, али ја сам само на тебе мислила – чим сам залупила вратима од стана, никога нисам желела да видим, никог сем тебе. Погурала сам бицикл сетивши се једне занатске радње у сутерену, у Цара Душана, у којој су можда могли да ми реше проблем.

Добро се сећам тог свог хода уз бицикл, по тротоару пуном пешака, недалеко од Бајлонија. Ах, како сам била гипка у својим роза патикама. Имала сам на себи фармерке и морнарску мајицу с дугачким рукавима, на леђима платнени ранчић са веверицама. Осећала сам се лепа и млада, ја која сам дотад себе доживљавала као ружно паче. Вољена жена има самопоуздање, ништа друго не може је учинити тако блиставом, ни благостање, ни деца, ни десет пластичних операција. Корачала сам као шипарица, а тада је већ био на путу мој први унук.

У оном мрачном сутерену ништа нису могли да ураде за мој бицикл, али су ме зато упутили на праву адресу. Кренула сам назад, ка подвожњаку на доњем Дорћолу, проби-

јајући се између пролазника са својим понијем. У тој гужви раног поподнева, кад се људи враћају с посла, однекуд је искрсла, провлачећи се између ногу у покрету, млада керуша. Знам да сам се мимоишла са њом, да би она онда, из непознатог разлога, променила смер. После неколико корака схватила сам да иде за мном. Није ми било непријатно због тога, напротив. Мало-помало, постало ми је јасно да ме прати зато што зрачим.

Окретала сам главу с времена на време, али јој ништа нисам говорила. Видела сам одозго, својим трећим оком, идиличну слику, као из неке филмске приче смештене у ирско село: гипка жена, преплављена милином живљења, гура бицикл с корпицом на волану, за њом трчкара верни пас. Није било важно то што је жена прешла педесету, што је бицикл раздрндан и „демоде“, а куче без огрлице – обична цукела. Не, била је важна унутрашња клима слике, тренутна и безвремена – намагнетисана твојом близином, ја сам привлачила потребите.

Помишљала сам да кучка можда само прати бицикл, да јој је вођица задњи точак, као нека резонанца у мозгу, неког другог точка. Али, кад смо изашле из гужве, и саме се нашле на семафору, она ми се приљубила уз ногу, села поред мене да заједно чекамо зелено светло. Није личила на кућног љубимца одбаченог у зао час, њена младост, безлична њушка и груба длака говориле су да је оригинална бескућница. Откуд онда толика приврженост једном људском бићу? Морала је осетити у мени ону неку снагу раздраганости, која је кроз поре на кожи и тканину одеће избијала из мене. Једном речју, била сам поносна и разнежена што ме је куче изабрало.

Кад сам стигла код вулканизера, речено ми је да ћу морати да сачекам пола сата док не окрепе гуму. Велико је било моје нестрпљење, али сам пошла довољно рано да бих на време стигла на уговорени сусрет. Ако окасим, чекаћеш ме, то сам знала – мобилне телефоне још нисмо имали ни ти ни ја. Керуша је чекала са мном, памтим да су се залудни момци из радионице вулканизера чудили што ме прати у стопу, поготово кад сам им рекла да ми се успут пришљамчила.

Био је крај априла, разблудно ведар и светао дан, какав може гушити човека који је сам у души. Али о таквима нисам размишљала, нити сам имала разлога да се сећам својих претходних педесетак априла. Иначе, памтим годишње доба зато што сам у ранчићу била понела неколико ускршњих јаја, за тебе и мене, да се окрепимо негде у Земуну. Сигурно сам упаковала више од четири, чим сам одлучила да и керуши понудим неко. Можда је било непромишљено с моје стране, па и сурово, што је тако још више везујем за себе. Али тога поподнева, ја нисам била наштимована да пратим трзаје своје савести. Ољуштила сам јој два, можда и три кувана јајета, и дала да ми једе из руке – ја, чувена хигијеничарка. После сам је и миловала, на шта је она подигла увис све четири шапе, у тим тренуцима била сам искрена, као да је волим. Што је најгоре, ја сам се играла њеном приврженошћу, али цео свет, укључујући небо, играо је око мене по такту мојих осећања.

Наравно, нашла сам у близини неки кафић, да оперем руке. Пола сата је потрајало, али слађе него ових овде дванаест минута. Керуша ме је пратила у стопу где год мрднем, као омађијана. Не само радници, него и неке жене у пролазу, сви су приметили то расипно и узајамно исказивање љубави. Напокон, бицикл је био спреман за покрет.

Зајашила сам понија, своју нову животињу, верујући да ће керуша одустати од мене кад зајдим друмом, мада сам истовремено осетила да ми је жао због тога. Није ми било жао ње, него сам волела да и ти видиш ову напрасну љубав, неизмерну – распилављеност какву сам очекивала од тебе.

Преварила сам се у својој процени, очигледно не познајем псећу нарав. Керуша је трчала за мном, ни кад убрзам није ме испуштала из вида. Сећам се те возње узбрдо-ни-збрдо поред Калемегданског парка – у којој ни физички ни у мислима нисам била сама: возила сам теби у сусрет, у пратњи животиње којој сам постала неопходна.

У нивоу Амбасаде Француске, то између керуше и мене задобило је озбиљне размере. Све дотле, ја сам се окретала, повремено, тек да проверим да ли ме и даље прати, али овде

сам почела да јој помажем, да је сачекујем. Саобраћај је постао гушћи, пешачки прелази преко шина, скретања под правим углом... Како да дозволим, кад је већ стигла дотле, да ме изгуби надомак циља – надомак моста где си ти чекао. Мени је при том циљ био јасан, њој није. Да ли се надала да ће заувек остати са мном? Мени још није ни падало на памет на који начин ћу се отарасити пратње а да не буде грубо и сурово, па да ме после гризе савест. Али сада се јесам чудила керуши што ме тако истрајно прати кроз цео град. Куд ће после, несрећница, у крају где јој је све страна? Хоће ли умети да се врати на Дорћол?

Ово су биле само рубне мисли, у основи неискрене – лажна брига! Сада је имало пресудну важност то да и она буде у слици кад ме угледаш издалека на Бранковом мосту.

На појединим деоницама пута поново сам морала да гурам бицикл, а керуша је ишла тик уз мене, вртећи репом. Кад год је погледам или јој упутим неку реч, подизала је према мени своје псеће очи, пуне захвалности и саучесништва, а ја сам се у тим тренуцима топила од миља. Ама, она се буквално прилепила уз мене и потврђивала тиме да сам изабраница, вредна вољења. Верност се приписује псима, али такође је неодвојиви део љубавног космоса – плашт који не мора да се види, али зато све обавија уколико је љубав узајамна. Исто тако и приврженост, која се овде, крај мојих ногу, показивала безусловна, и самим тим се уплитала у нашу причу, твоју и моју – у очекивања од наше везе, чији почетак беше дуг.

Натопљена таквим поређењима, више у недрима него у глави, може се рећи да сам и нехотице кокетирала са овом керушом скитницом, ја, која никада нисам имала кућног љубимца, нити марила много за животиње као такве. Али сада сам жарко желела да ти видиш како ме прати и колико се везала за мене. Само заљубљена особа може да схвати такав један порив. Познато је да животиње нагонски одабирају племените људе и добре душе, а ја сам хтела да се и ти осведочиш у то, својим очима, не знам, можда сам такође хтела да будеш малко љубоморан на пса. Да кажеш себи: „Како је пашче тако брзо, брже од мене, схватило да је ова жена дивна!“

Чекао си ме поред лифта, са осмехом ширим од речног ушћа које се одатле видело, а кад сам пришла, грохотом си се смејао мом бициклу. У вези с керушом правила сам се невешта, као, не знам зашто ме прати још од Бајлонија. Стајали смо на мосту раздрагани, иако је од нас троје само куче показивало радост да сви виде, они из кола која су шибала поред нас. Кад смо напoкон зајашили бицикле, да пређемо мост ка новобеоградском кеју, пожелела сам да се керуша врати на Дорћол. Ти си рекао да ми неће бити лако да је се отресем, али смо тај проблем одложили за касније, можда и ниси веровао да ме је пратила кроз цео град. Ишао си, наравно, напред, на свом новом спортском бициклу, обећавши да ћеш возити полако – чему, иначе, заједничка вожња!

Док ми је ветар мрсио косу на средини реке Саве, одакле мост почиње да се спушта ка Новом Београду, мој пони је добијао убрзање и чинило ми се да је окрилатио. Само сам једном или двапут окренула главу и видела да керуша трчи за мном, али да једва савладава растојање. Ја сам летела! Она је мени веровала и није бринула да ће ме изгубити, важно јој је било да ме држи у видном пољу.

Пратећи тебе, сишла сам са моста преко утабане стазе, направивши заокрет од сто осамдесет степени да бих прешла на доњи тротоар који је водио право ка реци, а био паралелан са мостом, само у другачијем нивоу. Ухвативши правац ка кеју, окренула сам се иза себе. Тек тад сам видела да је керуша остала на мосту. Збунила се, јадна! Била ми је изгубила траг, али кад ме је поново спазила из даљине, кроз ограду моста, ја сам се кретала у супротном смеру од ње. Помислила је да је погрешила, и почела да трчи назад, све време гледајући, кроз решетке, у мом правцу. Али, убрзо је схватила да се удаљујемо једна од друге иако се крећемо у истом смеру, она по мосту а ја доле, па се зауставила и почела одозго да лаје. „Чекај!“ – викала је. „Чекај ме, немој да бежиш!“

Лакнуло ми је. Нисам морала бити груба како бих је одгурнула од себе. Јесам се понела кукавички, обманула је,

али није било испланирано. Начин нашег расанка испао је – чиста срећа.

Дрн-дрн, така-така, дрн-дрн, така-така... Уф, ала се ово одужило! Така-така, така-така... така-така... Сви ме осуђују... И онда кад смо почели да се кријемо, кад се видело колико треперим ма и на помен твога имена, сретала сам, чак и у очима блиских другарица, ако не завист, онда неодобравање, нераздевање... Живели смо и ти и ја у брзоплето склопљеним браковима – испражњеним већ на самом почетку и претвореним у рутину свакодневице – које смо одржавали пре свега због деце. Међутим, деца више и нису била деца, па опет, ни ти ни ја, као разумни људи, нисмо хтели да било кога унесрећимо. Чували смо тајну до краја, да би се Господ Бог побринуо за нас: у размаку од само неколико месеци, прво ти а убрзо и ја, обудовели смо малтене напрасно. Тек након тога, а после деценијског прикривања везе, своју љубав смо учинили јавном. Ником од наше деце није сметало, напротив, било им је згодно што им нећемо, на прекретници живота и у некаквом туробном стању, пасти на терет. И никог другог није више било брига за нас, људи се баве туђим животима само кад могу да осуђују.

Али, зар ми се зато осмехнула срећа? Да бих постала патронажна сестра човеку кога сам чекала толике године? Јесењи ветар разноси сећања, али не и љубав као такву. Уистину, ко зна шта носи сутрашња зима, каква изненађења, какве дарове. Само да ми овај резултат испадне добар, па – идемо даље!

Ђорђе ПИСАРЕВ

IN VITAM AETERNAM

Сијурно, у шајним погрумима
нејојмљиве Вашиканске ризнице
крије се ковчеј од сребра, украшен шојазом
смарајдом и ахајом.

У њему се налазе шри зуба св. Габријела:
дрвена плочица на којој је
некада

оне блишаве ноћи
почивао недодирљиви Грал.

Крсти од чамовине којим се поносио велики Петар
шири шајансјвена кабалистичка знака
која оном ко их поседује
дају власти над свим бићима
што се налазе у води
ваздуху

над свим бићима што се крећу Земљом.

И мистични запис шеолога Хијеронимуса:

„На шом месцу, у одређено доба године,
када Водолија дође под ушницом Марса
већ двести година

може се видети сјравично чудовиште
чије порекло води далеко у будућности јер
како изгледа

наш свети није једини од СВИХ СВЕТОВА.“
(Ојаш Тришем, STEGANOGRAPHIE)

МТ 24, 27-31

Јер ће долазак Сина Човечјега бити сличан муњи што сева на истоку и расветли све до запада. Где год буде стрвине, тамо ће се орлови скупљати. Одмах после невоље тих дана сунце ће помрачити, месец неће сјати, с неба ће звезде падати и небеска сазвежђа ће се уздрмати. Тада ће се указати на небесима знак – Син Човечји; тада ће проплакати сва племена на Земљи и видеће Сина Човечјег где долази на облацима небеским с великом моћи и славом. И он ће по слати анђеле своје с гласном трубом да скупе изабранике његове од четири ветра, од једног краја небеса до другог.

1. мила

Либи либи бас
басосили либ
биси биси лаб
лабобили саб.

Чујем моју Милу како певуши. Сретног ли створења!
Моја мала Мила.

2. кревет

Улази у собу мусава и прљава. Вире јој само несташно плаве очи.

- Где си би ла, Мила?
- Ни сам била никуда.
- А шта си радила?
- Исплала сам руке...

Мила, Мила. Мало шуњало, мало куче.
Завлачи се под сто, преврће столице.

Завуче се под кревет, па тамо, непомична, проведе два-три сата.

3. сунце

- Шта то тамо има, Мила?
- Нита нема, ево види, нита нема. Само пуно тлаве и сунце, како лепо!
- Мила, како то сад, сунце под креветом?
- Има сунце, има. И неко гадно стволење. Дође оно па ће те појести!
- И тако Мила из дана у дан.

4. чудовиште

- А какво је то чудовиште, Мила?
- Па оно је стласно! Има једно четли луке, или ноге, нисам паметна!
- И тако Мила из дана у дан, завлачи се под кревет и остаје тамо два-три сата.

5. лутка

Најзад, једном се завучем у тај скривени кутак. Није било ничега, осим прашине и неколико Милиних давно заборављених играчака. Када сам, стешњен у уском простору, пружио руку да дохватим дрвеног лутка, поглед ми ухвати јасан зрак сунца који је долазио кроз рупу на таваници и падао у процеп између зида и кревета.

6. круг

Светли прамен на неочекивано чистом поду образовао је круг величине две стиснуте песнице. Моја Мила је говорила истину: под одређеним углом круг је прерастао оцртаност две димензије и добијао трећу. Несхватљива дубина и опиљивост јер, у кругу се јасно образовала густа и висока трава питоме долине. Нешто даље, назирали су се и зидови колибе од борових дебала.

7. лопта

Изгледа да је тај круг обухватао пресек два света – под одређеним условима, тај круг је био лопта која обухвата сав простор нашег и још неког света из бескрајног универзума паралелних светова свих димензија простора и времена. Била је ужасна спознаја да је моја мала Мила била тако дуго под утицајем безвременог космоса.

8. наказа

Трава се у магијској лопти поче повијати. Осетио сам гадни задах, назрео густа, лепљива испарења. Пре него што сам се, успаничен, тегобно извукао испод уклетог кревета, имао сам још снаге да видим страхотну наказу, опако чудовиште прекривено крљуштима, гнојем, све сачињено од зуба и канци, а око створења вијали су се отровни пламени језици.

9. ужас

Све је то било ужасно, разумом непојмљиво.

10. бекство

Брзо прекријем све ствари у нашој малој кући белим плахтама, а кревет затрпам гомилама земље. С торбом оскудне хране и Милом, руку под руку, напуштам паклени дом.

11. лутање

Дању смо спавали, ноћу путовали. Мила, некад тако луцидно дете, сада је била мрачна и ћудљива. Грч неспокојства и немира на рушавао је умилну лепоту њеног лица.

12. уморна мила

Слутила је Мила нешто, као да је брзо и ненадано бекство с јединог места које је знала – и које јој је, сигурно, било драго – изазвало у њој велике промене.

– Када ћемо стићи? – чујем њен умилни, али уморни глас...

13. долазак

Најзад, изгледало ми је да смо довољно далеко, уколико уопште постоје удаљене ствари на нечем тако незнатном и ограниченом, као што је ова планета.

14. долина

Огромна, црна стабла чинила су, бар тако је изгледало, непрелазну баријеру, а долина, увек обасјана сунцем, као да се налазила у благом котлу тиховатреће бледе и мирисне чорбе од пољског цвећа. Било је то место баш за Милу и мене, једино...

15. деја ву

...што ми се долина, узимајући у обзир да је видим први пут, чинила исувише познатом. Но, узимајући у обзир да, гледајући на бескрајну гомилу паралелних светова, на непрегледну колону универзума што постоје у свим димензијама простора и времена, чудесно и безредно разбацаних у хаотичном кошмару прошлости и будућности, вероватно и не постоје ствари које радимо први пут, не постоје места која видимо први пут, заиста сам олако прешао преко те ипак узнемирујуће спознаје.

16. брвнара

Убрзо је тишину небеске долине нарушила скромна брвнара од оштрих борових дебала.

17. наказа или чудовиште

Док дељем последњу, тешкоснену, поуздану столицу без наслона, моја Мила лута, мили Мила долином изгубљена у високој трави. Још увек ћути, намргођена и тужна. Можда је раскид с оним „другим светом“ био сувише нагао, претерано брз, можда чак и пренагљен. Уосталом, када сада размислим, ми смо, Мила и ја, у том микро космичком пресеку двају универзума видели сасвим различите ствари. Ја тмасто и гадно страшило, смрдљиво и гнојно биће, што сипа ватру и сумпорни дим, огромну гротескну појаву налик на змаја из бајке. Она, Мила, видела је увек јадну, њој одвратну, љигаву сподобу са четири уда, усправљену, наказне главе обрасле густом, црном длаком. Једино заједничко у нашој отелотвореној визији била је долина: обоје смо видели прекрасну долину и дрвену колибу из које је, по њеној причи, излазило то створење.

18. ужасна спознаја

О мој Боже...

19. то сам ја

Већ изгубљен, схвативши све, отворио сам врата једним од четири уда – левом руком. Ја заиста никада нисам имао никакву шансу. Ко зна колико пута и у колико светова ја чиним ту исту ствар.

20. она

Угледах Милу како, усправљена у густом растињу, нежним прстићима дробн чохуре дивљег мака. Видех унезверен поглед плавих очију. Мила раствори мила усташца и ја...

21. расплет

...зачух страшни церек и гнусно гроктање:

– Јер ја сама чиним тај други свет светом каквим га ти видиш – изговори Мила и поче да ми прилази. Тело јој се надуло и напело, уши и њушка порасли, уста се претворила у стравичну чељуст, а око ње вијао се тмасти и гадни задах зелене паре.

Прекорачење

Не би све то ни било тако страшно ако је оно што ме чека брза смрт у чељустима Миле – чудовишта. А шта ако наставим да умирем без краја, онолико пута и толико дуго, колико траје бесконачно и немерљиво Време?

От. 6, 12 – 13

Гледах даље. Кад јање отвори шести печат, настаде велики потрес земље, сунце постаде црно као хаљина од кострети, а цели месец постаде као крв. Звезде с неба падосхе на земљу, као што своје незреле плодове стресе смоква кад је затресе силан ветар. А НЕБО ИШЧЕЗНУ КАО КЊИГА КОЈА СЕ СМОТА.

Тако је неошажен досио у једну иначе незанимљиву и ни од кога посећивану градску четврт, још великим делом неошкочану, седе у један скривени и осенчени кушак и чекаше да прође време, погледајући ту и тамо на свој сат. Наједном, његов поглед сјази мало подале нешто блиско сребрнасто-бело како се миче по криволинама, нешто што његов несигуран вид није могао да препозна шта је заправо.

В. Јенсен

Ивана ДИМИЋ

НАБРАЈАЊЕ, УСПОМЕНИНА СЕСТРА РОЂЕНА

Инвентар двадесетог века

Почињем од године нулте, која је 1957, и служићу се методом набрајања свега што се сачувало у сећању. Како налазим да је *лично* увек забавније од *шачног*, јер у себи носи грешку која га ослобађа претензија, а како од двадесетог века најбоље познајем себе, тако ћу себе и да набројим.

1. Колица са куглагером као примордијални изум двадесетог века.

Додаћу дрвене санке и у финалу ће задати смртни ударац деветнаестом веку крунским феноменом: ролшуге!

2. *Бела трива* – жуте корице, лаковане.

3. Шпорет „Смедеревац“ – у рерни се суше ципеле.

4. Чарапе на штруфне (ово нису еротске визије, него грозне децје чарапе – хулахопке још нису измишљење).

5. *Рибецал, брдски дух* – исто књига, исто лаковане корице.

6. Мушема за кухињски сто, потпуно пластифицирана (не флека се, не штирка се), при том карирана!

7. Хемијска оловка, чудо технологије.

8. *Дечаџи Павлове улице* – веома тужна књига, са фотографијама, као стрип.

9. Транзистор – и на струју и на батерије (могу да се купе у бакалници).

10. „Лоптица – скочица“. Онда се нагло аванзује до Позоришта Бошко Буха: „Капетан Џон Пиплфокс“, па „Амброзије уништава време“.

11. *Нива, медвеђа беба* и истог реда важности, а много познатији *Бели очњак*.

12. Телевизор (има комшија). Ићи ћемо у посету да гледамо „Црни снег“.

13. Лајка путује на месец. После ће и други да иду, али прва иде Лајка, а није фото-апарат, него храбри псић.

14. Цигарет жваке у боји – крвишно! (То значи супер).

15. Ја сам Титов пионир који никада није видео ни Пинкија, али смо зато сви имали скицен – блок број 2 у који смо помоћу карбон лепка и колачарске хартије по нацрту другарице учитељице исписали: „Лењин је живео, Лењин је жив и жив ће Лењин бити“.

16. Филмске новости пре сваког филма – страшна гњаважа.

17. Винетуа је играо Пјер Брис у биоскопу „Дрина“.

18. Џими Хендрикс има фендер гитару, („И свира левом“ – додају стручњаци). Ко то не зна, а нема ни звонцаре, боље да и не долази у школу.

19. Индијске блузе, „Пачули“ (врло софистицирано), али и Тимоти Лири.

20. „Доктор Стрејнцлав“. То је Кјубрик. И то је кинотека.

21. Напокон најлонке, већ ме је издало стрпљење. (Добро, није важно, може и са борово патикама, иако је мало бљак!)

22. Појас за спасавање из авиона. Дикица из другог пет га је мазнуо и закачио на зид своје собе.

23. Боб Дилан. Амери су наша браћа. Сви смо за Америке који су против Америке који су у Вијетнаму (не знам ни где је то, али тамо је као неки рат) и мора се бар прва строфа од „Blowing in the wind“ знати напамет.

24. Или Кент, или Марлборо, а само за посвећене, Филтер 57.

25. Достојевски, Толстој, па неколико година Хесе, па поново Достојевски.

16. Ајнштајнови бркови личе на Марк Твенове.

27. „Тетка Зита“ – филм који нико није гледао, а Џоана Шимкус има феноменалан бели мантил од балон – свиле.

28. Изложба у Народном музеју: Ван Гог (аутопортрет без увета био је први с десна од улазних врата).

29. Кјеркегор, Георг Тракл и ко са њима тикве сади њему Фридрих Ниче.

30. „Андреј Рубљов“ извађен из бункера. Тарковски, мајсторе!

31. Нудизам, комунизам, феминизам, будизам... све смо попили, нисмо ни трепнули.

32. Берђајев, Сиоран, Лав Шестов, док Хераклит мрачни „цепа терцу“ фрагментарно. Али, напoкoн, и Павле Флоренски.

33. Ратови светски, па телевизијски, кад одједном савремени, домаћи, типа ко – преживи – причаће – дај – Боже – да – то – будем – ја.

Немам више шта да набројим.

Видимо се у следећем миленијуму, надам се уживо, пошто ће убрзо, само што није. Довиђења, приватно!

ШТА СЕ ЗБИВА У БЛОКУ 21

Одавно тамо не одлазим. Превише је прошлости у мени. Тај градски кварт изграђен у пешчаној пустињи са друге стране реке био сам потиснуо на руб свести. Ту је годинама треперио као бледа слика, блеђа од најблеђе сенке, надомак заборавана. Гомила зградурина изниклих преко ноћи из земље по којој никада пре нису ходали људи. Слепа мрља у дајмоновој свевидећем оку. Краста од солитера и ламела, у стерилној симетрији кубуса и правих углова, на црној миси иницијације крштена проклетим, хромим бројем 21. Ново-пристигли становници омамљени пејотлом свакодневице, закључани у својој колективној самоћи. Да, да, свакодневица је тамница, са девет невидљивих брава. Ту сам одрастао и потом, искористивши прву прилику, убегао у бели свет, два блока даље, крај Дунава, са жељом да се више никада не вратим. Не само са жељом него и са јаком решеношћу и још чвршћим обећањем. Самом себи. Та су обећања најтежа, на крај са другима се већ некако, после свих мука, ипак изађе.

Са собом, никада.

Понекад бих, у пролазу, из аутобуса или аутомобила, окрзнуо погледом Блок 21. Тако и толико. И понекад бих, наравно, помислио где ли су сада људи са којима сам некада делио време, они због чијег нехата сам трпео бол, као што сам им га и наносио, из истих или сличних, углавном бесмислених разлога. Тек онако, живиш да би примао бол, постојиш тако што га наносиш другима...

Дуга прича. Ова није о томе. Или јесте, зависи како се узме, и одакле се гледа. Јер, све су приче различите. Да нису, не би ни постојале. И све су, на неки начин, макар оне о љубави или о болу, исте. Увек о трајном мањку љубави, увек о сталном вишку бола. Да нису такве, не би знале о чему су, а када су ни о чему, онда су ништа. Безвредне речи упразно...

То са Петром се десило изненада. Док сам се прошлог петка враћао из шетње по Дунавском кеју, мимоишао сам се са старијим човеком мојих година. У колицима је гурао близанце, већ одрасле бебе, од две, две и по године, нисам баш умео добро да проценим, давно сам играо у сличном филму. Петком се приче не причају, приче од петка лоше су као и аутомобили склопљени тог дана, јер свет жури на викенд, да се облоче и усвињи до коме, да барем на кратко заборави свакодневну робију. Тако је како је, осим по изузетку. Ево га. Пролазник и ја окрзнули смо се погледима. И наставили даље. Онда сам се, после корак-два, окренуо, синило ми је: „Хеј, ја знам овог човека.“

Нимало чудно, окренуо се и он. И он је мене знао. Однекуд. Однекад.

– Ми се познајемо... – више сам изустрио него што сам питао.

– И ја бих рекао.

– Одавно?

– Биће да је тако.

– Баш-баш одавно.

– Пре сто година?

– Отприлике толико. У ствари, нешто мало мање.

– Чекајте, чекајте, ви мора да сте ишли у гимназију, у Блоку 21.

– Наравно. И ви сте сигурно.

– Дабоме. Предавала ми је Џамбасовићка, па Бекриловићка, Машановић и Дудуковић. Колунција нам је био разредни...

– Еј, Петре, то си ти?

– Ја сам, а ти си Михајловић.

– Управо тај. Па где си ти, Петре? Лепи ти унуци.

– Па ту сам, мој Михајловићу, нисам никуда ни ишао.

Само...

– ?!...

– Ово ми нису унуци. То су моја деца.

– Ау, баш лепо. Слатки су. И види како су мирни, бумбари мали.

– Милош и Ивана, близанци. Јесу, добри су...

– Ти се ниси плашио оне „у старог оца сирота деца“ – покушао сам да будем духовит.

– Ма, нисам о томе ни мислио. Једноставно, десило се. Под старе дане. Да ти кажем, кад се већ размећеш тим мудро-стима, „родили се, ваља их љуљати“. Све испочетка.

– Како то мислиш, испочетка?

– Па тако, по други пут. Имам ја две одрасле кћери из првог брака. Обе су удате, једна живи у Канади, друга у Будимпешти. Она у Канади је архитекта, а друга је предавач на женским студијама у Мађарској.

Запричали смо се. И савим неосетно, корак на корак, наставили шетњу. Дунав је радио оно што ради сваки дан, текао, некако свечан, у први сумрак, и сетио сам се речи оне бабе из Бановаца: „Ако не одем у рај, нек одем у Дунав.“

– Знаш, прва жена ми је умрла. Остао сам самац, још у релативно добром здрављу. Деца су се одселила, живот ми се свео на одумирање на послу. Екипа из блока се одавно осула, неки су поумирали, неки нестали, на четрдесетогодишњици матуре скупило нас се десет-дванаест, сви окепали. Једва смо се познали. И после опет ништа. А код тебе?

– Шта да ти кажем. Роман у наставцима. Све видео, све чуо. Бесконачне репризе. Живим сам.

– Имаш ли деце?

– Да, само што то нису деца, него људи. Свако за својим животом. Него, како се сналазиш по други пут?

– Како морам. А што морам, то и умем.

Баба из Бановаца би рекла: „То и хоћу.“

– Где ти је супруга? – питао сам, не посебно знатижељан. Али, кад смо већ почели причу, хајде да је довршимо.

– Отишла је.

– Где, у куповину?

– Ма не, отишла је. Оставила ме је са децом, трајно.

– Дај, шта причаш. Како то, оставила?

– Лепо. Нашла је, каже, веру. И хоће томе да се посвети. Тренутно је искушеница у манастиру, доле на југу. Били смо једном да је обиђемо. Умал’ да се нисам угушио од плача,

човече, а она нас гледа мирно и само понавља: „Божја воља, божја воља“.

– Нисте се развели?

– Нисмо се ни венчали. Она је пријатељица те моје ћерке из Будимпеште, биле су колегинице. И једном кад ми је та кћи долазила у посету упознала ме с њом. Не могу ни да ти кажем како се то десило. Једноставно, десило се. Као у неком филму, старији мушкарац и млада жена. Главоболно замршен, а тако једноставан однос, слепа привлачност, пре свега. Па онда све друго. Нисмо ни живели заједно. Првих месеци сам ја путовао у Будимпешту или би она о викендима долазила код мене. Остала је носећа.

– И?

– И ни пуну годину пошто се породила, а није хтела да прекида трудноћу, рекла ми је да нас напушта. Нисам знао шта да чиним. Али сам се с временом навикао. Плаћам две жене да брину о њима, и сада их не дам од себе, нипошто. Долазили су из Центра за социјално старање, рекао сам: „Одбиј!“ Знао да не стојим најбоље са будућношћу, али ово осећање не бих мењао ни за шта на свету. Старим, а они су ми радост.

Једно дете се окренуло, као да је знало да говоримо о њима. Петар му је додао флашицу са водом. Друго је спава-ло, анђеоским сном.

– Па, Петре, драго ми је да сам те видео. После два миле-нијума.

– И мени, Михајловићу, и мени. Јави се понекад.

– Ти си у старом блоку?

– Нисам се померио педесет година. Све се променило. Не познајем више ни људе који станују у мом улазу. Стари су поумирали, наследници продали или изнајмили станове. Срећем само нова лица, нигде познатог. У ходнику ако кажемо једном другом „добар дан“, некад ни то. А ти, где си?

– Ту, на кеју, гледам на Дунав.

Девојчицу сам штипнуо за буцмасти обрашчић, помило-вао дечака по коси.

Разменили смо бројеве телефона.

Зазвонио је већ следећег јутра. У доба дана када сам, по обичају, пун очаја. Оног безразложног, суботњег. Такав је најтежи, јер му није могуће дознати узрок, ако то није већ и сам живот. У освит је мисао најгушћа, кад осећаш и бесмисао, и стид, и празнину, и пуко, излишно самоприсуство. Још само ујутру имам у себи неке реченице, дан их разводни и избледи. После нађем себи неки посао, нешто што једе време. Пишем. Рад, знам по себи, смањује очај, тада тонемо у самозаборав. „А радишан човек се не може зауставити“, што би, разуме се, рекла баба из Бановаца. Тја, до свих мудрости се на неки начин долази из нехата, као да падају с неба, махом скудоумним бићима, онима што у незнању говоре велике истине.

Подигао сам слушалицу после трећег оглашавања.

– Да!

– Да ли сам те пробудио? Добро јутро, овде Петар.

– Ниси, Петре, ниси. Рано се будим, и што прикупим од онога што се преко ноћи накупило, толико ми је... Гребем по дну.

– Ха, добро си то рекао, тако бива са годинама. Него, знаш зашто те зовем?

– Реци.

– Као да смо призвали моју суђеницу. Банула је синоћ, ненајављено, као нека црна птица. Замонашила се. Изљубила је децу, мало смо поразговарали. И онда сам јој у причи, тако је налетело, узгредно рекао да сам тог поподнева срео неког кога нисам одавно видео. Поменуо твоје име. Знаш, додао сам, то ми је друг из школе, срели смо се случајно, после сто година, ух, како се људи промене, али смо се ипак препознали. На то је она пребледела. Шта ти је, питао сам. Онда ми је она рекла да чита твоје књиге.

– Па, то је баш онако, трас, у срце.

– Да, да. А ја уопште нисам знао да си ти писац. Инжењерска памет, никада баш нешто и нисам читао. Осим онога што сам морао. Књиге су за мене некакав вишак. А она, видиш, тако. Каже да би волела да те упозна, помогао си јој, тим твојим писањем, тако је рекла, кад јој је било тешко.

Очај није прелазан. Очај је најгушћа могућа себичност, унутрашњи мрак у мраку. Девета соба, са седам брава. То ми је, у том јутарњем часу, прво пало на памет.

– Знаш, путује сутра. Преспавала је ту, у конаку нове цркве, хтела би да се види с тобом. Ако можеш, био бих ти захвалан. Разумеш?

– Добро, хоћу. Само реци кад и где.

– Па данас, негде око подне. Иди тамо и тражи сестру Ангелину...

Отишао сам. На рубу Блока 21 пре неколико година подигнута је црква, са пратећим зградама. На месту где сам некада, као дечак, тумарао по шипражју и у барама ловио рибе. А сада се ту људи, потомци неверника, окупљају на службу божју...

Потражио сам сестру Ангелину. Када је изашла у порту, препознао сам је већ из даљине, седео сам на клупи под липом. Врло перспективна млада теоретичарка, знао сам је са телевизије, са јавних трибина, мислим да сам прочитао и два-три њена рада у часописима.

Када је пришла, устао сам да је поздравим.

– Добар дан, Ана – рекао сам.

– Ангелина. Добар дан, Бог вам помогао. Сада сам Ангелина.

– Драго ми је да вас видим.

– И мени. Хтела сам да вас упознам. Изненадила сам се када ми је Петар рекао да се познајете и да сте се јуче срели. Сада, када сам прихватила сва три завета, и када одлазим да служим, само сам пожелела да вам кажем хвала. Не морате ме питати зашто, а ја ћу вам сама рећи да сте ми помогли да упознам себе. И ништа више од тога. Све касније одлуке су, уз милост божју, моје, и само моје.

– Ипак ћу вас питати зашто то чините. У најбољим сте годинама, остављате децу на старање старом човеку.

– То је божја промисао. Осећам да тако треба да урадим, и да ће ме вишњи подржати у тој решености. Обећала сам себи.

– Не противречим. Само кажем да за свако осећање постоји узрок. А за одлуку постоји разлог.

– Свакако. И то сам себи објаснила. Све чему сам се препуштала, све чему сам се посвећивала, увек цела, увек до дна, сви појмови, сви људи, чак и предмети, изгубили су суштину. Свет око мене претворио се у маглу и дим, расплинуо, изгубио ивице. Почела сам да очајавам. Престала сам да верујем у речи, и рекла сам себи: „Сада ћеш ћутати, нема се шта више рећи. Моли се безгласно.“ Сколила ме је сумња, таквом снагом да сам помишљала на омчу. Не она здрава сумња коју сам у својој струци исповедала и која прати свако разумно биће. Не таква, него она дубока, црна, која ништи све на шта наиђе. Све чега се додирне. И тада сам разумела. Или мислим да сам разумела. Или само уображавам да јесам. Потребно ми је тиховање да бих некако поднела живот, његову стихију. Знате, без истинитости веровања нема живота...

– Мислите на истину?

– Не, мислим на истинитост. То су различите ствари.

– Како?

– Једноставно. Истина хоће да важи за свакога и зато се, једном, кад-тад, претвори у агресију, у насиље, у искључивост.

– А, тако... Разумем.

– А истинитост је лична истина. Најдубље уверење.

– И припада само оном ко га носи у себи.

– Не нужно, може и другоме. Али без мене не може. Не постоји. И за пут до ње је потребна вера. А вера тражи неко учење, неку фигуру, неки обред. И безусловна је. Верујем, и тачка.

– За то је требало храбрости.

– Како то мислите?

– Променити живот. Отићи. Заборавити на много шта.

– Тако сам и ја мислила, све док ми се у молитви није ukazало да је храброст само изговор за страх. Не, не, треба се бојати, дабоме да треба, али не профаних ствари и одлука. У ствари, сада знам да сам се плашила само несигурности и празнине, страст и љубав нису ни у каквој вези, љубав је обељена страст, њено превазилажење.

„О овоме ћу написати причу“, помислио сам. „Ово је прича о томе шта се све збива у Блоку 21.“

Устала је.

– Праштајте – рекла је на расстанку. – Пожелела сам да неком све ово кажем, али не да се исповедим, него да затворим књигу.

Пружили смо руку једно другоме. Задржао сам њен длан у свом секунд-два дуже него што је уобичајено. Некаква смиреност, ако је то добра реч, исијавала је из тог додира.

Ушла је у цркву. А ја сам се окренуо и напустио Блок 21. Мислио сам, овога пута заувек.

Нема заувек. Наредног дана у новинама сам прочитао вест да се у мом старом крају обесио инжењер Петар М. Иза њега су остали близанци... О њима ће, писало је, бригу преузети установа за незбринуту децу.

(...)

После сахране запутио сам се у дугу шетњу по кеју, посматрао зграде и младе маме како у колицама гурају своје бебироне. Окренуо сам се на Ушћу и пошао обрнутим правцем. Касна подневна светлост обасјавала је солитере и ламеле Блока 21. Корак на корак, мислећи о томе како приче не треба измишљати, јер их сâм живот измишља, попео сам се до стана, откључао улазна врата и ступио у собу. Устајали ваздух вукао је на искушење. Почео сам да бунцам, било ми је потребно звездано небо и чамац из којег га посматрам, била ми је потребна некаква мантра, плач прворођеног, поњава од кострети... макар неки грлени звук иза ума. Ништа од тога. У реду, помислио сам, како је писано, тако ће и бити, осамљивање није рђав избор (завет тада није неопходан), само понекад, управо као у тај час, уме да буде напорно, несавладиво. Отворио сам прозор и, гушећи се од кивности на себе и на сва небеска тела, пожелео да вичем у још бледу, младу ноћ, према Дунаву. У глув и равнодушан мрак који је прекривао видљиви свет.

За невидљиви ћу се побринути сам.

Тако мора. Уколико хоћу да изађем на крај са самим собом. Мислим да би то могла бити моја истинитост.

ИЗГУБЉЕН НА МОСТУ

варадинска, вечерња ведута

Да ли баш треба веровати прилежним причалицама, који потајно жељни неке накнадне славе, неуморно и без зазора окупирају ноћне програме локалних радио станица узнемирујућим причама о многим необјашњивим појавама? Из вечери у вече, заклињу се поверљивим гласом, тишину уснулих соба барокног Подграђа Петроварадина често поремете чудни звуци, пуцкетања и необјашњива шкрипа намештаја, тек да прекину и распрше пахуљасто паперје оно мало преосталих снова некадашњих градских бележника, учитеља и домаћица.

Да ли баш треба слушати све те, спиритизму склоне сомнабуле, који у паници прекинутих снова виде духове некадашњих станара и силуете свих оних који су живели, градили и чували бедеме утврђења изниклог на једној стени, преко реке, која се диже у сунцу, а зове се у стиховима и Дојчина Петра Варадин?

Да ли је заиста куцнуо час коначног свођења рачуна? Па је баш из тих разлога онај преки и махнити Петар, некада поседник огромног атара на месту данашњег Новог Сада, коме је крајем дванаестог века, због извршених убистава, конфискована сва имовина, ових дана чврсто решио да дође по своје. Тврде, он је само зато ту јер разгледа свој атар.

А други? Да ли је, заиста, могуће да људи петроварадинског Подграђа имају неки тајни живот?

Ко зна? Вероватно да за све што се дешава и што ће се дешавати постоји неко рационално објашњење. Па и за ово. Међутим, збуњују и уносе недоумицу они мање причљиви и храбри који у Прерадовићевој улици вире иза прозора прекривених прашином, иза дрвених капија које се тешком

муком отварају, бојажљиви који ретко промину улицом, само онда када своје кухињске оставе допуњавају са пола килограма народног хлеба. Јер, сигурно потајно мисле, да баш о томе никако не би требало да се прича. Не зазивати, могло би да буде и горе. И то, много горе.

Чак и оне који нису радознали и оне којима није баш до приче, вероватно, бар понекад прекрије вео питања шта се крије иза дрвених капија Подграђа. Нека тиха веселост дворишта, лење мачке на сунцу, засади шебоја, гомиле одбачених и непотребних ствари, старе цигле и цреп, заборављена бурад, покварени бициклови, пробушене гумене лопте, флаше, конопци отежали од опраног рубља. Или старци који коровим метлама безуспешно мету своју прошлост, излажу пролећном сунцу своја матурска одела и гланцају потамнели есцајг некадашњи балова и забава. Можда доброћудне баке у одорама вештица мрвицама крпе рупе старих рана и успомена, збуњене под нахереним и натрулим надстрешницама, поред зидова нагрижених мемлом. Или се само богу моле, залуд?

Само о томе не треба да се прича. Баш никад. А и о томе како се све неизбежно мења. Наравно, и о томе да живот неумитно пролази заборављајући нас завек, попут одбачених и у траву зараслих стаклених пивских боца. И о томе да се готово стишао онај притворни глас будућности који све више својим чаврљањем о залудности испуњава уши неког другог.

Кад пажљиво размислим, за неке одлуке, у атмосфери конфузности која нас обавија попут магле, не морају постојати бројни и ваљани разлози. Тако да, уосталом, и не треба да чуди моја решеност да се добровољно пријавим, бар на извесно време, за обављање дужности и задатака доброг духа петроварадинског Подграђа. Посао као и сваки други посао. Радићу га честито и ваљано као и све друге. А низ предности је на мојој страни. Као прво, живим поуздано у некој врсти раскорака између два stoleћа. Био сам и комуниста и социјалиста, а душа ми вапи за неизбежним демократским променама. Захваћен сам таласима транзиционих

дешавања, изгубљен на мосту несавршености, чежњивих очију уперених ка идеалу који нећу доживети. Зубе полако губим, коса ми је одавно постала потпуно бела. Уосталом, сви кажу да живим у земљи пренасељеној остацима прошлости, аветима прошлих времена, духовима и сенкама пропалих идеологија и поражених снага које се множе као глисте после кише.

Зато сам написао неку врсту пажљиво интонираног дописа председнику Месне заједнице Петроварадина, набрајајући наведене разлоге и наглашавајући своју жељу. Такође, нисам могао да одолим а да не споменем чињеницу да, ако већ неки без резерве тврде да је Подграђе препуно духова, сасвим сигурно да још један, ипак по много чему различит, неће бити сувишан. Ако их нема, онда сам спреман да представљам живи доказ да постоје. Могу ме ноћу затварати да не бих квариио њихове снове, а преко дана могу забављати радознале туристе.

Уосталом, ако се Подграђе поноси са својим моћним и заслужним грађанима, ако улице са поносом носе њихова имена, зашто не би располагало и својим личним духом. Једно је сигурно, у класификатору ововремених залудних занимања и специјалности, обављање спиритистичких послова, заправо професија службено признатог духа, чини ми се најбезазленијом. А ко зна за шта то може бити добро.

Само о томе не би требало да се прича, кад не би постојало нешто много јаче од хтења и жеља, нешто што нагони на причање у тмастим и тамним ноћима када снови постају тешки, а нешто болно належа на улице Новог Сада прогонећи упорне шетаче који, налик на покисле крошње кестенова, одолевају недаћама и ћудима времена. Као и мене. Мене сувишног човека постсоцијализма на размеђу столећа, одавно сродном оном, једном опеваном, уваженом грађанину, Софронију Попадићу, који је стално живео све тише и поштапао се све лакше. Или можда и самог блаженог Софронија, главом, брадом, шеширом и штапом за кога су тврдили, а кажу и данас, како су га заборавили и грађани и смрт. Као и много тога. Заборавили, па још и да не говоре. Софронија, чије име

може само да се још прочита у књигама. Побогу, зар су заувек нестали сви ти са именом Софроније?

Хтели признати или не хтели, у једном сумње нема, он је још увек пролазио *свићним кораком, у први суион, дуж бедема и шанчева турском набујалих, испод накострешених плаћана, па преко њоншонској моста право на Транжамени*, он још увек оран за шетњу и дуга размишљања старачки свуда ходи, *старачки оденути и старачки насмешен*. И понављао, као за себе, стечајни, социјални и носталгични ламент: Ко зна за шта је то добро. Ко зна за шта је то добро што вече опет пада, што се изглед мостова мења, што Дунав прети изливањем, што су се неке зграде шћућуриле ту где јесу, што аутобуси касне, што га мучи костобоља, што много чега нема.

Његове кораке и ритуална кретања већ давно су у својим сећањима похранили новосадски надобудни посленици и уседелице које никад не губе наду, док је он готово пола столећа у себи пребирао социјалне актовке са периферије, попуцале фасаде, посечена стабла, нестале мостове и брисао антикварну прашину са литерарних журнала. Лепо је ако се и његов дух бар некима привиђа, лепо је ако скученост и тескобу напуштених зграда нарушава његова лакокрила појава.

Само и томе се не говори јер више нико и не сумња да је све око нас устројено да докаже како пролази слава овога света. И нико више не сумња да и врапци хорски певају како ништа више није како је некад било. А то како је било одавно се у његовом сећању одомаћило, као што се разбашкарио, прилично комотно и готово фамилијарно, један свет који покушава да се избори са гласном вревом и метежом надируће пошасте.

Ваљда само зато, док стоји на дунавској обали, упоран и стамен попут приправника каквог завода за статистику, и бележи одоцнеле шетаче, бициклисте, псе и залутале љубавне парове, ишчекујући возове који као да из Дунава искачу на некадашњи гвоздени мост и јуре попут дивљих коња у његовом правцу, ваљда само зато не примећује ону, иза леђа, увек надолazeћу буку града у експанзији. Као што и не чује скрипу тешких камиона, метеж и галаму пијаца,

сав цилик ововековне гвожђурије. Ваљда само зато занемарује дречаву музику, довикивање придошле младости, тешки ромор Бистрице са неколико десетина хиљада становника и не дрхти у сенци скоројевићких колонада које полако наткриљују живот.

Ваљда само зато, исписујући танани канцонијер прошлог света, још увек јасно види, баш сада, Лазу Костића како трчи испод расцвалих јоргована подно тврђаве. И чује звуке војне музике, дотеране и свечане, која је сваког петка испред београдске капије приређивала концерте. И спрема се, као и увек, да до самог пуцања ружопрсте зоре сврати, у лаганом мимоходу, *Код звезде, Код јајњеша, Код зеленој грвеша, Код слона, Код вола, Код јелена, Код дивљеј човека, Код црној орла, Код кључа, Код црној кошља*, а онако јутарње полетан бар на тренутак склопи очи *Код црној медведа*. Само да и у тој ноћи поново види како се нештедимице точи црвено будимско, бело шопранско, бермет или пиво.

Да ли да му махнем руком, тек да стресем прашину са листова биљки заборављеног хербаријума? Док и сам још увек пребројавам маховином нагрижене црепове на зградама које су се, тамо преко Дунава, уметнуле једна преко друге, сабиле и шћућуриле пред налетима тескобне будућности. Док декламујем себи и вечерње прохладном зраку све стихове исписане Подграђу у част, који ме сада подсећају на сасушене лептире прободене зарђалим чиодама, на све оне идиличне баљезгарије и сплачине о кафанама, кућама, отмености и посебном духу, просуте последњих година по нашим главама.

Да га питам да ли још увек успева да се, без огорчења, иронично подсмехне свим сликама из илустрованих породичних часописа, намолованим дописницама, аматерским фотографским изложбама и руком обојеним разгледницама. Ужасава ли се још увек над том прошлошћу исписаном количином рибљег паприкаша и над лажним циликом староградских песама и тамбурашких банди?

Да му дојавим како, упркос чињеници да возови неизбежно касне, данашња администрација понекад делује савршено

прецизно и педантно. Нарочито када жели да саопшти неизбежне лажи. Попут чињенице да духови не постоје. Онај ко зазива духове, пожелели су да ми саопште, могао би се суочити са озбиљним проблемима. Иницијатива коју сам предузео у важећој правној номенклатури могла би се окарактерисати као озбиљна увреда и узнемиравање грађана.

Постоје важније ствари од духова, рекла ми је љубазно службеница. Да ли ми се чини нормалним да приче о старим добрим временима заузимају тако важно место у мом животу? Не мислим ли да само још старци упорно причају о климатским променама и старим добрим временима? Ма, наравно да знам.

Међутим, неки још увек тврде, не без разлога, да су се баш јуче руковали са замишљеним и тужним Софронијем. А други тек у ноћном програму бележе да његов дух шета између срушеног Брук шанца, истуреног бастиона, лебди над Острвском тврђавом и Инзел шанцом, коју је прогутао висок водостај и промена тока, па све до Васершафта, понекад помно евидентирајући настале промене. Упркос административном негирању чињенице да духови постоје.

Као што знате, истина је сасвим другачија. Ми постојимо, само смо на тренутак застали на једном од непостојећих мостова који је повезивао обале Дунава. Изгубљени. Изгубљени на мосту, сувишни људи на размеђу векова, уморни од потцењивања. Као и сви. Као цела земља.

Зар сумњате да је мален број оних који понекад стоје на мосту, изгубљени? У питању су читави градови изгубљених људи. Препуни аутобуси, банке, поште, возови, аеродроми. Баш у наше време све више људи чува као тајну властити утисак промашености и изгубљености, ишчекујући спасоносно разрешење.

Уосталом, не постоји тајни живот. Само осећај, јачи но икад, да неки други живе место нас наше животе, неку од могућих верзија, неку коју никад нисмо успели да остваримо.

БАНАТ

Рано летње после подне. Врелина, улице пусте, нигде никог; нити једног кера, нити неког врапца да видиш. Деца и млади на купању, на Каналу. Стари се одмарају у замраченим собама, или прострли поњаве, или старе цираде у делу дворишта са највећом хладовином, па легли да их земља хлади. Цигани из Зеленог сокака полегли по улици, испред кућа, крај клупа. (Уснулим Циганкама из раздрљених блуза испале дојке. Брадавице црне као дудиње. Једној се задигла сукња, без гаћа је. Ја туда споро возим бицикл прашњавим путем, скоро сваког дана.)

Довезао сам се бициклом до центра села. Испред цркве три огромна кестена. Стабла бело окречена. Две дугачке багремове греде су клупе. Сео сам на једну и извадио новине из задњег џепа кратких панталона. Један старац дошао, пита је ли слободно. Ја кажем да јесте. Заједно гледамо новине. Старац бос, избледеле браон платнене панталоне, бела кошуља дугих рукава, горе откопчана три дугмета, лепо обријан. На једној страници новина велика фотографија неке младе жене.

– Код ове бећаруше има циганске крви – каже старац.

– Откуд знаш? – питам ја.

– Видиш то модро у очима, то је знак да има циганске крви.

– Ово на беоњачама?

– Да. Може кожа да побели, може коса да пожути, али то модро увек изађе на видело.

Преко пута је продавница. Велики излог је покривен избледелим зеленим платном. На вратима су танке разно-

бојне пластичне траке. Оне благо вијоре, у замраченој трговини је укључен вентилатор. Упаљен је радио. Већ подуже се чује исти женски глас.

– Знаш, синко, те што много причају – нису за кревет.

– Мислиш слабо спавају?

– Не знам како спавају, али те се не јебеду добро.

– Откуд знаш?

– Пре много година, седео сам на овој клупи, као ти сад. Дошао један деда, питао је ли слободно, и сео. А преко, код оне ћошке, биле две жене. Једна је ваљда пола сата причала без престанка. Онај деда ми казао: „Синко, ове жене што много причаду не јебеду се добро.“

– А, ха, тако значи.

– Тако.

– Онда ћу ја кроз једно педесет година да дођем овде и ако ту буде неки дечко казаћу му да се не јебеду добро оне жене које много причају. Договорено.

– Тако уради. Ја ћу да те гледам одозго, а ти маломе кажи шта сам ја теби каз’о овде и сад. Нека и он зна знање.

*

* *

Прошло је више од четрдесет година од оног врелог раног после поднева, оног жарког банатског лета ’73., када су кукурузи добили ‘гаће’ већ почетком августа, када се по баштама све спарушило, а лубенице нису биле веће од песнице, када су се раке копале пред свитање, а погребници обављали касно после подне, кад сунце зађе за багремар крај гробља.

Нисам годинама ишао на ту страну. Пролазиле су деценије, живело се овако и онако, тамо и овамо. Волело се, дружило, самовало, било је наивности и злурадости, храбрости и кукавичлука... Гомилало се и расипало... Изобличене успомене, проћердана снага... И, прошао живот, скоро... Биће још година али оно велико парче се одломило и нестало. Остало је да се сведу рачуни...

Мораћу за једно десет година, у рано летње после подне, да пођем у мало село поред Канала и потражим једног дечака на клупи под кестеновима испред цркве. Треба да испуним аманет дат босом старцу пре толико година. Дечаку ћу да пренесем знање тог старца, једног другог старца и своје. Нека и он зна знање.

МЕСТО НА КРАЈУ СВЕТА

или далеководи у ноћи
Хуану Рулфу

Било је то његово друго радно искушење.

Иза последње кривине пута који се са гребена путног правца само спуштао кроз букову шуму, прво што је угледао била је изливена плоча започете куће. Аутобус се зауставио на омањем проширењу окруженом продавницом, амбулантом и поштом. Побијен у стење над сеоским тргом доминирао је далеководни стуб.

Добро је, ипак је остао у цивилизацији.

За столом посађеним у травњак испред амбуланте седело је неколико људи.

„Ја сам нови професор“, рекао је.

„Ооо“, први му је пружио руку високи човек тетовиран до рамена, „ја сам протојереј овдашњи.“

Затим је уследило упознавање са професором историје, физике, директором школе и мештанином под шајкачом.

Сунце је грејало трг и пивске флаше на столу. У част новопристиглог колеге из продавнице је стигло ново пиво.

Одједном му се учинило да је одувек ту, за столом, са пријатељима и земљацима.

После још неколико кругова пива сишли су до школе претходно прешавши преко дрвеног моста. Затим су прошли кроз дрворед топола који је бацао сенку на универзално бетонско игралиште. Према потреби и распореду часова било је рукометно, одбојкашко, кошаркашко и терен за мали фудбал. За кућу са двориштем у које је често одлетала нека од лопти рекли су му да је била амбуланта пре изградње нове коју је видео, горе, на тргу. У кући је живео и радио

болничар чије су инјекције пеницилина спасиле много живота околних горштакa. Колектив размишља да на кућу постави спомен плочу легендарном здравственом прегаоцу.

Професори су се разишли и он је остао сам са директором. Сели су на степениште школе. Када је директор подигао главу и показао небо, следио га је.

„Има томе неколико година. Један је наставник сео, овако као ти на степеник, погледао у хектар неба над нама и... само заплакао. Одмах је питао када долази следећи аутобус. За невољу тих дана снег је падао читаве недеље и колега је остао све до пролећа. Са првим ластама, које узгред буди речено, у овим крајевима нико није видео, дао је отказ и вратио се у родни град, мислим да се ради о Београду. Да ли сте чули за њега?“

„Чуо сам. Тамо сам, иначе, завршио факултет.“

„Велики град!“

„Са сваком завршеном школском годином, све мањи, директоре!“

„На овом терену предајем физичко васпитање. У зимским месецима наставу држим по учионицама и у холу. Тамо сам сместио два стонотениска стола, у кухињи шведски сто, обичан коњић и неколико струњача. Тамо је топло јер је у зид уграђена руска пећ у којој помоћни радник пече хлеб за ђачку кухињу.“

Из зграде изађоше две девојчице.

„То су ми млађе кћерке. Старија је шести разред. Предаваћеш јој идућих месеци, професоре.“

„Личе.“

„Ма, да. Једнојајчане близнакиње. Ања и Јања. Разликујемо их само по изговору гласа *p*. Јања га нешто дуже котрља, али се труди да га изговара као сестра.“

„У војсци сам упознао двојицу Новосађана, Предрага и Ненада, такође беху једнојајчани близанци. Тек им је униформа додатно истицала истоветност. За време излазака цео Загреб се окретао за њима.“

„Хм, Загреб! Тамо сам завршио половину прве године Више школе за телесну културу и одгој... и после једне

масовне туче која је спадала у обавезан предмет, одгој сам наставио у Свилајнцу. Следила је Висока тренерска школа са специјалистичким смеровима за фудбал, поло и мачевање. Догодило се, и завршни испит сам бранио у масовној тучи између два поло тима укључујући и резервне поставе.“

„Где?“

„Нећете веровати. У затвореном простору атинске спортске дворане изграђене на темељима једног од Аполонових храма. Знате, како је то са Грчком! Све рушевина до рушеvine, мало због небриге Грка, више због варварских најезди које су односиле шта су стигле. Недавно сам читао о извесном Енглезу који је пола Акропоља пренео у Лондон. Какав је само после утакмице ватромет био! Не памти га ни кинеско царско умеће. Као ни моји родитељи. Ја сам, професоре, нажалост, син јединац, ви?“

„Добар сам у стоном тенису. Подсећа на мачевање... мислим ти дужи и краћи кораци за столом, шири и краћи покрети руку...“

„Да, и шаке. Оне финиширају и форхенд и бехенд.“

Потом га је директор одвео у школски стан. Била је то монтажна зграда са две дечје собе и дневним боравком. Претходник му је оставио неисправан бојлер а први мајстор за бојлере налазио се педесетак километара далеко, у граду. Када је директору рекао одакле је родом, овај само што није заплакао.

„Па ја сам са твојом мајком ишао у исту основну школу“, рекао је. „Какав је само таленат била за коњичке спортове! Између триста девојака, најбоља. Да ли је наставила усавршавање?“

„Није. Удала се и како то већ иде, порођај за порођајем. Поветарац, па лахор, после њега женски еписки планински развигор. Четворо нас је родила и извела на пут.“

„Шта ћеш лепше од тога, зар не? И она моја кобила, пардон, Цаца, родила је Жаклину и оне две мале које си видео.“

„Где ли су отишле?“

„У купине. Почетак је школске године. Умеју да наберу и по двадесетак тегли, о печуркама да ти не причам. Зараде и за уџбенике и за гардеробу. Неколико пута су донеле змије и од њихове коже исплеле гомилу наруквица.“

Полугодиште је брзо прошло.

Када је пао снег ђаци су се стреловито спуштали са околних падина готово до самог дворишта. Скије су биле израђене од дрвета са кожним каишем у који су улазила стопала. Школско такмичење у нордијском скијању извело је на раван пут и старо и младо. Родитељи су хтели да виде своју децу у борби за пехар. Десетак километара даље ђачки Нордијци његове школе скијања срели су се са Нордијцима из друге школе. Директор је искусан у педагошким пословима спречио масовно грудвање између две-три хиљаде ђака.

Вечери у насељу око школе, цркве, продавнице, поште и амбуланте, све једно другом надохват руке, односно, корака, пролазиле су у гледању телевизије, ишчитавању школских уџбеника и ђачких задатака, понајвише у магли таблица, покера и ајнца, шаховских партија и послеподневној професорско-религијској (прота и попадија нису пропуштали просветне скупове) рекреацији, у малом фудбалу, стоном тенису и стреличарству.

Професор латинског језика је са линије слободног бацања успевао да из двадесет бацања на кош постигне скор 20 : 20. Не баш увек. Али, светски ветрови који утичу на лет лопте, као и ласте, били су само уџбеничка појава у горама на крају света. Физичар је купио кану којим се спуштао до града пред чијим се капијама река уливала у језеро.

Нови професор се из поште повремено јављао фамилији, младим дамама и бившим колегама са студија.

Зимски распуст га је на неколико дана вратио у *велики џрљави џрад*.

Тамо се срео са пријатељима који су полако тонули у сало алкохолизма, аутомобилизма и каријеристичке наркоманије. Нису га интересовали, као ни пријатељице које су миловале своје заобљене стомаке. Ни њих његове приче о водопадима,

хладовини у бескрају буково-храстових шума, пропланака и потока из којих се могла пити вода, далеководима који под месечином исијавају сребрну светлост и овцама које својим синхронизованим покретима дозивају у свест игру примабалерина националног балета, нису интересовале.

Са неколико књижица у путном пртљагу дошао је у друго полугодиште да настави шаховску партију са професором физике. Тренутни резултат гласио је 64 : 59 за физичара.

Још је трајала зима и професор је замолио Џона и Жака да му донесу и исеку нова три кубика помешане буковине, храстовине и грабовине. У простору испод стана имало је места за дрва и за преподневни одмор послужитељевог коња. Поред њега историчар је у истоветном простору паркирао аутомобил, а по зидовима разапео оне велике историјске карте и тако подрум претворио у кабинет за историју, физичар кану и своје школске лабораторијске новотарије и маштарије.

Једне тихе мајске озвездане ноћи из те просторије у небо је сукнуло неколико разнобојних муња. Љубитеље ноћних шетњи запрепастио је изостанак уобичајеног грома после светлосних испрекиданих сабљи. Али, висококвалификовани је физичар то. Није узалуд од мештана добио надимак Тесла.

Са почетком пролећних радова у фантазмагоричним пејзажима ђака је у школи било, али и није било. Обично би један или два ученика/ученица били заступници остатка ђачке популације. Остали су били на оправданим боловањима, да, ваљало је започети и завршити пролећне послове чији су јесећи резултати том делу државе донели ласкави епитет *српске Швајцарске*. Тада се под хектаром неба ширио мирис покошене траве, на три куће један стог, помешан са топлим стајским испарењима

Када су наступила јунска испитивања и поред затворених прозора професор је са ђацима који су се затекли у клупи био обавијен прашином са поло терена импровизованог поред вишенаменског бетонизованог игралишта.

Његова сажимања преткосовског, косовског, покосовског и циклуса текстова посвећених ослобођењу Србије и Црне Горе поред неопходне помоћи босанских хајдука и далматинских ускока, директор је ускладио са вишедневним поло утакмицама, сињском алком и вештинама бацања копаља и буздована, уз мачевалачке појединачне и групне окршаје, све на коњима. У јунским физичким агонима жалио се колективу да му недостају бикови и мустанзи са Запада. Због повећане потрошње младалачких калорија кухиња је радила у две смене и руска пећ је производила дуплу количину хлеба уз понеко, делимично или целовито истранжирано прасе или јагње.

У облаку прашине прослављан је Видовдан.

Свечани дан поделе сведочанстава и диплома заслужним ђацима и службеницима просветитељске установе.

Тада би из града, педесетак километара удаљеног од горштакких станишта стизали бивши ђаци, градска и остала елита. Те прве године његовог боравка у *јужној Швајцарској* стигли су словеначки алпинци, сународници са обронака албанских планина, ламе, традиционални гости из Еквadora и главом, председник државе који је после поделе награда одиграо егзибициону симултанку са првом професорском поставом. Најдуже се задржао у разговору са географом пред картом државе. То је логично, прокоментаришао је директор мноштво црвених и плавих линија које су поприлично прошириле обим полуострва, пардон, домицилне територије. Професорка биологије објаснила је председнику неопходност набавке амбалаже за тераријум. Пред маестрални маневарски потез Sf7 на Sh6 којим матна претња белог и поред жртвовања топа постаје очигледна, председник је одмерио професорку и кратко рекао: „Да. Свакако. Васпитни универзитет без тераријума је као базен без воде.“ Директор је за ту прилику украшен допојасном ешарпом зеленоцрвених нијанси приметио да просветно здање нема базен. „Имаће“, ауторитативно је рекао председник задајући предсмртни ударац црном померањем пешака са g6 на g7. Громadni горштак под шајкачом, иначе незванични *Краљ алкохола* места и околине пружио је руку противнику.

„Честитам, председниче. Погрешио сам са тим продором ловца на вашу половину.“

„Ма, и ја сам заблудео пасивизацијом даме. Извукао ме коњ“, рекао је председник и принео очима позоришни двоглед усмерен према завршници ускочке алке.

„Колико кошта просечни вранац?“ заинтересовао се председник.

„Мало“, некако мрзвољно је одсекао горштак, „аутомобилске коњске снаге снизиле су вредност коња.“

„Ех, знам. Технолошка ера. Недостаје ли вам нешто?“

„Мени... рецимо, асфалтни пут дуж гребена. Уби нас овај шумски кроз који сте прошли заједно са словеначким алпинистима. Скоро пола године вијуга кроз снег висок до појаса.“

„Колико сам их разумео они су дошли скачући са врха на врх. Храбри људи.“

„Прошле године су их приземљили падобрани.“

„Ах, ко ће разумети те наше алпске рођаке?“

„Нико... али, није на одмет, слушати их... кажу нам столећа.“

После школске видовданске прославе председник је изразио жељу да посети домаћинство сина локалног војводе из Другог светског рата, иначе, припадника разгранатог братства славом овенчаног фелдмаршала Петра Бојовића из Првог светског рата. Са њим је у тракторској скаламерији која само што се није распала, прославу напустио и тетовирани протојереј, сетивши се да се поред речице која је улазила у клисуру родило првенче које је ваљало крстити. Логично, у бистрој завичајној води.

Професора је следеће школске године чекало ново школско искушење.

Исти ђаци у новим разредима или друга деца у пределима далеко од краја света?

Размишљао је о томе у слободним часовима пратећи померање Великог Медведа преко небеског свода. Листао своје књиге. Понекад своје знање у паузама допуњавао

аудио-визуелним медијима због чијег је благотворног утицаја извео невероватан скок у шаховском скору са физичарем. Уместо депресивне разлике са маестром за полуге и остале алатке, атомску физику и сабласне светлосне муње које су без громовите небеске артиљерије збуњивале заљубљене поред поточића, под буквама, на још непокошеним ливадама, сада је предност била на његовој страни – 102: 86. Где тога има? Толики преокрет! Мада је, можда, на физичареву деконцентрисаност утицало рођење првенчета, девојчице, којој су четвороструки кумови, протојереј и рођачка свита дали уникатно име Тонка. У световном изводу из књиге рођених писало је Милана, у православној крштеници залуталој на крај света Тончица.

Да ли му нешто недостаје на крају света?

Ништа, ама баш ништа, казивале су мисаоне мреже брже од муња из колегине гараже.

Ту су пошта и тераријум пристигао после видовданске поделе диплома новом нараштају, физичари, историчари, етнологзи, раскошна амбуланта и вишепарламентарни сто (који је, у међувремену, постао и вишеспратни) пред њом, директор који је са водоинсталатерским и хигијеничарским сарадницима инсталирао базен полуолимпијских димензија за редовну наставу и ветеране;

словеначки алпинисти;

еквадорске ламе и живописни пончо певачи и свирачи;

сународници са Проклетија и Шар планине;

бурек мајстори;

српске шајкаче, одреда врсни шахисти;

протојереј који је са разних страна прикупио еминентне сликаре да поред осталог, на његовој другој руци, оставе маштовите и енигматичне вињете своје уметности; у школи портрете и фигуре знаменитих личности и мало дораде иконстас и фрескопис цркве;

колектив се замислио и над могућом бистом неког од научника, уметника или ратника чији је значај превазилазио локалне оквире, да би на крају превладала биста легендарног болничара:

ту је и симболички Краљ алкохола који је продором ловца на председникову половину изазвао пасивизацију беле даме што је са жртвом половине беле артиљерије исплело матну мрежу око црног краља.

Напокон, из *великој њрљавој трага* пристигла је колеги-ница, сува као неписмени шаран, али лепа као сестра контроверзног Кулин Бана, која је енергично ступила у међународне контакте због отварања школске радио и ТВ постаје у подножју далеководна израслог из гранитне стене на тргу. Интернет се подразумевао још из претходне деценије, али она га је наводно усавршила уградњом два-три нова софтвера. Често је ђаке са лаптоповима и бележницама доводио у подножје стене и док би он из поштанске постаје обављао разговоре са бившим колегама, деци би задавао да што сажетије прикажу узроке смрти војводе Пријезде и његове супруге, војвоткиње Мораве, или опишу белутке из вијугаве речице.

И све то, професоре, на крају света под хектаром небеса чију неухватљиву масу пробијају твоје речи упућене ђацима.

Чија небеса, који ђаци, *где је Комала?*

МАЛИ ЖИВОТИ
У СВЕТУ ПРЕДСТАВЉЕНОМ КАО ДА ЈЕ ВЕЛИКИ

Она и ја се нисмо превише волеле. Повремено смо се волеле. Пуно тога причала ми је о себи, необичне тајне које нико из њене породице није знао. Причала ми је о неоствареним жељама, о ономе за чиме је жалила и жудела, препричавала призоре из тешког детињства (Маћеха је бацила ципеле моје маме које сам носила... Маћеха је узела дукате које ми је мајка оставила), у шуми округлости, споро је расла...

Имала је чврст став по питању љубави за синове, предност је имао онај чији живот јој се више допадао, живот какав је и сама желела да има, а то је било скоро немогуће. Бродом је дошла у нови свет, сироче с теретом нове очеве деце о којој је требало бринути иако је била млада, с теретом нељубави.... И онда је почела да ради, да ради, па се удала и родила синове, наставила да ради, да скупља ствари и греје дом, да сади поврће и лековите травке. Бољи син био је бољи јер је није разочаравао, био је оно што је требало да се буде, у сновима родитеља, мајки... Њега је чувала за старост, он је притка уз коју би се могла наслонити, када буде дошло благо сунце старости, он ће бити тај који ће за њу додатно сјати и грејати је... Када је остала удовица и скинула рухо једне од својих дужности, требало је укључити додатно сунце, њени снови и планови предвиђали су то, очекивала је тај тренутак невина као птичица у гнезду чији разјапљен кљун пева песму опстанка...

Разболела се на брзину и недефинисано, пре болести већ је носила бол, неартикулисан јер је превелик и шокантан, сунце се није укључило, њене наде биле су изневерене, етапа остварених снова није отворила своју капију. Напротив, отворила су се сасвим нека друга врата као у врту себичног

дива у којем су завладали зима и студен... Утонула је у перину хладноће, на нос истицала је крв и било је хладно хладно. Струја у мозгу накратко се искључила, и после неколико кратких спојева завладао је мрак. Једино ју је требало последњи пут обући, као први и последњи пут, облачи нас неко други, први и последњи пут не облачимо се сами... а онда остану ситнице, ствари које смо покретали додиривали грејући дахом свет око себе... *ја немам велике жеље...*

Навике, предмети, успомене, све то лебди око нас... онда нападају с полице јер их ништа више у лудој жудњи не држи.

Када је тата умро, дуго смо чекали погребну службу, укочио се и када га је сестра обукла пропустила је да му скине пелену јер је био превише укочен и склупчан, и испод одела боје голубијих груди остала је пелена коју није стигао да упишки јер није стигао да пије јер уста била су му спаљена од огња умирања... Са сатом који никада није скидао у земљу је заронио. Мама држи његову слику: у униформи насмејан, млад, и слике ујака, и тетке и нане и деде... Где су ваше ствари, где ваше дивљеизрасле косе... где су ваши чешљеви и благе очи... Опроштај сам вам испевала, и тешко ми је да се опростим...

А ове мисли тебе су ућућене, Северо. Шта се догодило да не знам како нисам видела да ће те смрти најасшти зашти је најала изненада да ли си се бранила и на крају била си фина и склонила се да не сметаш да некога не повредиш. И штам се какав је смисао ове смрти шта говори шта ради штај несћанак вољеног бића с чиме ме суочава шта тражи од мене како да одговорим ћућим и причам с њом, са Севером. Како бол мења облике интензијетет правце насћује имена као лице које долази из живота схваћеног као нејресћана ноћна мора шуња се клизи издија долази куља насрће шатуће наређује леги шири се удара... твоја смрт ме је очерујала... Онда, схваћих, одлука је таква, можеш живећи у мени кришом, да те ништа не узнемирава, и докле ја будем била жива и ти ћеш ћу бити, алијен љубавни.

Седеле смо у купеу, по жези, у црнини, у освет рата, три сестре, на путу за погреб, а беспосличар прекопута зајебавао нас је, блебећући о аутономији и Београду, а ми будући да смо из Београда ето кренуле, ка Новоме Саду као да смо кренуле с њим, да будемо с њим и слушамо га како блебеће (он) цели труцкави пут сваки полупани железнички праг полупане железничке пруге полупаног такозваног Јавног предузећа обједињених гвоздених жила и ...

Најстарија: Извините, ми путујемо на погреб.

Средња: Мислите да сте занимљиви. Пустите нас на миру.

Најмлађа: Шта Београд има с тим, како Београд утиче на ваш живот? Како вам ми, ево, нас три, сметамо, тамо у Новом Саду? А ви нама сметате сада...

С мађарском родбином, уљудним и лепим људима, шапутасмо у капели, док је отмени Цинцарин лежао у ковчегу, носат као моја мајка, лепорек као моја мајка, плавоок као моја мајка.

Тата је извесно време пре него што је полудео изводио каскадерске егзибиције. Када би био неки већи верски празник, ударио би га ауто или би се оклизнуо на поледици или би прек какав је био изазвао тучу а будући ипак старац, добио би по носу... Онда би дошао кријући лице, као да нико од нас ништа неће видети ако се иза марамнице сакрије... Цупкајући у ходу, гледао је својим жутим очима свет, ољуштenu банану.

ЖИВОТ, У НАЈКРАЋЕМ

Једном, јако давно, пре скоро тридесет година, спремала сам у кухињи чај за једног мушкарца, који је тада први пут дошао у мој стан. Он је стајао ослоњен на довратак и гледао ме како сипам воду у котлић, чекам да проври, затим преливам врелу воду у чајник, прстима захватам листиће Ерл Греја и убацујем их у чајник, како затим ређам на послужавник све то, две шоље, чајник, посуду са шећером, кашичице и цедиљку. Ћутао је све време и посматрао ме. Изгледао је спокојно. Ја сам се трудила да изгледам исто тако спокојно, али заправо нисам била. Шта ће бити кад попијемо тај чај, то ме је забрињавало. Носио је фини мекани сако од твида и могла сам да замислим како урањам лице негде у пределу нараменица, а опет, био ми је и даље потпуно туђ. Његова коса је била на крупне локне и мислила сам да под руком то вероватно делује угодно, па опет, био ми је непознат, јер ако бих се окренула на другу страну, ако не бих гледала директно у њега, не бих могла да се сетим сваке црте његовог лица. Када је све било спремно, моје су руке кренуле ка дршкама послужавника, подигла сам га и кренула, а онда је он, тај мушкарац, *као да је то била најприроднија ствар на свету*, узео послужавник из мојих руку и кренуо ка соби.

Следи десет година паузе, када се није дешавало ништа што би било вредно забележити.

Пролеће, неке године, није битно, рецимо пре двадесет година, ја стојим на аутобуској станици и чекам једног другог мушкарца. Он први пут долази у тај крај града, а солитери су сви тако идентични, то збуњује људе из старог дела града, где, мисле они, сваки угао има своју душу. Као да је душа питање уникатности. Нема везе. Чекам, држим кишобран у руци, пада ситна пролећна киша, оно кад не знаш да

ли треба да отвориш кишобран или не, и није ти јасно одакле киша уопште долази, јер на небу нема ниједног облака и сунчано је. А ипак, киша пада. Такво једно поподне. Долази аутобус. Излази само троје људи, он није међу њима. Да запалим или да не запалим цигарету? Шта ако одмах за овим аутобусом дође следећи, а ја с цигаретом у руци. Није баш... И стварно, одмах стиже и други аутобус. Видим га, тог мушкарца, још док аутобус није ни стао. Има на себи дивну зелену кошуљу, за коју ће се касније испоставити да му је сашила бивша девојка, али ни то није важно. Он излази из аутобуса, погледа ме врло нежно и врло усредсређено, и – погађате – некако спонтано, *као да је то била најјироднија ствар на свету*, узима кишобран из моје руке и подиже га мало више да обоје станемо испод њега. Ходамо затим ка мојој згради и ја удишем његов парфем, помешан с мирисом кише.

Следи двадесет година брака у којима је толико тога могло да се забележи да просто не знам одакле бих почела, па нећу ни почињати.

Јуче, оваква једна ствар, којој се заиста више нисам ни надала. Јер, човек може да се нада да ће се и у извесним годинама понекад провести, да ће имати понеки узбудљив викенд или да ће бити примећен када уђе на пријем, ако је посветио нарочиту пажњу улепшавању тог поподнева, ако се погоди да је претходне ноћи добро спавао, што се догађа све ређе, и ако уопште има снаге да се осмехује, што зависи од фактора толико бројних да никако не могу да уђу у ову причу. Али надати се да ће се догодити чудо, поново, то не, никако. То је бесмислено. Па ипак. Пењемо се уз те степеннице. Не летимо баш, мало због тога што смо у годинама, а мало и због тога што ни он ни ја не желимо да изгледа као да нам се превише жури. А жури нам се. Кључ је у мојој руци. Стижемо до врата, ја покушавам да убацим кључ у браву, али, не знам зашто, кључ се томе опире. Даље знате. *Као да је то била најјироднија ствар на свету* он је узео кључ из моје руке и врло лаким и једноставним покретом отворио та врата, иза којих нам је наредних неколико сати

било чаробно. Толико чаробно да сам на крају пожелела да га више никад не видим. Наиме, ти људи, људи који спонтано преузимају ствари из мојих руку, људи који уместо мене одлуче какав ће бити мој следећи покрет, људи који се наметну тишином и миром и неким тихим обликом заштитништва, они постају опасни по мој живот јер не одлазе више никада из мене. То нисам могла да му кажем, ни на крају, када је истим оним лаким покретом закључао врата за нама и вратио ми кључ.

Шта сада следи иза тога, не знам. Али стрепим. Помало.

БУБЛО

(сентиментална конструкција)

Живели смо на позадини епохалних збивања; пред нашим очима рушиле су се државе, савези за које се мислило да ће надживети свет, крунили су се и бледели уврежени системи мишљења, присуствовали смо великим покретима маса, једни су се сакупљали на трговима и пољанама да подрже, други да оспоре, неки су изговарали лажи из побуда за које су тврдили да су часне, а затим су те лажи одводиле у смрт младе људе, читаве групе младих људи, гледали смо атентате и последице несхватљивих злочина онако како гледамо рекламе или временску прогнозу, из далеких земаља преносили су револуције и контрареволуције, стрепели смо када су се вихори приближавали и односили оне које смо познавали, живели смо понекад у страху, готово увек са неким неодређеним огорчењем, непрекидно су нам саопштавали да је ово време у којем се одређује судбина многих долазећих нараштаја, да је „сад или никада“, говорили су да је ово време одрицања и ми смо то схватали, прихватили, навикавали се... Лишавање је, дакле, било образложено али и надокнађено свешћу и поносом због учествовања у херојском, јединственом времену. И мени је самом, понекад, било жудно то што сам се спремно одрекао многих ствари – али и даље ми је недостајао бубло.

Унесрећени људи тумарали су шумама, за трен лишени свега што су стицали целог живота, њихове покрете усмеравали су они који ће након катаклизме осванути као охоли богаташи. Тим погорелцима недостајало је све, они су били у далеко тежем положају, многи од њих изгубили су своје ближње, коначно, нестали су и многи мени драги, моји сродници, вољени људи – понекад сам мислио да је готово срамотно то што ми поред свих таквих губитака, дубоких

ожилјака на које се, чак и када смо сигурни да никада нећемо, ипак на крају привикнемо, да је дакле поред свега тога можда чак и неморално то што ми недостаје нешто наизглед ефемерно као што је бубло. Али било је тако. Бубло, ма шта помислили људи са стране, није и не може бити ефемеран.

Урушавали су се градови, изнутра, имплозијама – неки су тај епохални процес потпомагали и споља, гоњени племенитим жељама да убрзају историју: пламен се хранио књигама, сликама, рукотворинама, нестајале су древне грађевине – кристали људског духа. Знао сам да више никада нећу видети молитвене домове надвишене витким торњевима које су подизали ктитори забринути за своје посмртне судбине, доводећи у шумовите забити градитеље из далеких медитеранских земаља. Трајали су бели храмови по неколико стотина година, храњени пажњом мештана – да би се одједном појавио неко ко је сматрао да је далеко боље премостити ентропију једним радикалним захватом, неко вешт у баратању експлозивом. Тешко, веома тешко, уверавао сам себе да ми не недостају те складне куполе, ти извијени торњеви. Одламали су се читави слојеви моје душе, и дубоко у себи осећао сам да ће суочен са оваквим догађајима ретко ко разумети да је бубло толико значајан.

Научили смо да живимо без новца, свикли смо се на протоцивизацијска правила трампе, новац је, уосталом, софистицирана конвенција, а захтев времена била је једноставност, није, дакле, новац оно што ми је недостајало, недостајао ми је бубло. О струји нећу говорити, периоди искључивања „по групама“ бивали су све дужи. Сасвим смо одустали од покушаја да успоставимо телефонске везе у часовима када пада киша, а падала је више него икада раније, као за време монсуна, као у тропским пределима Амазоније, као у областима под утицајем Голфске струје, није ми тешко падало дуго седење у тами собе, немогућност да се телефонира пријатељима, тешко ми је падао живот у којем не постоји бубло.

Пријатељи – и они су одлазили, селили се у неке мање одабране земље, у мање амбициозне пределе лишене истор-

ијске свести, тачно је да сам све теже подносио дане без њих, пошта је нередовна, код мог народа није развијена свест о важности писања писама, све је прекривао неки немар, нека апатија, склапала се нова, другачија животна конструкција у којој није било места за бубло. У којој место за бубло једноставно није било предвиђено.

Не недостају ми новине, часописи, журнари – на крају крајева увек неко из зграде, неко са развијеном еколошком свешћу, пред улазом остави хрпе старих новина, и све се вести некако надокнаде. А штошта се ухвати и у лету, у лифту, у градском превозу, уколико га, јасно, има... Нарочито су наслови погодни за брзо читање на улици. Пре неки дан читам, у плавим новинама, квинтесенцију изјаве младог бојовника владајуће олигархије – великим словима, преко целог формата странице: „Порез на дисање је сасвим уобицајен у законодавству развијених земаља Запада“.

– Добро је што ће, као за струју, оставити неке периоде дана када ће бити знатно умањен порез, – говори моја жена.

– Можда то и није тако лоше као што се учинило у првом тренутку, – додајем – то ће унети мало реда у потрошњу; чињеница је да се ваздух овде трошио прилично неумерено.

Привићи ћемо се и на то, уосталом зашто бисмо морали дисати по цео дан? Мислим да ми ваздух неће недостајати – сигуран сам, заправо, да ћу се навићи, да ћемо се сви навићи. Али како се навићи на живот у којем не постоји бубло?

Једном типу из комшилука рекеташи су опедали лице. Узели пеглу, укључили је, сачекали да глатка површина постигне жељену температуру, и веома пластично га подсетили на правила понашања у трговини. Жени из зграде преко пута отели су брата из воза. Никада се није сазнало где је одведен. Никада се више није чуло за њега. Осумњичени су, уз извињење, ослобођени одговорности због недостатка доказа. Све би се то, мислио сам, лакше подносило да је ту бубло.

Бубло није нешто што се има, а затим нестане, то није налик осећају када одлута вољени кућни љубимац, одлети папагај, не врати се верна мачка, то није ни налик глади,

одсуству вољене особе. Бубло није везан за носталгију, чежњу да се поново вратите у домове у којима сте некада живели, одрастали. Не може се упоредити ни са осећањем које вас походи када схватите да више нема кафе, да сте згужвали последњу кутију цигарета... Није то везано за зависност било какве врсте, када нема ничега – обично се, на крају крајева ипак нешто нађе – не, није то. Бубло није предмет који се може затурити или сломити, није фетиш за који се везују наше ирационалне наклоности, није талисман.

Тачно је да бубло даје неку врсту сигурности, боји дане топлином, опет, то свакако није његова најважнија особина. Друга су његова својства. Сасвим, сасвим другачија. Може се рећи да није велик, али свакако није ни мали: у сваком случају нису димензије оно што одређује бубло. Бубло није ни гласан ни тих, ни сув ни влажан, ни светао ни таман, ни статичан, а ни нарочито покретљив...

Неко би могао помислити да је бубло нека врста просветљења. Није. Бубло је напросто бубло, живот без њега је, рационално посматрајући, сасвим могућ, али могућ је и без многих других ствари, без многих других параметара. Могућ – али непотпун, сув, бесмислен, узалудан.

Живели смо као у партитури неке херојске симфоније. Из великог оркестра нестајале су мелодијске линије, једна по једна, најпре прве виолине, затим друге, сви гудачи, звук је бивао сиромашнији и за дубоки хуј хорни, нестао је и китњасти преплет харфе. Остале су, коначно, само удараљке, бубњеви, тимпани слични казанима, бакарни тањира чинела. Коначно, хтели то или не, сасвим смо се саживели са том непрекидном тутњавом удараљки, није то било најгоре, далеко од тога – трајање у којем не постоји бубло, буђење без њега, путовања са којих сам се враћао без радости, свестан да када отворим врата у мом дому неће бити бубло, стварала су у мени утисак да сам непотпун, шу-паљ, непотребан и себи и другима.

Време се објављује снажним знаковима, непосредно уграђује у историју, онако како се глукоза уграђује у крв, људи који ће колико сутра осванути на трговима као брон-

зани споменици могу се данас додирнути, а све те неповљиве прилике за мене бледе пред чињеницом да су ово дани у којима не постоји бубло. Све што се догађа протиче под тмурном сенком, укратко, недостаје ми бубло.

НЕЧИЈЕ РУКЕ

Лампа на челу баца мутно, жуту флеку у којој једва да назирем сопствене руке. Сваки покрет четке подиже праши-ну која баш неће да падне. Усто, зној ми клизи низ чело, преко обрва и прети да падне у око. Знојав сам и све ме боли. Осећам како професор Хауптман чучи иза мене и спрема се да ме поново пита: «Хоћемо ли колега». Ја ћу да промрљам псовку коју он неће чути. Др Брезок је одавно испузао и сада удише чисти ваздух а не ову смрдљиву влагу. Али, он је љубимац и има попуст. Уосталом, његови налази су се показали ваљаним и интересантним а моји су само рутински, чак ни добро очувани. Зато и даље, згрчен, покушавам да украдем који минут и можда откопан оно што ће задовољити нашег ментора. Само, ништа се не указује испод груменова земље и каменчића. Гроб је празан и без икаквих дарова. Бесним у себи, врштим, јадан и бедан сам себи, уморан, осетљив, болан, тврдоглав. Инат није добар занат, говорио је мој отац.

Чујем како Хауптман гласно пуни плућа ваздухом и спрема се да каже оно дефинитивно «Доста за данас». Он мора да буде последњи који ће се извући из ова крипте, ово је његова експедиција и нико не сме да ради без његовог надзора. Четка ми испада из руке и то превршује меру. Гневно крклање крене из утробе у грло, беспомоћно дигнем десницу и отвореним дланом треснем по земљи. Ударац запече, прободе, и ја процедим: «Нема овде ничега. Идемо.»

Окренем се на петама и провучем поред професора. Лице му је у сенци али знам да је у очима она искра тријумфа која блесне увек када он потврди другима своју надмоћ. Пузим на све четири према излазу који је сад круг светла. Стаза води између пластичних фолија којима су покривени

откривени гробови. Свод крипте је тек мало изнад темена шлема а бочни зидови на која два метра. Осликани су али цртеже смо видели само онолико колико су дозвољавале батеријске лампе. Сутра, надамо се, коначно стиже опрема за дигитално снимање па ћемо после моћи детаљно да разгледамо чега тамо има. И на први поглед се види да је професор у праву и да имамо посла са непознатом културом. До сада нађени артефакти потврдили су да је пред нама нешто ново. Али колико ново? Можда се неко племе одлутало од матице и генерацијама изоловано у прашуми, или нешто још веће, крије на сликама и међу предметима?

Искобељам се из крипте, природне пећине у падини брда коју су откриле бујице после незабележених киша, усправљам на малом платоу и дишем дубоко. Ваздух је прохладан и сладак. Закашљем се и испљунем клупко слузаве прашице. Тако ми и треба када нећу да носим заштитну маску.

«Добро си?»

Климнем док ми сузе навиру на очи. Др Брезок је већ зачешљан, лице и руке су му чисти. Да комбинезон није прљав, изгужван, са знојним флекама, нико не би рекао да је провео 6 сати копања у рупу.

«Шта ти је то? Посекао си се?»

Погледам десну шаку и заиста, на блату које покрива мали прст сија кап крви.

«Не знам. Можда сам се огребао док сам се извлачио. Свеже је. Још се није скорило.»

Сетим се оног пробадања и краткотрајног сева бола после шамара којим сам запечатио своје наде у спасоносни проналазак.

«Кад сиђемо у логор треба то дезинфиковати. За сваки случај, знаш.»

Уто се и вођа ископавања и читаве експедиције извуче, као рак, из рупе. Усправи се, беспотребно отресе прашину са колена, и, накашљавши се, изјави: «Кренимо, господо. Доста времена смо изгубили.»

Пропустисмо га на чело колоне и кренусно. За нама остадоше два наоружана чувара осветљена светлошћу сунца на

заласку. Ишли смо кроз сенке, добро утабаном стазом. Џунгла је тонула у тишину. Дневне звери и птице већ су се сместили у своје брлоге и гнезда а ноћна створења још нису изашла у лов. Небо је пламтело. Хук планинске реке поста јачи а стрмина се изравна. Избивши на широку ливаду угледасмо логор. Ватра се дизала високо а гласови били благи и мирни.

Чист, избријан, са два аперитива у желуцу, ујем у велики шатор. Трпеза је већ постављена и за њом седе професор Хауптман, у челу стола, др Брезов, још улицканији него на терену, др Џонсон, задужена за конзервацију и евиденцију прикупљеног материјала и др Усбен, лекар. Климнух свима и седох поред Брезова. Он ме погледа и упита: «Усбен је погледао ону рану?»

«Да.»

«И?»

Усбен одговори уместо мене: «Ништа страшно. Убодна рана али не предубока. Дезинфиковали смо то. Не би требало да буде проблема. Видећемо сутра. Важно је да сте сви вакцинисани.»

Чини се да је Брезова одговор задовољио јер климну. Или је то требало да значи да је лекар положио тест који му је он приредио. У сваком случају, он отпи дуг гутљај из замагљене чаше. Ледена минерална вода. Брезов је противник конзумирања алкохола. У чему се, поново, слаже са својим идолом. Хауптман забрањује било каква пића на терену а у логору дозвољава флашу пива дневно. Да се Брезов пита, алкохол би, у свим облицима, био прокажен у свим животним приликама.

Наш кувар, високи, танушни црнац опасан белом кецељом, унесе велики послужавник са вечером. Комади прже-ног меса дивно су мирисали а пире је личио на снег.

Вечера је протекла у тишини. Вреди ли помињати да професор не трпи разговоре за столом, са пуним устима. Понекад ми се чини да је тако само зато што је закључио да због прича оброк траје предуго и омета његове планове за вече. А по њима професор мора, пре починка, да одржи

монолог у коме сабира резултате рада тог дана и оних претходних, анализира колико је остварено од његових планова и издаје наређења за сутра. Наравно, док шпарта пред нама и изражава своје незадовољство, јер се касни у односу на његову сатницу, иако нико од присутних није крив што опрема за снимање није стигла, не пропушта да нагласи да су се његова предвиђања показала тачним и да смо на прагу великог открића.

У по његове тираде осетих како ми низ слепоочницу клизи кап зноја мада ми није топло. Уто ми се и поглед замути. Као да су ми се очи напуниле сузама. Онда из носа потече некаква водица. Обрисах је. И док сам трептао не бих ли разбистрио поглед и видео шта је то остало у марамици, под напрасно поче да се диже и јури ми у сусрет.

Последње што сам помислио пре него се црнило навукло на ум било је ‘Како Брезову успева да увек тако сјајно изгланца ципеле?’

Кажу да сам био 36 сати у коми. Ничега се не сећам. Никаквих спектакуларних визија или удаљених гласова, светала у магли. Хеликоптер ме је покупио и одвезао до болнице најближег града, затим су ме пребацили у метрополу и, коначно, кући, на клинику универзитета који ме је и послао у експедицију. Прегледали су ме, скенирали, тестирали ме на све уобичајене и егзотичне вирусе и – ништа. Преостало је да се моле и чекају.

Пробудио сам се у сумрак. Иначе сам раноранилац. Док се други лење, ја сам већ обавио већину битних послова. Наравно, лежем рано. Наравно, није ми падало на памет да правим питање од тога. Брзо сам схватио да, мада не знам где сам, ово око мене личи на болницу и да ће, пре или касније, неко открити да сам се вратио од тамо где сам био. Тако је и било. Сестра је позвала дежурног, овај специјалисту, а овај примаријуса и после 2 сата цео конзилијум ме је разгледао, климао главом и сашаптавао се. Онда су ми дали средство за спавање и отишли. Сутрадан су почели са прегледима, анализама и претрагама.

Вреди ли да кажем, ништа нису нашли. Био сам здрав. Шта ми се десило, никоме није било јасно. Отпустили су ме кући са погодбеном дијагнозом да сам видно опорављен после колапса, уз предлог да останем на боловању следећих 6 месеци уз редовне контроле.

Ни сам нисам знао шта ми је. Физички сам био добро. Једино сам имао неодређени осећај збуњености, несналажења. Ништа довољно одређено да у то уперим прст, чак ни онај мали десни, на коме се није видео никакав траг убода или посекотине. Истини за вољу, мало су ми клецнула колена када сам изашао из зграде, у сунчано поподне, и сео у ауто. Приписао сам то узбуђењу. Није то мало бити 3 месеца везан за постељи или лутање ходницима. Чак је и болничка башта била пропланак ограђен вишеспратницама. Једини неограђени смер био је горе, у небо.

Вртоглавица се појачала док је ауто клизио градом. Поподневни шпиц се отегао па су сви били нервозни, трубили, викали. Полицајци су беспомоћно махали палицама али гужва никако да се прореди. С олакшањем дочеках појављивање зграде у којој сам живео, жалећи што, својевремено, нисам прихватио понуду декана да живим у универзитетском кампусу. Притисак се вратио уласком у лифт. Као да су се странице ове кутије полако али приметно склапале. Видео сам то рубом погледа. Срећом, пети спрат је дошао брзо, до врата стана требало је начинити пар корака, кључ је лако клизнуо. У дневној соби брзо сам се опростио са болничарком која ме је допратила, отпустио је до врата, закључао се, навукао резу и свалио на кревет. Утроба ми је дрхтурила а видно поље, испуњено таваницом, маглило се. Биће ми боље, шапутао сам и заспао.

Никако нисам успевао да се вратим у улогу себе. Све је штрчало или било тесно. Или наопако. Психолог који је разговарао са мном пре отпуста напоменуо је да код особа суочених са нестајањем, а то ми се десило, хтео да признам или не, често долази до изласка из сопствене улоге. То је делом последица несигурности изазване увиђањем како је

та улога крхка, а делом је у питању покушај да се побегне из рутине која је тако неславно завршила. ‘Ништа неће бити као пре али ћете се полако навикавати и налазити нове начине’, закључио је. И, нико не може да каже да нисам. Ходао сам около бос, ја који само што нисам спавао у патикама или макар чарапама. Устајао сам се у сумрак и остајао будан до касног преподнева. Шетао сам по парку у глуво доба, и то не по стазама већ међу дрвећем, ослушкујући, пратећи покрете малих животиња, откривајући гнезда птица. Лако сам могао да се прикрадем паровима и чујем њихове шапате и уздисања. Нисам осећао потребу да разговарам са било ким. Нисам се јављао Ани. Скривао сам се у орману док је она куцала на врата и дозивала ме. У ствари, нисам се јављао никоме. Телефони су звонили, неко је лупао на врата али нисам се оглашавао. Уопште нисам укључивао ТВ или компјутер. Ништа нисам читао. Имао сам проблема да схватим колико треба платити неку робу у продавници. Куповао сам воће и поврће и јео их сирове. Нисам успевао да схватим колико пуно или мало их треба засолити. Хлеб ми је био премекан. Велики комади меса су ме плашили. Куповао сам шницле величине мог длана. То је била мера коју сам показивао месару. Пекао сам их на плочи шпорета и кидао зубима, набодене на највећи нож који са нашао у кухињи. Нисам се бријао и шишао а купао сам се хладном водом или у кади, у вечитој, избледелој тренерци, или сам излазио на улице у време највећег пљуска.

Понекад, ми се чинило да се будим из сна. Погледао бих се у огледало без препознавања. Чудио се нереду и покушавао да га средим. Бријао се и чешљао. Мењао одећу. Онда бих заспао и следеће буђење доносило је неког другог.

Не сећам са да ли сам било шта сањао.

Једног, неког, било ког дана устао сам оран и здрав или болестан и, после дугог рибања, пажљиво газећи између гомила ђубрета, сео за радни сто и зажелео, без икаквог свесног разлога, да укључим компјутер. Петљао сам по дугмићима док нисам погодио право. Када се отворио прозор у дно кога сам требао укуцати своју шифру застао сам. Нешто

је било погрешно. Мислим, знао сам шта треба да урадим, баш као што ми није требало да читам поруке у прозору да бих схватио шта је следећи корак. Прсти су мрдали, нису били крути, али су се мрдали на потпуно погрешан начин. Нисам могао да убодем ни једну исправну дирку. Лупкао сам и лупкао и није ишло. Тастатура није одговарала. Или прсти нису за њу. Како то да им ово не ваља а дршка ножа тако глатко налази своје место?

Шта не ваља?

Требала ми је пуна шака дана да се, не без муке, пресаберем и урадим оно што сам наумио. Одело ме је жуљало, ножни прсти, згњечени у патикама, цвилели, образи бридेलи од жилета. Али, ту сам, у институту. Преда мном је уштиркани колега др Брезов. Професор је на извиђању нове локације за ископавање.

Гледа ме забринуто. «Блед си. Шта кажу доктори?»

«Исцрпљеност. Тешко ме оборило. Никако да се повратим.»

«Мораш да узимаш лекове. И витамине. Што више витамина.»

«То и радим. Него, шта би са оним нашим ископинама.»

Лице му се озари.

«Сјајна ствар. Баш како је професор рекао. Неко отпадничко племе. А крипта, то је чудо. Кад смо скенирали слике, имали смо шта да видимо. Ту су сахрањивали своје врачеве. Само ови су радили чудне ствари. Нацртани су како превијају неке траве, ваде зубе, оперишу али и како секу лобање и нешто петљају по мозгу. Најчудније су слике на којима само ножевима засецају мишице ратницима. То више личи на некакво ритуално вакцинисање него на операцију. Онда су ти вакцинисани, препознају се по секотини на руци, служили као ратници. Виде се како, иако избодени копљима, тамане непријатеље. Као да су неки зомби ратници. Друге слике показују како стоје на земљи али су толико високи да им је глава пробила облаке, гледа у звезде а руке машу. Врло чудно. Као да разговарају са неким тамо горе. Свакако се

може тумачити. Зато је Хауптман отишао да уговори још ископавања. Одбија да изводи закључе. Треба му још података. Викао је ‘нисам ја тамо неки шарлатан’, све има своје објашњење.»

«Паметно.»

«И ја то кажем», забрза Брезов. «Има много нејасних симбола. Струкови некакве непознате траве се свуда појављују. И чиније за лекове у којима је нешто што више личи на ћелије или вирусе него на семенке. Јасно се виде опне и једра у њима. И ножеви од опсидијана. Свуда их има, у свим гробовима и на сликама. Као да су им били основно оружје за операције.»

Климнем. Још само једна реченица недостаје.

« И у оном гробу што си га ти копао био је један. Тачно испод отиска твог длана. Да си закопао још мало...»

Нисам више марио за његове речи. Гледао сам у своје руке.

Чије ли су? Хоће ли ломити или поздрављати?

(Наставиће се...)

СВЕДОЦИ

Било је тачно 13:42.

Добро, који минут више, који минут мање. Сат му је био мушичав, хировит, час би са нестрпљењем хитао испред, час би се, сав мрзовољан, вукао иза времена. Није могао да се поузда у ту нараву.

Светлост смрзнута, простор нарогушен, најежен од зиме.
Страх склупчан.

Налазио се на углу ...

Не, нигде табле са називом улице. Несхватљив, недопустив немар. Како да одреди свој положај? Шта да каже где је био, шта радио 25. јануара у 13:42? Свака неодређеност ће пробудити подозрење. Оптужиће га да покушава да се извуче. Свака нетачност биће придодана доказима који га терете.

Понекад је недопустиво неопрезан. Они смотренији воде рачуна да увек буду нечим заузети и да бројним сведоцима буду пред очима како би могли да положе рачун о сваком свом тренутку.

На стубу, уоквирен црним, некакав чича почива. Тај више не може да посведочи. Као што не може ни пас који лаје иза жичане ограде. Ипак, употребљив податак. Година рођења, датум смрти. Сахрана тад и тад. Да се запамти кад већ код себе, проклета неопрезност, нема бележницу и оловку. Имаће на шта да се позове. Нека провере.

Бити што тачнији, исцрпнији, уверљивији.

Иза угла, одмах десно, продавница. Као наручена. Маркет Марко, тако пише. Добро је да се зна.

Врзма се међу рафовима. Негадује.

Уље му је прескупо, банане гњиле, хлеб бајат. Ни јогурта који пије нема. Ни кекса који најрадије једе. Каква је ово трговина?

Продавачице су младе. Једна је вижљаста, друга здепаста, трећа коњаста. Вижљаста га заобилази, здепаста мери мрким погледом, коњаста нестрпљиво цупка ногом, једва се суздржава да га не ритне.

Где им је књига утисака, да запише своје примедбе? Добра досетка. Оставиће својеручни запис, уз време и датум. Ето писаног доказа. Нека се нађе.

Не, немају књигу утисака.

Како газда мисли да води радњу када га не занима мишљење муштерија од којих живи?

Нека им каже шта има, оне ће му пренети.

Рекао им је шта је имао да каже, а газда нека види шта ће и како ће. Уосталом, долази ли тај газда уопште када га у два поподне, нека се време запамти, нема у сопственој радњи? Не води се тако посао. Ако треба, и лично ће му то рећи. Неће га мрзети да се врати. Улица беше...? А она из које се у ту улази? Добро, да којим случајем не омаши, није из овог краја.

Тако је већ боље. Има адресни податак. Урезаће се у мозак продавачица, неће га лако заборавити. Ако затреба, из прве ће се присетити да се у време злочина затекао у маркету Марко. И да, самим тим, није могао да почини оно за шта га сумњиче.

У време ког злочина? Неки ће се већ наћи. Злочини се стално збивају, у томе се бар не оскудева. Услед неког неспоразума, или нечије зле намере, уврстиће га међу могуће починиоце. Зар је мало таквих примера?

И онда? Пашће испитивање.

Глас ће га сврдлати из таме, скривен иза болне, заслепљујуће светлости стоне лампе управљене равно у његове очи док ће му потиљак притискати немо, претеће присуство. Згрчен, ишчекиваће са стрепњом да по њему забубњају ударци, као што се, у силовитим летњим олујама, сручи град. У тој стрепњи више ће зазирати од понижења него од бола.

Мораће да буде веома уверљив да се његови разлози не би истопили под ужареном светлошћу лампе. И веома чврст да сврдло гласа из таме не разрије његове доказе.

*

Нису га одвели те ноћи. Ни наредне. Једном ће се то ипак догодити. Мора бити спреман у сваком тренутку. Не сме дозволити да га затекну. Затечене лако збуне и онда су пропали. Мора увек бити прибран, присебан. Приправан и у сну.

*

Тај глас...

Да, шта с њим?

Без врдања. Само без врдања. Чињенице на сто. Опомињаће тај глас.

Ево чињеница.

Шетао је.

Знамо ми те шетње, нађи нешто уверљивије, нећеш нам тек тако продати рог за свећу.

Не покушава ништа да прода. Није мешетар. Прича онако како је било. У 13:42, који минут горе или доле, часовник му није најпозданији, нашао се код једносратне жуте куће са великим прозорима. Била је то нека отужна жута.

Отужна? Ха, отужна. Биће њему отужно ако... Улица?

Које оне улице помену продавачица? Успео је да их баци у таму иза лампе, иако му је светлост парала мозак.

Број?

Није обратио пажњу.

Није обратио пажњу?! Занимљиво, веома занимљиво. Има ли он још нешто, изузев те жуте куће без броја?

Глас ће постати саркастичан.

Кућа је имала број. Само га он није запазио.

Зашто га није запазио?

Зато што није обратио пажњу.

Није обратио пажњу? Откуд онда зна да је кућа имала број?

Претпоставља.

На основу чега?

На основу тога што би то било логично.

Због чега би то било логично?

На основу тога што све куће имају бројеве.

Зашто би све куће имале бројеве?

Зато што...

Забридеће ударац по увету. Заглухнуће га.

Глас ће га замолити да се не завитлава с органима реда.

Да одговара на питања, уместо да... Иначе би колега иза могао да се разгневи. А када се колега разгневи, у стању је свашта да почини.

Одмах иза угла, сдесна, била је та продавница.

Како се звала?

Маркет Марко. Фалична радња, ваља је избегавати. Избор никакав, квалитет нула, а прескупо. Такве би требало позатварати. Да не отимају паре наивном свету.

Има ли рачун који потврђује да је у то време био тамо?

Не, нема рачун, није имало шта да се купи.

Може ли то неко да потврди?

Могу продавачице. Сигурно су га упамтиле. Расправљао се с њима. Указивао им на недостатке. Хтео је да своје примедбе унесе и у књигу утисака, али је тамо није било.

Тако, дакле? Трудио се да себи прибави алиби?

Зашто би себи прибављао алиби?

Увек ваља имати неки алиби при руци. Не знаш када може да ти затреба.

Шта ће му алиби? Ништа није скривио.

Нека се мане тих којештарија у разговору с полицијом. Нема живог створа који некада нешто није скривио. То у полицији најбоље знају. Да ли је икада пожелео неког да убије?

Зашто ћути? Нека се слободно исповеди, биће му лакше на души. Помисао још увек није злочин. Само се дело кажњава. Колико је испитаника пожелео да убије колега који се лако разгневи, то само он зна. Па опет још увек никог није послао под земљу. Можда ће се и то једном збити. Ко може да гарантује за себе? Обузме те неки ђаво, понесе тамо где ниси намеравао да стигнеш.

Можда му је који пут и пролетела кроз главу таква поми-сао, али се није задржала. Није се претворила у намеру.

А кога је све пожелео да убије? Може ли да наведе имена? Или их има превише да би их побројао? Није ваљда стигао до читавог стадиона?

Имена су неважна.

Имена су најважнија. Дакле?...

Не сећа се ни једног одређеног имена. Помислио па заборадио.

А да му колега освежи сећање? Има сијасет делотворних начина да се то учини.

Нема шта да се освежи.

Можда ће сведоци помоћи?

Какви сведоци?

Животни. Сви ми имамо своје сведоке, и оптужбе и одбране.

Пуцнуо је прстима тај глас из таме.

Нестало је притиска светлости. Очи су, који трен, уживале у блаженој таме. Онда се, негде слева, у благо плавичастој, тананој светлости, појавила мајка.

Отац, казала је.

Шта с оцем?

Отерао си га у гроб.

Ја?!

Да, ти. Хоћеш ли рећи да ниси?

Наравно да нисам.

Гледај ме равно у очи када то тврдиш, упрла је кажипрстом и средњим прстом у корен свог носа.

И ти би да ме саслушаваш? Придружила си се мојим прогонитељима?

Не скрећи с теме, не скрећи поглед. Не покушавај да изврдаш. Одувек си био врдалама. Оца је то много једило. А и мене.

То питање смо давно расправили.

То питање никада нећемо расправити. Разочарао си га својом недостојношћу. А толико је очекивао од тебе. То разочарање га је сломило.

И сама знаш да је обрнуто. Његова очекивања су мене сломила. Навалио је на мене превелик терет. Ти си му у томе помагала, држала си његову страну.

Поведи рачуна како се изражаваш о покојном оцу и како разговараш с покојном мајком, казала је равним гласом. Веселио си се када је напустио овај свет?

Осетио је олакшање, то је истина. Као да је спао с њега неки огроман терет. Било је нечег ослобађајућег у том нестанку.

Желелео си његову смрт. И дозвоао је, рекла је мајка. Затим нестала. С њеним нестанком, згасла је и плавичаста светлост.

Светлост лампе му је поново тукла у очи.

Ово је, чак и за полицију, било превише подло, помислио је.

Сматраш да је ово било подло? питао је глас из таме.

Не, покушао је да порекне, да себи не навали још једну кривицу.

Не вреди да ме лажеш, знам да си помислио, у очима ти читам мисли. Значи, ми у полицији смо подлаци?

Не, какви подлаци, далеко било.

Ниси једини, свет углавном има погрешну представу о нама. То нас боли. Тај бол нас чини раздражљивим. А раздражљивост може да доведе до извесних поступака који... Шта ћеш, кола се често слома на ономе ко ништа није скривео.

Хоће ли га премлатити на смрт?

Не, ми нисмо убице као што нас опањавају.

Зашто га уопште испитују када ионако могу да допру до његових мисли?

Чинимо то због тебе, не због себе. Не тражимо твоје признање. Ни твоје исказе. Шта је нама до твојих признања, до твојих исказа? Можемо и да их измислимо ако затреба. Ми хоћемо нешто друго. Хоћемо да те суочимо са собом самим, како би се прочистио. Ето, то хоћемо. Требало би да нам будеш захвалан на томе.

Тако глас из таме.

УСКРС У НОВОМ СВЕТУ

Половином априла снег је још падао са борових грана на главе људи и, са изненађујућом прецизношћу – за врат! Сунца је у америчкој држави Њу Хемпшир било само на телевизији, па ипак смо тог дана били раздрагани. Пријатељица је, свечано обучена, дошла да ме повезе на јутарњу ускршњу службу. Путем је пожелела да ми исприча нешто што је управо прочитала у „Бенгалским причама“:

Жена нешто тражи поред уличне лампе. – Шта то тражиш? – пита је пролазник. – Тражим кључеве! – Па где си их изгубила? – Мислим да сам их изгубила изнутра – каже жена. – Али тамо нема никаквог светла.

После тих речи, пред нама се забелела црква. Показало се да је у њој светлије него напољу. Унутра су свирале оргуље. Мирисали су жути цветови и окупило се много лепо обучених људи. Не сасвимcroђен са ситуацијом, тражио сам уточиште у апстракцијама као што су: какав би био спој словенства и протестантизма?... Да ли заостајање протестантизма за католичанством у овом историјском тренутку значи инфериорност искрености у поређењу са Формом? Са таквим мутним мислима у глави, листао сам програм ускршње службе. У програму је писало:

„Оно што је за нас најважније у разумевању *gruōia* није чак ни у чему је искуство тог другог, већ шта то искуство значи за њега, како формира своју личну реалност. Разликовања ЈА – ДРУГИ напетa су, ломна, варљива стања. Она су примирја. Хаос и Стање Опсаде вребају иза угла...“

Пријатељица ми је раније скренула пажњу да је свештеник паметан и да се верници буне што проповеди нису једноставније. Пастор Грахам Л. Н. Ворд поменуо је присутнима да долазим из бивше Југославије и подстакао паро-

хијане цркве у Хенкоку да своје молитве протегну на становнике те нестале земље. За време трајања ускршње службе, срицао сам нему молитву за оне своје земљаке који славе Ускрс и оне који га не славе. Окруживала ме је симпатија, осмеси... Дечак у пратњи оца палио је свеће по свећњацима. Пастор је рекао:

„Као што ове свеће без пламена остају хладан комад воска, тако и вашим срцима пламен приноси Бог. Пламен може да вас огреје ако сте изнутра збиља хладни, може да вас осветли и може да спржи смеће ако се накупило у вама... Ова церемонија је као река, ако ступите у њу, она треба да вас понесе.“

Затим је пастор говорио о Ускрсу као о најсветијем дану у години, о симболици држања руку, руковања и жељења мира човеку до себе. Подсетио је да је прва реакција оних који су открили да Христа нема у гробу била: „Неко је однео мртво тело“. – За колико вас – прострелио је он погледом парохијане – Ускрс значи само то: „Неко је однео мртво тело“? Колико вас не верује у могућност личног ускрснућа? Упамтите да испуњеност надом није исто што и оптимизам. И нипошто није наивност! Увек постоји могућност да се загледамо у празан гроб и да уместо празнине видимо Гласника. Сећате ли се коме се чудо првом објавило? Марији Магдалени! Који део људског први назире Ускрснуће? Онај који је најпониженији, онај који за Ускрснућем највише жуди.

Док су мање или више ганути људи излазили са службе, пришла ми је чудна особа којој је неко рекао да сам писац. Просед коњски реп тог човека и проницљив поглед плавих очију, па и сама чињеница да га је у цркву допратила мајка – све је одисало „општим утиском необичности“. Прво што ме је упитао било је:

– Пишеш ли да забавиш или да поучиш?

– Да поучим – одговорио сам, свестан да никад раније себи нисам поставио ово питање.

– Добро је. И ја! – насмешио се плавооки.

Осетио сам притисак руке на мишици. Пријатељица ме је, под неким изговором и уз много осмеха, одвела у страну.

– Шта није у реду у твом односу према овом човеку? –
упитао сам док смо се возили кући.

– Приметио си?

– Наравно.

– Пффффф! – она незадовољно испусти ваздух кроз зубе.

– ... Па, није у реду то што је он мало луд, а истовремено и паметан, некако чудно. Сад ми је баш причао како је изнад куће открио неку стазу која је „само његова“. И није у реду то што би он желео да убије своју мајку. Он такође нешто пише, мислим да чак није лош... – Она затресе главом:

– Нисам хтела да се примети. Нарочито не на овај дан!

Заћутали смо, у страху да је Ускрс одлепшао као лептирић Кратковечна... И да, што би рекао Достојевски, „човек не може волети ближњег него само даљњег“ – чак и на најсветији дан у години. Страховали смо да Слепац у нама одбија да прихвати значење ганутљивих церемонија. И да се возимо натраг у унутрашњи мрак, након што нам се начас учинило да покрај лампе назиремо изгубљене кључеве.

ТАЈНИ ЖИВОТ

Црни као ноћ, са осмехом који светли белином зуба, оцарари тихо газе по црепу. Греју се уз димњаке и нацерени месечевим српом, прислушкују шта се говори у становима; врео, лак ваздух диже к њима речи из дубине. На раменима су свијени котури жице, сонде које могу домашити дно сваке тајне. Кад задува леден зимски ветар, дерикожа, спуштају се у димњаке и у црном баршуну, као кртице копају кроз столетну чађ. Омамљени топлином, склапају очи и сањају неке тужне снове мутне од дима. Ноћ је пуна бескућника; усамљени, лутају кроз улице закључаних капија и као пијани се тетурају у ветру. Изнад кровова и купола вије се запомагање мачака које кињи љубав. У сиротишту гасе светла. Собе су хладне као монашке ћелије. Дечак лежи под сивим војничким ћебетом; месец се троши као мајдан, обасјавајући књигу у његовим рукама. Све више се удубљује у невероватне и заводљиве авантуре, борећи се у себи између добра и зла. Пред њим светли звезда окружена тананим зрацима, а иза њега паук бди у средишту паучине. Умор му склапа очи, али он не може да остави књигу; по ко зна који пут се враћа на исти ред и чита ништа не повезујући. Капци се најзад спуштају, свилени, нежни као плашт шкољке, и јунаци о којима је читао стасавали под њима у јасне ликове. Његове очи су драгуљи који у црним плишаним постељицама одмарају свој сјај. Предаје се сну. Воља попушта; душа је остављена на милост и немилост привиђења.

Ноћ је озвездана очима ухода. Извесна дама, шпијун у служби мрачних сила, заводи официра из непријатељског штаба. Држећи у наручју чиваву завађену са мртвом, стакленоком куном која је грли око врата, она га влажним, заљубљеним погледом позива за свој сто. После вина и плеса, њих

двоје су сами у пригушеном светлу хотелске собе. Загледана у ноћ његових зеница, она му шапуће неке речи... и под велом безазлене, цвркутаве радозналости покушава да измами драгоцене, поверљиве податке. Куна јој мазно склизну са лабуђег грла и он спусти на њега дуг пољубац. Његови нежни прсти наједном су се као чељуст склопили око њеног врата, сломивши га лављом снагом. Задихан, стаје пред огледало, журно поправљајући одело и косу. Затвара врата собе и мирно, неопажено напушта хотел. На месечини бледи сјај уличних фењера. Нечије очи прате сваки његов покрет. Скрива се у сенку једног доворотка и обазире око себе, али не може видети, скривено као божје лице, лице уснулог који га посматра склопљених очију. Сан је паучина пуна марионета над којима као тарантула пребира рука луткара. Спавач држи у рукама све конце игре; он ради за обе стране и зна све њихове тајне. Хипнотисане, армије чекају да их покрене благи глас команде. Авиони извиђају; оштро издељен на квартове, са булеварима који се зракасто шире од тргова, град под њима изгледа као да се распукао, испуштен из велике висине. У највећој тајности, врше се последње припреме за операцију која ће одлучити исход рата; под окриљем мећаве, престоница ће бити заузета десантом! Елисе жању кроз божићну вејавицу. Падобранци скачу из авиона, грлећи амбис. Снег веје одоздо; као анђели, нечујно се спуштају на завејане тргове. Скупљају падобране и без гласа се траже по пустим улицама, претрављени самоћом која их обузима у овом граду од старих позоришних кулиса. Огромна, сабласна макета подигнута је само да би били намамљени на погрешну страну; покољ је избегнут и они, преварени, немо стоје у девичанском снегу. Далеко у ноћи, престоница светлуца ројевима прозора, као жар који се полако гаси. Воз јури према њој, вијугајући кроз таму таласавим кретањем стоноге. Испод вагона штекћу рафали. Композиција улеће у тунеле са тутњавом која буди поспале по купеима; стропоштавају се у бунаре без дна. Задихана, локомотива слепо граби напред. У пећи пулсира њено златно, светлуцаво срце. Воз улази у град и зауставља се у облаку паре. Окружена мноштвом света, једна девојка у превеликим, туђим кримкама

и бунди од лажног крзна, са косом у ињу, чека вереника. Он се најзад појављује на вратима вагона, у немирном честару руку које се пружају и машу. Сваки пут када му лице нестане у сенци, она се са страхом пита да ли ће исто изронити на светлост; тек у сигурности загрљаја постаје онакав каквим га зна, њен!

Дечак отвара крупне, зачуђене очи, израњајући из сенки у белину јутра. Свет је нестао и поново се родио, оплакан росом. Ласте беже из звоника; купају се у звоњави. Шири се јасан, свечан звук, кроз летњи ваздух расту невидљиви сводови. У висинама, звоњава још разгони ноћ; небо је данас веће него икада, пуно залуталих птица. Свет је изашао на улице да поздрави престолонаследника и дечак се изгубио у гужви. На кућама су истакнуте заставе које ће са првим мраком заменити бакљама. Дуга црна кола пролазе кроз шарене шпалире. Пред њима наступа коњаник у мундиру испрецртаном златним линијама; његов сребрни шлем краси украс са вршка новогодишње јелке, ноге му гутају дубоке црне чизме. Музика наједном престаје и кола се заустављају. Из њих излази сам принц и стаје, див са лављим бакенбардима, пред дечака великих плавих очију. Погладивши га као да скупља сјај с његове златне косе, узима га у наручје и носи у кола. Дечак у чуду гледа око себе, широм отворених очију, будећи се из сваког трептаја. Мноштво их поздравља и он обара поглед; низ црну, лаковану љуску кола слива се одраз бескрајног дрвореда, као да се налазе негде у пољима ван града, као да нису окружени овим узбурканим мноштвом. Неки младић наједном израња изнад свих глава и покрета успорених невидљивим теретом, подиже на њих револвер. Дечак се не плаши, зна да су у овом часу негде далеко, недодирљиви и нерањиви, одвојени од свега што се збива око њих решетком утварног дрвореда. Пуцањ пресеца жагор и принц, дотле заштићен само његовим сањарењем сваљује му се у наручје; дечак чује срце самртника у моћним, неправилним ударима, као да је у том огромном телу затворен неко ко изнемогло бије песницама у врата хелије. Покушава да се ослободи страшног терета и буди се, у сиротишту, сав у зноју и скиданог даха, носећи

се са великом лутком какве уз децу остављају у постељама да им замене присуство родитеља. Кад падне звезда, неко се пробудио у ноћи; дух се враћа с висине. Очи се пале у тами и он је опет ту, у својој постељи, у хладној, убогој соби сиротишта.

Тог јутра, као да се сан обистинио, неко је дошао по њега. После дугог лутања по свету, мајка га је пронашла. Не памти је. Одувек је замишљао налик на смрт; толико пута је сањао да га њена мршава рука изводи из ноћи црне као иза очних капака. Једна сестра, бестелесна под широком мантијом, води га без речи ходницима сиротишта. Пред капијом чекају кола из сна. Возач отвара врата и он, онако мален, не сагињући се улази под црни, ребрасти кров од платна као под крило слепог миша. Унутра седи непозната дама у бунди од кртичјег крзна. Очи јој се пресијавају у полумраку кола као благо засведена, овална леђа гундеља. Нетремице га посматра својим блиставим накитом и он се као озебао скупља у супротном углу. Куда га воде? Пред колима се нечујно отвара капија од копаља и лозе; улазе у пространи врт. У дну је праствара, трошна кућа коју држи бршљан. Мноштво света окупило се ту на некој свечаности. Трпеза је постављена. Салвете су сложене у купе сличне бискупским капама. Цакли се посуђе и есцајг. Данас се слави његов рођендан, али помисао на све рођендане које није прославио, на године које је проживео у самоћи, заборављен, уноси у ову свечаност нешто сабласно; чини му се да се сви опходе према њему са претераним обзиром, као да је на сопственом погребу. Ненавикнут на свечано одело, не усуђује се да начини слободнији покрет, као да одело није завршено него тек ухваћено чиодама по испрекиданом трагу кројачке креде. Наједном се тргну, чиоде се расуше и он се пробуди. Вожња га је успавала; мамуран, обазре се око себе замућених очију. Вече је, а они се још увек возе, као да су се изгубили. Пада киша и улична светла, гледана кроз капи на стаклу, изгледају као неке тужне новогодишње прскалице. Пролазе кроз дрворед старих платана. Пада лишће; иза оголе-лих грана указују се фасаде. Кола замичу за угао и настављају улицом у којој веје снег, да најзад из лавиринта који ствара

његова сањивост изађу у једну стварну улицу, са благим скоком, као кад точкови пређу преко шина. Истог часа налећу на друга кола која не могу да избегну њихово изненадно појављивање у празној улици. Он силовито полеће напред, пролеће кроз возача упознавши његов страх и пада на стакло по коме се зракасто шире напрслине; покидавши ту сребрнасту паучину, излеће на улицу. Кола букнуше и за трен сагореше у ништа. Заборав је скинуо свој вео с његове душе; поново је доживео несрећу у којој је изгубио мајку. Тумара непознатим улицама, кроз гробни мир исељених квартова. Застаје пред кућом коју руши прастари, моћни бршљан и препознаје кућу коју је сањао у колима. Огромне сале припале су мраку и тишини. Иза трофеја, огледала и слика, на потамнелим тапетима су остала светла поља. Све је однесено. У једној соби је остављена новогодишња јелка, угашена и покривена паучином. Испод ње, тамо где су стајали дарови, сада је само празно гнездо од опалих иглица. Ова напуштена кућа чекала га је годинама. Обилазећи места на којима се налазио намештај, излази из собе и лута даље кроз бездане ходнике. Долази до врата под којима гори жица светлости. Отвара их; налази се у чистом, светлом ходнику сиротишта. Пење се широким степеништем, опрезно, као да гази по диркама које би га могле одати. Изувши се, на врховима прстију улази у собу. Пажљиво затвара врата за собом и у златном клину светлости која унутра допире с ходника, види да неко већ лежи у његовом кревету. Стара, изглодана брава шкљоцну, као кад револвер изда. Уснули се тргну, али недовољно јако да подере вео обамрлости и рањен залуталим зрном из дубине сна, наставља да спава; заточен је у себе, одвојен сном од свега што га окружује. По ореолу који његово лице и косу чини недодирљивим пала је прашина. Нагнувши се над уснулог, дечак дуну у велики маслачак и под собом откри сопствено лице; удахнувши себи живот, истог часа се буди и придиже у постељи, узнемирен, као да га је пробудило нечије присуство. У тами која га окружује и крије чује се само дисање уснуле деце, шум уморних таласа над морем пуним тајни.

БЕЛЕШКЕ О АУТОРИМА

Давид Албахари (1948), приповедач и романсијер, преводилац и уредник часописа, чији је укупни књижевни ангажман уграђен у темеље српске постмодерне прозе 80-их година прошлог века и наредне деценије. Књиге прича: *Породично време* (1973), *Обичне приче* (1978), *Ојис смрти* (1982), *Фрас у шуји* (1984), *Једноставности* (1988), *Пелерина* (1993), *Изабране приче* (1994), *Необичне приче* (1999), *Најлепше приче* (2001), *Други језик* (2003), *Сенке* (2006), *Сваке ноћи у другом трагу* (2008), *Нема песма* (2009), *Мале приче* (2013), *Крава је усамљена животиња* (2013), *Нове мале приче* (2016)

Миленко Пајић (1950-2015), романсијер и приповедач, ликовни уметник, уредник. Књиге прича: *Једноставни догађаји* (1981), *Нове биографије* (1987), *Велика дама жели мајловићо јушро*, изабране приче, (1996), *Приче од прозорног ваздуха* (1997), *Ламент над лавабоом* (1998), *Имам причу за тебе* (2009)

Милорад Грујић (1950), песник, романсијер и приповедач, издавач. Књиге прича: *У оноћ, из неке мрачне куће негде у свету* (1986), *Новосадски ноћурно* 2000), *У њомрчини архива* (2010), *Без граница* (2016)

Стана Динић Скочајић (1951), песникиња и прозаисткиња. Књиге прича: *Гладна шама* (1996), *Мртви смо озбиљни* (2001), *Ту си, њишнице* (2006), *Нека ми после неко каже...* (2018)

Бранко Анђић (1952), прозаиста и важан преводилац латинско-америчких писаца. Књиге прича: *После свирке* (1983), *Лавица лиже ране* (1989), *Као из кабла* (2003), *Ово јер истина* (2007), *Велико спремање* (2017)

Бранко Пиргић (1952 - 2017), прозни писац. Књиге кратких проза: *Повраћак у сушон* (1995), *Небо над Ваљевом* (2002), *Оглазак у сумрак* (2012), *Ево ме, ју сам* (2016), *Искре из њејела* (2017)

Мира Поповић (1952), прозаисткиња, новинарка и преводилац с француског. Књиге прича: *Београд Париз* (2007), *Хармонија* (2012), *Друштво одбачених јунака* (2016), *Буђење* (2017)

Славољуб Марковић (1952), романсијер и приповедач, уредник *Приче*. Књиге прича: *Бизнис, рај, њорнографија* (2007), *Филм и остали римејкови* (2008), *Истиснуто из живота* (2012), *Ушиснуто* (2016), *Пет бугућних романа* (2018), *Страшеије* (2019)

Васа Павковић (1953), песник, прозаиста, критичар и уредник. Књиге прича: *Монструм и групе фикције* (1990), *Мацје очи* (1994), *Хијнописан* (1996), *Последњи ишћеник ноћи* (2001), *Мој живот на Марсу* (2005), *Црнац у белој кошуљи* (2008), *Десет замки* (2016), *Океан Дунав* (2016), *Ехо Београда* (2020)

Милован Марчетић (1953), песник, прозаиста и уредник важних књижевних часописа. Књиге прича: *Животићесника* (1996), *Мој Холивуд* (2000), *Прво лице* (2003), *Зайиси на снеју* (2012)

Драган Великић (1953), романсијер, приповедач и есејиста. Књиге прича: *Појрешан њокреш* (1983), *Сшаклена башћа* (1985), *Београд и групе приче* (2009)

Радослав Петковић (1953), романсијер и приповедач, есејиста и преводилац с енглеског. Књиге прича: *Извешћај о кући* (1989), *Човек који је живео у сновима* (1998)

Светислав Басара (1953), романсијер, приповедач и колумниста. Књиге прича: *Приче у несћајању* (1982), *Reking by Night* (1985), *Фаншомски бол* (2005), *Изљубљен у самојослузи* (2008), *Мајмунописаније* (2008)

Славиша Николин Живковић (1953-1990), прозаиста. Књиге прича: *Гримасе* (1988), *Шћенаг* (2006)

Лабуд Драгић (1954), романсијер и приповедач. Књиге прича: *Који немају ѡчаја* (1985), *Срам у кашедрали* (1990), *Долином сенки* (1994), *Дивљи анђео* (1999), *У зашћонима Леће* (2003), *Пандорини ветрови* (2004)

Љубица Арсић (1955), романсијерка и приповедачица, те ауторка низа прозних антологија. Књиге прича: *Прси у*

месо (1984), *Циџеле бувине боје* (1988), *Баруџана* (1991), *Зона сумрака* (1997), *Тиџрасџија од џиџра* (2003), *Маџо, да л' ме волиџ* (2005), *All inclusive* (2012)

Сава Дамјанов (1956), прозаиста и универзитетски професор књижевности. Књиге прича: *Колаџи*, *Обмане*, *Нон-сенси* (1985), *Приџке* (1994), *Повесџи различне: лирске, еџске, но највише неизреџиве* (1997), *Глосолалија* (изабране и нове приче) (2001), *Ремек-делџа* (2005), *Порно-лиџурџија Архиеџискоџа Саве* (2010)

Гордана Ђирјанић (1957), песникиња, прозаисткиња и преводитељка. Књиге прича: *Веласкезовом улиџом до краја* (1996), *Вечност је, кажу, дуџачка* (2005), *Кайриџи и дуже џриџе* (2009), *Каџ сване, разлаз* (2012), *Лудорије крај реке Сџиџкс* (2018)

Ђорђе Писарев (1957), романиџер и приповедаџ. Књиге прича: *Књиџа џосџодара џриџа* (1985), *Мики Шеџарџ: Сџрашине џриџе* (1990), *Посланиџе из Новоџ Јерусалима* (1996), *Бесмрџници* (2002), *Велика очекивања* (2012)

Ивана Димић (1957), прозаисткиња и драмска списатељница, те позоришна драматурџкиња. Књиге прича: *Црна зелен* (1995), *Махорка, масџило, муж* (1998), *Узимање времена* (2001), *Има ли коџа?* (2006), *Поџис имовине* (2009), *Све у свему* (2019)

Михајло Панџић (1957), приповедаџ, критичар и универзитетски професор књижевности, те уредник. Књиге прича: *Хроника собе* (1984), *Вонџер у Берлину* (1987), *Песници, џисџи и остџала менаџерија* (1992), *Не моџу да се сеџиџм једне речениџе* (1993), *Новобеоџрадске џриџе* (1994), *Седми дан кошаве* (1999), *Јуџиро џосле* (2001), *Ако је џо џубав* (2003), *Најлеџше џриџе Михајла Панџића* (2004), *Жена у муџким циџелама* (2006), *Овоџа џуџа о болу* (2007), *Приџе на џуџу* (2010), *Ходање џо облаџима* (2013), *Када ме уџлеџа оно џиџо џраџим* (2017), *Solvitur scribendo* (2019)

Фрања Петриновић (1957), романиџер и приповедаџ. Књиге прича: *Траума* (2009), *Грамаџиџка џоремеџаја* (2013), *Приџе џуноџ месеџа* (2015)

Драган Алексић (1958), романиста и приповедач. Књиге прича: *Бој се брине за Илију* (1993), *Накјуче* (1994), *Просте смрти* (2001)

Небојша Ђосић (1958), романиста и приповедач. Књиге прича: *Приче о смрти* (1987), *Туђе небо* (1991), *Несаница* (1993), *Ушћојце и пијавице* (1994), *Деца велеграда* (2005), *Рађање песника* (2011), *Где је мој Петрарка* (2015), *Изабране приче I* (2016), *Фантастична путовања (изабране приче II)* (2017)

Даница Вукићевић (1959), песникиња и приповедачица. Књиге прича: *На илажама* (1998), *Животи је торила* (2000), *Мајка обрнутих ствари* (2017)

Јелена Ленголд (1959) песникиња, приповедачица и романиста. Књиге прича: *Покисли лавови* (1994), *Лифт* (1999), *Ваширски мађионичар* (2008), *Претресериши ме* (2009), *У шри код Кандинској* (2013), *Рашичарани свети* (2016)

Милета Продановић (1959), романиста, приповедач, есејиста и ликовни уметник. Књиге прича: *Вечера код Свете Ајлолонје* (1984), *Пушћојци по сликама и етикетама* (1993), *Небеска ојера* (1995), *Ајнец* (2007), *Хермелин (изабране приче)* (2009), *О патајима и предаторима* (2018)

Илија Бакић (1960), прозаиста, песник и критичар. Књиге прича: *Доле, у Зони* (2000), *Јесен Скуљача (изабране приче)* (2007), *Наставиће се* (2009), *Бајра дише* (2009), *У одвајању* (2009), *Лед* (2010), *Четири реке извиру у Рају и ине пловидбе* (2019)

Дејан Симоновић (1960), романиста и приповедач. Књиге прича: *Распројсћа* (2017), *Безлаво* (2020)

Владимир Пиштало (1960), романиста и приповедач. Књиге прича: *Манифести* (1986), *Крај века* (1990), *Вишраж у сећању* (1994), *Приче из целој свети* (1997)

Немања Митровић (1960), приповедач и романиста. Књиге кратке прозе: *Сан раша* (1980), *Расе* (1983), *У знаку рибе* (1987), *Душе и ствари* (1988), *Приче за очи* (1990), *Град поред свети* (1994), *Песма из мора* (1995), *Враћа на дну* (2000) и *Бајке са Венере* (2007).

821.163.41-1

ПРИЧА: часопис за причу и приче о причама / главни и уредник Слободан Стојадиновић; одговорни уредник Славољуб Марковић. – год. I, бр 1 (новембар 2007). – Београд (Гандијева 167-177) Књижевно друштво „Свети сава,, 2007 (Ниш: Свен). 21 см.

Тромесечно

ISSN 1820-5909 = Прича

COBISS.SR-ID 144590860

